

Evin Turizm İnşaat ve Yayıncılık
Ticaret Limited Şirketi Adına
SAHİBİ
Veddat Mavlay

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

M. Salih Sevinç

HUKUK MÜŞAVİRİ
Av. Erhan Aslaner

YAZIŞMA ADRESİ

Tarlabaşı Cad.
No: 232 Daire: 4
Beyoğlu - İstanbul
Tel: 0 (212) 235 38 62
Fax: 0 (212) 235 53 82

TEMSİLCİLİKLER

DIYARBAKIR

Kurt İsmail Paşa 3. sok. Aydınlar Apt
A Girişi Zemin Kat No: 1
Tel-Fax: (0 412) 221 99 93
Ofis - **DIYARBAKIR**

ALMANYA

Postfach: 131831, 42045
Wuppertal/ALMANYA
Tel: 0 (202) 370 25 05
Fax: 0 (202) 370 25 60

ABONE KOŞULLARI

Altı Aylık: 1 500.000 TL Yıllık: 3.000.000 TL
Avrupa: 60 DM ABD: 40 \$
Avusturalya: 45 Avusturalya Doları

İLAN TARİFESİ

Arka Kapak: 80.000.000.-TL
İç Kapak: 60.000.000.-TL
İç Sayfalar: 45.000.000.-TL
Yarım Sayfa: 25.000.000.-TL
1/4 Sayfa: 12.500.000.TL

BASKI

Yön Matbaası
Tel: 0 (212) 544 66 34
Topkapı / İSTANBUL

İçindekiler

DENG'den Sunu.....1

OLAYLAR ve GÖRÜŞLER

AB Süreci Kürt Sorununu Nasıl Etkileyecek
Kemal Burkay2-8

Demokrasi ve Barış Partisi Açısından
Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Sorunu
Yılmaz Çamlıbel9-17

11 Nolu Protokol ve AHİM'nin Uygulamaları
ve İç Hukuka Etkisi
Hasip Kaplan18-21

Avrupa Birliği Üyesi Olmak ve Evrensel
Demokrasiye Geçiş
Ayfer Eğilmez22-25

Geçmişten Günümüze Avrupa Birliği
Nebi Kesen26-37

Adaylık sürecinde Avrupa Birliği hukuku
karşısında Türk hukuku
Osman Aydın38-42

Çalışma İlişkileri ve Demokratikleşme
Konusunda Türkiye Avrupa'nın Neresinde
C. Faydalı43-56

Dersim tarihi mi, resmi tarih mi?- 2
Munzur Çem57-64

Deng'ten sunu

Merhaba!

Geçen sayımızın önsözünde yaptığımız kısa değerlendirmede, halkımızın beklentileriyle siyasal iktidarın tutumu arasında varolan uçuruma dikkat çekmiş, rejimin İmralı yargılamasıyla başlattığı politik hamleyi, Kürt hareketini tümünden çökertme perspektifine oturttuğunu ifade etmiştik.

Gelişmeler bizi haklı çıkardı.

"Demokratik cumhuriyetin inşa sürecine katılım ve devleti güçlendirme projesi" adı altında yürütülen "karayı ak" yapma kampanyası, düzenden kopmuş olan kitleleri rehabilitasyona aldı. Kürtler Kemalizmin ne kadar "demokratik ve çağdaş" olduğunu, üniter devletin "yararlarını" bu kampanya sayesinde yeniden öğrenmeye başladılar!

Temelsiz, içi boş bu kampanya egemenlerin işine çok yaradı. Devletin inkar ve baskıya dayalı Kürt politikası "savaş rantçısı" bir kesimin işiymiş gibi ortaya konuldu. Baskı politikasının mimarları olan Demirel-Ecevit ikilisi bu durumdan yararlanıp Kürdistan'a geziler düzenlediler. Gittikleri yerlerde HADEP'li belediyelerin organize ettiği çiçekli, posterli gösterilerle karşılandılar.

Bu zatlar kendilerine sunulan sahte zaferin sarhoşluğu içinde Kürtlere "Kürtlükten vazgeçmeleri" telkininde bulunarak, aksi halde baskı ve kıyımdan kurtulamayacakları mesajını verdiler.

Öcalan hakkında verilen ölüm cezasının infazı da bu koşula bağlanıp bir tehdit ve şantaj unsuru olarak geleceğe bırakıldı.

Görülen odur ki, AB'ye üyelik sürecindeki Türkiye, Kürt sorununun çözümü ve demokratikleşme yönünde bir istek içinde değil. Ecevit hükümetinin icraatına bakarak, sınırlı bir takım hak ve özgürlüklerin de tehlikede olduğunu söyleyebiliriz.

Bununla birlikte, Kürt sorununun çözümü ve demokratikleşme yönünde bir sürecin AB'nin etkisi ve hatta "zoruyla" işletileceğine inananların sayısı hiç de az değildir.

Bu beklenti gerçekleşebilir mi?

Soruya olumlu ya da olumsuz bir yanıt vermeden önce, AB'nin politikalarına yön veren argümanları iyi irdeleyip tanımak gerekir.

Mart ayına girilirken egemenleri Newroz korkusu sardı. İçişleri Bakanlığı valiliklere gönderdiği genelgeyle kutlamalara engel çıkarılacağı sinyali verdi. Yaşadığımız deneyimler bu Newroz'da birtakım sıkıntıların yaşanabileceğini gösteriyor. Zira ne zaman "güvenlik önlemlerinin artırılması" yollu genelgeler yayınlanmışsa, arkasından ciddi provakasyonlar gelmiştir. Umarız bu kez böyle olmaz, halkımız alanlarda Newroz'unu kutlar.

Biz güncelliği ve önemi nedeniyle bu sayımızı ağırlıklı olarak AB konusuna ayırdık.

Kemal Burkay, "AB Süreci Kürt Sorununu Nasıl Etkileyecek?" Başlıklı yazısında, AB'nin niteliğini, adaylık sürecinin Türkiye'ye etkisini ve Kürt Sorununun bu gelişmelerden nasıl etkileneceğini irdeliyor.

Demokrasi ve Barış Partisi Genel Başkanı Yılmaz Çamlıbel, "Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Sorunu" ana başlığı ile yazdığı yazıda, konuyu partisinin yaklaşımı çerçevesinde değerlendiriyor.

Diğer bir yazı ise AB'nin dayandığı hukuksal temelleri ve bunların iç hukuka etkilerini inceliyor. Avukat Hasip Kaplan'ın kaleme aldığı "11 Nolu Protokol ve AIHM'nin Uygulamaları ve İç Hukuka Etkisi" başlıklı yazı konuya ışık tutacaktır.

Bu sayımızda ayrıca "Avrupa Birliği Üyesi Olmak ve Evrensel Demokrasiye Geçiş" başlıklı yazısıyla Ayfer Eğilmez;

"Geçmişten Günümüze Avrupa Birliği" başlıklı yazısıyla Nabi Kesen;

"Adaylık sürecinde Avrupa Birliği hukuku karşısında Türk hukuku" başlıklı yazısıyla Osman Aydın;

"Çalışma İlişkileri ve Demokratikleşme Konusunda Türkiye Avrupa'nın Neresinde?" başlıklı yazısıyla da C. Faydalı yer alıyorlar.

Son yazımız Munzur Çem'in 54. Sayıda yayınlanan "Dersim tarihi mi, resmi tarih mi?" başlıklı yazısının devamıdır. İlgi ve beğeniyle okuyacağınızı umuyoruz.

54. Sayımız da toplatıldı. Bu "rutin" bir gelişme olduğu için pek şaşırmadık.

Bundan böyle iki aylık yayın periyodunu aşmamaya çalışacağız.

Gelecek sayıda buluşmak dileğiyle. Halkımızın Newroz Bayramı'nı kutluyoruz.

AB Süreci Kürt Sorununu Nasıl Etkileyecek?

AB kanımca, uluslararası ilişkilerin yönü ve gelecekte alacağı biçim bakımından bir prototip ve dünyamızdaki genel değişim sürecinin bir ürünüdür.

Kemal BURKAY

Türkiye yıllar süren bir beklemeden sonra, nihayet 11 Aralık 1999'da, Avrupa Birliği'nin Helsinki'de yapılan doruk toplantısında birliğin genişleme halkası içine aday üye olarak alındı. Böylece Türkiye bakımından AB ile ilişkilerde yeni bir dönem başladı. Türkiye'nin tam üye olması birliğin kendisinden istediği koşulları yerine getirmesine bağlı. Türkiye'nin yapacağı reformlarla hem ekonomide, hem insan hakları alanında Avrupa standartlarına ulaşması, en azından yaklaşması gerekir. Ayrıca Kıbrıs sorununu ve Yunanistan'la ikili sorunlarını barışçı yoldan çözmesi gerekir. Bu olmazsa çözüm konusunda AB'nin hukuku devreye girecektir. Çözüm gerektiren diğer bir konu ise Kürt sorunudur. Bu olmadan Türkiye'nin AB'ye tam üye olması mümkün değil. AB'nin Türkiye'yi böyle bir baş ağrısı ile içine alması beklenemez.

Türkiye bütün bu adımları

atabilecek mi? Bana göre Türkiye, düşe kalka ve ayak sürüyerek de olsa, sözkonusu adımları atacaktır. Osmanlı döneminden başlayarak ikiyüz yıla yakın bir süredir Avrupa'dan güçlü biçimde etkilenen, batılılaşmaya çalışan, ama doğu ile batı arasında hep bir kişilik bunalımı yaşayan Türkiye, AB'ye aday üyelik sürecinin başlamasıyla, yeni ve artık dönüşü zor bir yola girdi. Kanımca bu, Türkiye açısından artık bir dönüm noktasıdır.

Öte yandan AB'nin, tam üyeliğe hak kazanması için Türkiye'nin önüne koyduğu görevler -ekonomi, demokratikleşme, insan hakları, Kıbrıs sorununun, Yunanistan'la ikili sorunların ve Kürt sorununun çözümü- birbirlerine bağlıdır. Bu nedenle, Türkiye'nin nasıl bir yola girdiğini ve bunun Kürt sorununun çözümünü nasıl etkileyeceğini kavramak için, konuyu daha geniş bir çerçevede, bütünlük içinde ele almak gerekir.

■ Avrupa Birliği Nasıl Bir Oluşum

AB kanımca, uluslararası ilişkilerin yönü ve gelecekte alacağı biçim bakımından bir prototip ve dünyamızdaki genel değişim sürecinin bir ürünüdür. Yüzyıl önce böyle birşey, örneğin "Avrupa Birleşik Devletleri" türünden öneriler, insanlar için bir düş ya da fantazydi. Geçmiş yüzyıllarda Avrupa "Otuz Yıl" hatta "Yüzyıl" savaşlarıyla kaynadı. Birkaç gün önce artık geride bıraktığımız 20. Yüzyıl ise insanoglunun tanık olduğu en büyük, en acımasız iki dünya savaşına tanık oldu ve bu savaşlar Avrupa'da patlak verdi. Avrupa'nın büyüklü küçüklü ulusları birbirleriyle kıyasıya boğazlaştılar. Böyle bir Avrupa'dan, yüzyılın 2. yarısında AB türü, önce ekonomik, sonra da siyasi birliklerin doğabileceği kimin aklına gelirdi?

Ama bütün bunlar oldu. Yüzyılın ilk yarısında birbirleriyle boğazlaşan Avrupa ulusları, ikinci yarıda yeni bir süreç başlattılar. Aslında Avrupa da, dünya da iki zıt sistemle -kapitalizm ve sosyalizmle- bölünmüştü ve büyük bir rekabet, gerilim ve çatışma yaşıyordu. Bir yandan bu rekabetin, öte yandan ekonomik çıkarların etkisiyle hem "Doğu" hem de "Batı" kendi arasında birliğe yöneldi, askeri ve ekonomik paktlar ortaya çıktı: Batı'da NATO ve Avrupa Ekonomik Topluluğu, Doğu'da, SSCB'nin öncülüğünde Varşova Paketi ve sosyalist yönetimli Doğu Avrupa ülkelerinin ekonomik birliği olan KOMEKON. SSCB'nin kendisi çok uluslu büyük bir federasyondur.

Dünya 1945'ten 1980'li yılların sonlarına kadar, yaklaşık 45

yıl süreyle, iki sistemin dünya ölçüsündeki çekişmesinden kaynaklanan bir gerilim içinde ve bir nükleer savaş tehditi altında yaşadı. Belki de nükleer, kimyasal ve biyolojik silahların büyük yıkım gücü ve yarattıkları "dehşet dengesi" yeni bir dünya savaşını önledi, barış içinde birarada yaşama politikalarına yol açtı. Doğu ve Batı bloku ülkelerini içine alan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK, daha sonraki adıyla AGİT) bu dönemde ortaya çıktı. Bloklar arasındaki denge ise çok sürmedi. Dünya çapındaki ilk büyük sosyalist deneyim başarısızlıkla sonuçlandı ve sosyalist sistem yüzyılın sonuna doğru büyük bir çöküntüye uğradı. Böylece, mücadeleyi -bu etaba yönelik de olsa- kapitalizm kazandı.

Dönemin yarattığı birlik süreci ise, doğuya doğru genişleyen NATO, Avrupa Birliği ve AGİT biçiminde devam etti. Soğuk savaş döneminin sona ermesiyle globalleşme yönündeki eğilim hız kazandı.

Yüzyılın son onyılında yaşananları kapitalizmin nihayi zaferi saymak kadar, sosyalizm ve devrim adına globalleşmeye karşı çıkmak da kanımca yanlıştır. Kapitalizmin üstünlüğü geçicidir. 21. Yüzyılda neler olacağını ise kimse şimdiden kestiremez. Bu aşamadan sonra değişim, büyük ihtimalle -özellikle de gelişkin ülkeler bakımından- savaş ve şiddet yöntemleriyle değil, asıl olarak evrimci biçimde, kitlelerin barışçı ve demokratik seçimine dayalı olarak gerçekleşecektir. Globalizme karşı kimi çevrelerin gösterdiği tepki ise tutucu niteliktedir ve bu çevrelerin kaygı ve korkularını yansıtır. İlginç olan, gerek AB'ye, gerekse dün-

Yüzyılın ilk yarısında birbirleriyle boğazlaşan Avrupa ulusları, ikinci yarıda yeni bir süreç başlattılar. Aslında Avrupa da, dünya da iki zıt sistemle -kapitalizm ve sosyalizmle- bölünmüştü ve büyük bir rekabet, gerilim ve çatışma yaşıyordu. Bir yandan bu rekabetin, öte yandan ekonomik çıkarların etkisiyle hem "Doğu" hem de "Batı" kendi arasında birliğe yöneldi, askeri ve ekonomik paktlar ortaya çıktı: Batı'da NATO ve Avrupa Ekonomik Topluluğu, Doğu'da, SSCB'nin öncülüğünde Varşova Paketi ve sosyalist yönetimli Doğu Avrupa ülkelerinin ekonomik birliği olan KOMEKON. SSCB'nin kendisi çok uluslu büyük bir federasyondur.

ya ölçüsündeki globalleşme eğilimine karşı tepkiler hem ırkçı, milliyetçi çevrelerden, hem de kimi sol çevrelerden geliyor. Bunlardan herbirinin kendine göre nedenleri var. İrkçı ve milliyetçiler, bu geniş kaynaşma (entegrasyon) süreci içinde kendilerine özgü renk ve değerleri yitirmekten korkuyorlar. Bazı sol çevreler ise, olup biteni sermayenin istekleri yönünde bir gelişim olarak değerlendirdikleri için, emeğin haklarını koruma kaygısıyla tepki gösteriyorlar. Oysa, bu önü alnamaz değişim süreci karşısında ırkçı ve milliyetçi çevrelerin çabaları boşuna olduğu kadar, solun tedirginliği de yersizdir. Hem ticaretin ve sermayenin dünya ölçüsünde artan büyümesini ve yaygınlığını, buna denk düşen siyasal yapılanmaları, birlik yönündeki oluşumları önlemek imkansızdır, hem de emeğin çıkarlarını bu tür birlikler içinde savunmak mümkündür. Globalleşme yalnızca sermayenin daha geniş bir alanda hareketini ve büyümesini değil, emeğin birliğini de hızlandırıyor. Sol partilere ve sendikalara düşen, süreci doğru biçimde yorumlayıp yeni koşullarda kendilerine düşeni saptamak ve yerine getirmektir. Nitekim Avrupa Parlamentosu, kapsadığı çeşitli gruplarla (muhafazakarlar, liberaller, yeşiller, sosyal demokratlar, sosyalistler, komünistler) bir ulusal parlamentoyu andırıyor..

Ulusların kendi geleceğini belirleme yanlısı olan Marks, geleceğin dünyasını ise sınırların giderek ortadan kalkacağı, ulusların kaynaşacağı, bazı dillerin yaygınlaşıp uluslararası dile dönüşeceği bir dünya olarak tasarlamıştı. Bir başka deyişle,

ulusal ayrışmaları kaçınılmaz olarak kaynaşma süreçleri izleyecekti. Günümüz dünyasında olup bitenler Marks'ın öngörülerine tümüyle uygundur. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından ortaya çıkan Milletler Cemiyeti, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Birleşmiş Milletler Örgütü bu yolda adımlardır. Avrupa'da son 50 yılda yaşanan değişim ise daha ileri bir örnek. Dünyün birbirleriyle boğazlaşan Avrupa devletleri şimdi aralarındaki sınırları kaldırıyorlar. Ortak Avrupa bayrağı, parlamentosu, para birimi daha şimdiden var. Avrupa ve bazı Asya ülkelerinin yanısıra ABD ve Kanada'yu kapsayan AGİT ise, güvenlik ve işbirliği alanında daha geniş bir oluşum.

Öte yandan sürecin daha başlarında. Birleşmiş Milletler'in rolü ve etkinliği zaman içinde artabilir ve bunu gösteren işaretler var. AB ve AGİT giderek genişlemekte. Bugün Avrupa'da olanlar, ekonomik ve kültürel gelişme süreçlerine paralel olarak yarın Ortadoğu'da, Latin Amerika'da ve dünyanın başka yerlerinde gerçekleşebilir. Gelişen ekonomik ilişkilere, ulaşım ve haberleşme araçlarındaki hızlı devrime paralel biçimde dünya görece olarak küçülüyor. Ayrışma ve birleşme süreçleri farklı ülkeler bakımından aynı anda yaşanıyor. Bir yanda sömürge imparatorluklarının dağılışı, ulusların özgürleşme, bağımsız devlet kurma eğilimi, öte yanda özgür uluslar arasında gönüllü birlikler ve federalleşme.. Bu iki eğilimin aynı yüzyıl, hatta aynı onyıllar içinde birarada yaşanması, ya da birini diğerinin izlemesi doğaldır. Halkların kendi kendini yönetme tercihi-

ne, özgürlük istemine karşı çıkmak nasıl gerici ve zorbalıksa, özgür halkların yakınlaşma ve geniş birlikler kurma eğilimine karşı çıkmak da öylesine geri bir tavidir, tutuculuktur.

■ AB Adaylığı Türkiye'yi Nasıl Etkileyecek?

Türkiye Avrupa Birliği'ne tam aday olma amacıyla girdiği bu yolda çok yönlü etkilenecektir. O, en başta ekonomisini Avrupa Birliği'ne uyarlamak zorunda. Bu alanda Avrupa'nın desteğini de göreceği için Türkiye ekonomisi gelişip zaman içinde Avrupa standartlarına yaklaşacak, ulusal gelir artacak ve yaşam düzeyi iyileşecektir. Gelişen ekonomi, ister istemez sosyal hayatı da etkileyecek ve insan ilişkilerinde önemli değişikliklere yol açacaktır.

Türkiye hukuk sistemini Avrupa'ya uyarlamak zorundadır ve bir anda olmasa da, tam üyeliğe uzanan yıllar içinde bu değişiklikleri yapmak zorunda. Köklü bir anayasa değişikliğinin yanısıra, genel olarak hukuk sisteminde bir reform yapıp demokrasinin, insan haklarının önünde ayakbağı olan yasa ve hükümlerin ayıklanması gerekir. Türkiye bugünkü yasakçı düzeniyle, işkencesiyle Avrupa Birliği içinde yer alamaz. O, kötü huylarını bırakmak zorundadır.

Bir toplum için ekonomik durumun, hukuk sisteminin ötesinde bir de yüzyılların oluşturduğu gelenekler, alışkanlıklar, değer yargıları vardır. En zor değişen de bunlardır. Ama kimse değişen dünyanın dışında kalamaz, çağa direnemez. Türk yöneticilerinin ve halkının kafasındaki belli saplantılar, tartışılmaz sayılan kimi tabular da ister iste-

mez zaman içinde yıkılacaktır. Bunlar arasında Kemalizme, üniter devlete, egemenliğe ilişkin olan yargılar da var.

Öteden beri devleti kutsal bir yaratık sanan, ya da işlerine geldiği için öyle gösteren Türk yöneticiler, yıllardır üniter devleti de değişmez sayıyorlar, federasyonu ve benzer önerileri korku ve öfkeyle karşıyorlar. Oysa Avrupa Birliği'nin kendisi, daha şimdiden bir tür federasyon, ya da konfederasyondur. Düşünün ki birliğin artık ortak sınırları, ortak bir Avrupa pasaportu ve ortak Avrupa parası var. Kendi aralarında artık ne gümrük, ne pasaport kontrolü yapıyor. Ülkelerin kendi bayraklarının ve parlamentolarının yanısıra, Avrupa'nın ortak bir bayrağı, ortak bir parlamento-su var. Bu parlamentoda tüm ülkelerin dilleri konuşuluyor. AB Bakanlar Konseyi ise ortak bir hükümet olma yolunda.

Türkiye işte böylesi bir birliğe giriyor. Bu durumda yıllardır bir sakız gibi çiğnenen üniter devlet ya da "tek sınır, tek bayrak, tek dil" ve benzeri nakaratların önemi kalıyor mu? Bu tür heyecan verici sloganlar, ne yazık ki (!) bir süre sonra müzeliğe olacak!

Egemenlik kavramı da böylesi birlikler içinde artık eski anlamını yitiriyor. Bu, görece olarak küçülen dünyada uluslar artık geniş insanlık ailesinin bir parçası olduklarını, kendilerini izole etmenin mümkün olmadığını, ırkçı ve şoven safsataların boşluğunu, uluslararası bazı değer ve normların ise artık ortak

hale geldiğini düşse kalka da olsa öğrenecekler. Tek tek devletler ülke içinde bile artık diledikleri gibi davranamayacaklar. Her ülke insan haklarına uymak zorunda. Hiç bir devlet işkence yapamaz, insan hak ve özgürlüklerini keyfi biçimde kısıtlayamaz. Avrupa Birliği gibi birlikler içinde ise kaynaşma çok daha güçlüdür. Burada egemenlik bir bölümüyle ortak kurumlara devredilmiştir.

Türk insanı da, Türk yöneticisi de artık hem dünyanın, hem de tek tek ülkelerin değiştiğini

Yarın Avrupa Birliği içinde Türk soyunun ve kanının üstünlüğünü savunmak artık gülünç olacaktır. Kemalizm dogmasını sürdürmek de. Gelişkin, uygar, demokratik bir dünyada put yaratmak ve sürdürmek kolay değil. Dışa açılan, Avrupa yaşam tarzını, kültürünü tanıyan Türk insanı da ister istemez etkilenecek ve zamanla, çoğu aşağılık duygusunun ürünü olan bu tür kof övünmelerden uzaklaşacaktır.

kabul etmek zorunda. Siz bu geniş dünyada ve aynı zamanda tek tek ülkelerde başka kökenden, renkten, inançtan ve dilden insanlarla yaşamak zorundasınız. Devlet dediğin kutsal değildir, ona insanlar biçim vermiştir ve gerektiğinde bu biçim değişir. Hatta, bir gün gelir, devlet insanlığın yaşamında tümüyle işlevsiz hale gelir ve ortadan kalkar. TC de dahil, hiçbir devlet ebedi değildir. Bugünün tutucu kafaları bunu kavramasa da, gelecek kuşaklar buna tanık olacaktır.

Özetle söylemek gerekirse, Türk toplumunda bugün varolan, tartışılmaz ve dokunulmaz olan kimi tabular birleşme süreci içinde yıkılacaktır. Türkiye'deki tutucu çevrelerin telaşı da bundandır. AB'ye girişe karşı dire-

nen kesimler, Türk ırkçı ve milliyetçileri ile bazı sol gruplardır. Soy sop ve kan üstünlüğü üzerine dünyalarını kuran ırkçıların durumunu anlamak mümkündür. Bunlar geniş bir dünya ile kaynaşmaktan elbet ürkerler. Ama Türk solunun bazı kesimleri de, diğer ülkelerdeki benzerlerinde olduğu gibi, emperyalizme, uluslararası sermayeye karşı direnme ve sözde emekçilerin haklarını koruma adına birliğe karşı çıkıyorlar. Temeli araştırıldığı zaman bunların tavrının temelinde de, Türk milliyetçilerinin duyduğu korkuların benzerini bulmak mümkündür. Bunlar da ulusal egemenlik adına geniş birliklerden ve kaynaşmadan ürüyorlar. Yarın Avrupa Birliği içinde Türk soyunun ve kanının üstünlüğünü savun-

mak artık gülünç olacaktır. Kemalizm dogmasını sürdürmek de. Gelişkin, uygar, demokratik bir dünyada put yaratmak ve sürdürmek kolay değil. Dışa açılan, Avrupa yaşam tarzını, kültürünü tanıyan Türk insanı da ister istemez etkilenecek ve zamanla, çoğu aşağılık duygusunun ürünü olan bu tür kof övünmelerden uzaklaşacaktır.

Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye yapacağı en önemli etkilerden biri de, demokrasi ve insan hakları alanındaki gelişmelere paralel olarak toplumsal yaşamın sivilleşmesi, militarizmin etkisinin azalması, bugünkü polis devletinin zayıflaması olacaktır. Yunanistan ve Kıbrıs'la sorunların önümüzdeki yıllarda barışçı yöntemlerle, AB'nin ve ABD'

nin katkılarıyla çözülmesi (görünen odur) ve Kürt sorununda savaş ve şiddetin yerine barışçı yöntemlerin geçmesi de (yeni süreç o yödedir) Türkiye'de sivilleşme sürecini etkileyecektir. Terör döneminde zayıflayan, sinnen barış ve demokrasi güçleri yeni dönemde canlanacak, bu da Kürt ve Türk halkının demokratik ve ilerici güçleri arasındaki köprülerin yeniden güçlendirilmesine ve Kürt sorununun barışçı çözümüne olumlu bir etki yapacaktır.

Kuşkusuz, bütün bunlar bir anda, kendiliğinden ve kolayca gerçekleşmeyecektir. Gerek hukukun ve siyasal yaşamın demokratikleşmesi, gerek tutucu geleneklerin ve değer yargılarının değişmesi, AB'nin etki ve teşviklerinin yanı sıra, ülke içinde değişimci ve tutucu güçler arasındaki çekişmenin bir sonucu olacaktır. Bu değişimin başarısı ve hızı, aynı zamanda içerde demokrasi güçlerinin çaba ve etkinliğine bağlıdır. Bu olmadıkça, AB ile bütünleşme yolundaki bu süreçten bir geriye dönüş zor olsa bile, tümünden imkansız da değildir.

■ Kürt Sorunu Nasıl Etkilenecek

Türkiye şu anda aday üyedir ve tam üyeliğe giden yolun ne kadar süreceğini bugünden kestiremeyiz. Bu hem ekonomik, hem de siyasal alanda uyum sorununu çözmeye bağlıdır. Bunun ise, sevindirici olan Türk yöneticilerinin sandığı kadar kısa olmayacağına kuşku yok. Çünkü en başta bu bayların kafaları değişimin önünde ciddi bir engeldir.

Tam üyelik için daha çok Kıbrıs sorununu, Yunanistan'la

ikili sorunların yanısıra, Kürt sorununun çözümü gerekli görünüyorsa da, ekonomik uyum da az önemsiz değil; hatta Batılı ülkeler açısından, ötekiler kadar önemlidir. Tam üyelikle birlikte Türkiye'nin büyük işgücü Avrupa içinde serbest hareket edebilecektir. Bu nedenle Türkiye'nin o zamana kadar ekonomisini iyileştirmesi, ulusal gelir düzeyini yükseltmesi, işsizlik sorununu Avrupa ölçülerinde çözmüş olması gerekiyor.

AB aday üyeliği Kürt sorununa nasıl bir etki yapacak? Bu etkinin olumlu olacağına kuşku yok. Öncelikle, demokrasi ve insan hakları alanında iyileşen bir Türkiye'de Kürtlerin durumu daha iyi olacaktır. Besbelli bu, Kürt sorununu otomatik olarak çözmez; ama Kürtlerin mücadelesi için daha elverişli bir ortam oluşturur.

Bu açıdan, Avrupa'nın aday ülkeler için koyduğu kriterler, yalnızca insan haklarına ilişkin değil, aynı zamanda üye ülkelerdeki farklı etnik kökenden gruplara, ulusal azınlıklara ilişkin hükümler de Kürtlerin durumunu doğrudan etkiler.

Aday üyelik sürecinde daha çok Kopenhag Kriterleri gündeme geldi. Avrupa Birliği ülkelerinin 21-22 Haziran 1993 tarihinde Kopenhag'da yaptıkları doruk toplantısında, birliğe alınacak yeni ülkeler için saptadıkları ve üç başlık altında toplanan bu kriterlerden biri, AB içinde rekabet gücü olan bir serbest piyasa ekonomisinin gerekliliğidir. Bir diğeri, ilgili ülkenin AB'nin politik, ekonomik ve parasal birlik konularında koyduğu ortak hedefleri benimsemesi ve bu doğrultuda çaba göstermesidir. Üçüncüsü ise "kurumsal istikrar,

demokrasi ve hukuk devletinin güvence altına alınması, insan haklarına saygı ve azınlık haklarının korunması"dır.

Avrupa ölçülerine uygun bir demokrasi ve insan hakları düzeyinin Kürt sorununu olumlu yönde etkilemesi bir yana, korunması istenen "ulusal azınlıkların hakları" özel olarak Kürt sorununun çözümü yönünde Türkiye'ye ciddi sorumluluklar yüküyor.

Gerçi Türk devletinin başındakiler, daha şimdiden, yine şark kurnazlığıyla bu işin içinden çıkmak ve ödevlerini yapmaktan kaçınmak için Lozan Anlaşmasına sığınmaya kalkıyor ve Kürtlerin bir azınlık olmadığını ileri sürüyorlar. Kürtlerin bir azınlık olmadığı elhak doğrudur. Elbet Kürtler bir azınlık değil, kendi toprakları üzerinde bir çoğunluktur. Kürtlerin, adına Kürdistan denen ve Türkiye, İran, Irak ve Suriye arasında bölünmüş koca bir ülkeleri var. Kürtler - Türkler, Araplar ve Farslar'la birlikte- Ortadoğu'nun dört büyük ulusundan biridir. Türklerin bu bölgedeki tarihi daha bin yılı bile doldurmamış olmasına karşılık, Kürtlerinki ilk çağa uzanmaktadır. Kürtler kendilerine özgü bir tarihi, dil ve kültürü, vatanı olan büyük bir ulustur.

Böyle bir ulusu sıradan bir ulusal azınlığa indirgemek elbet kimsenin haddi değildir. Nitekim Lozan'da da Türk tarafı, İsmet Paşa'nın ağzından, Kürtlerin bir azınlık değil, Türklerle birlikte ülkenin iki asli unsurundan biri olduğunu dile getirmiş, "azınlık hakları" belirlemesinin onları tatmin etmeyeceğini ileri sürmüştür. Ne ilginçtir ki Türk yönetimi, Lozan'da ettiği sözleşme karşılık, o günden bu güne, bu

“asli unsura” tanınması gereken eşit hakları tanımak şurda kalsın, onlara azınlıklar kadar hak tanımayı bile kabul etmemiştir. Hatta Lozan Anlaşmasının 39. Maddesiyle tüm TC vatandaşlarına tanınan “anadilini basın-yayımda ve yaşamın her alanında serbestçe kullanma hakkını” bile onlardan esirgemiş, yani uluslararası anlaşmaları göz göre çiğnemiştir. Türk yönetimi bugün de aynı zorbaca politikayı sürdürmek istiyor. Nitekim, daha Helsinki sözleşmesinin mürekkebi kurumadan Cumhurbaşkanı Demirel, basına yaptığı açıklamada Kürtçe televizyona bile karşı çıktı ve bir kez daha demagojinin seçkin örneklerinden birini vererek “insan haklarına evet, ama grup haklarına hayır!” dedi.

Kürtlerin bir ulus olması ve ilkesel olarak, kendi kaderini tayin hakkı dahil, tüm ulusların sahip oldukları temel haklara sahip olması bir yana -ki bunu gerçekleştirmek pratikte bir güçler dengesi sorunudur- en azından Avrupa Birliği’ne girmeye hazırlanan bir Türkiye’nin Kürtlere ve öteki etnik gruplara, Kopenhag kriterlerinde benimsenen azınlık haklarını tanımayı kabul ettiği açıktır. Türkiye bundan kaçamaz. Bu Lozan’ı çiğnemek kadar kolay olmayacak. Çünkü dünya yetmiş beş yıl önceki dünya değil. Kürtler de o günkü Kürtler değil.

■ Azınlık Haklarının Çerçevesi

AB’nin Haziran 1993’teki doruk toplantısında azınlık haklarıyla ilgili olarak yapılan belirleme ilkeseldir, bu hakların korunması gerektiğini söylüyor. Öte yandan burada kimlerin azınlık olduğu ve azınlık hakları-

nın ne olduğu tek tek sayılmamıştır, buna gerek de yoktur. Besbelli, “ulusal azınlıklar”dan kastedilen üye ülkelerdeki egemen ulusun dışında kalan tüm etnik gruplardır. Bunun, Türk tarafının iddia ettiği gibi, Lozan’da sayılan ve sayılmayanlarla hiçbir ilgisi yoktur. Önemli olan gerçek durumun ne olduğudur. İnsan ve azınlık hakları her kişinin ve grubun doğal hakkıdır. Besbelli Türkiye’de, Kürt ulusunun yanı sıra, Arap, Çerkez, Laz gibi bu ülkede ancak bir azınlık teşkil eden halkların da bu haklardan yararlanmaya hakları vardır.

Öte yandan, azınlıklar sorunu ile ilgili olarak Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı’nın (AGİT) daha önceki bir dönemde aldığı kararlar vardır. AGİT üyesi 35 ülkenin dışişleri bakanlarının katıldığı ve Haziran 1990’da, yine Kopenhag’da yapılan doruk toplantısının sonucunda yayınlanan ortak bildiriye ulusal azınlıklardan söz eden bir bölüm vardır. Bu 4 nolu bölümde hertürlü zoraki asimilasyon çabasına karşı çıkılıyor ve ulusal azınlıkların hakları şöyle sıralanıyor:

“Kendi etnik, kültürel, dilsel veya dinsel kimliklerini özgürce ifade etme, koruma ve geliştirme;

“Kendi anadillerini özel ve aynı zamanda kamu yaşamında özgürce kullanma;

“Kendi eğitim, kültür ve dini kurumlarını, örgütlerini, derneklerini kurma ve geliştirme.”

Aynı bildirin 33. maddesinde ise şöyle deniyor:

“Taraf ülkeler kendi toprakları üzerinde ulusal azınlıkların etnik, kültürel, dilsel ve dinsel kimliklerini koruyacak ve bu kimliğin gelişmesi için uygun koşullar yaratacaklardır.”

Madde 34’te ise ulusal azınlıkların kendi anadillerinde eğitim yapma hakkına yer veriliyor ve eğitim kurumlarında tarih ve edebiyat öğreniminin, aynı zamanda ulusal azınlıkların tarih ve kültürünü içermesi gerektiği belirtiliyor.

Bu bildiri AGİT içindeki 35 ülkenin uzlaşması sonucu görüşbirliği ile yayımlanmıştı, bu nedenle de AGİT’in bir üyesi olan ve bu toplantıya dışişleri bakanıyla katılan Türkiye bakımından da bağlayıcıdır.

Gerek Avrupa Birliği’nin Kopenhag kriterleri, gerek AGİT’in 1990 bildirisi birlikte göz önüne alındıkları zaman, Türkiye’nin en azından Kopenhag kriterleri çerçevesinde ne yapması gerektiği ortaya çıkar. Bunun içinde etnik kimliğin tanınması, kültürün özgürce geliştirilmesine fırsat verilmesi, anadilde eğitim, anadilin özel ve kamu yaşamında özgürce kullanılması (basın-yayımda, toplantılarda, resmi işlemlerde) ve serbestçe örgütlenme hakları var.

■ Hakların Hayata Geçmesi İçin Güvence Nedir?

Türk yönetimi işine gelmeyen durumlarda, benzer pekçok uluslararası sözleşmede olduğu gibi, AGİT içinde de bugüne kadar verdiği sözleri tutmadı. AB’ye üyelik sürecinde de aynı şeyi yapamaz mı? Kanımca bu kez de aynı şeyi deneyecekler, ayak sürüyecekler, normları sulandırmak isteyecekler ve Kürtlerin haklarını tanımamak için ellerinden geleni yapacaklardır. Nitekim daha şimdiden demagojiye, çarpıtmaya hız verdiler. Bay Demirel, göz önündeki metinleri adeta abra kadabra yöntemle-

riyle bir yana iterek, "insan haklarına evet, ama grup haklarına hayır!" diyor, Kürtçe eğitime, televizyona bile karşı çıkıyor. Türk yönetiminin, Kopenhag kriterleri çerçevesinde de olsa Kürt haklarını tanımamak için direneceğine, zaman kazanıp bu normları kendi açısından dejenerere etmeye çalışacağına kuşku yok.

Ancak bu kez durum farklıdır. Avrupa Birliği'nin kendisi de Türkiye'ye aday üyelik perspektifi sunmakla sorumluluk altına girmiştir. AB Kürt sorununun boyutlarını biliyor ve Kıbrıs sorunu ve Yunanistan'la sorunlar gibi bu sorun çözülmeden Türkiye'nin tam üyeliğinin kendisi bakımından ciddi baş ağrılarına yol açacağına farkında. Bu nedenle Türk yönetimi Kürt sorununda ne kadar başını kuma gömse de Avrupa gerçekçi olmak zorundadır. Bu da sorunun çözümü için çaba göstermeyi gerektiriyor.

Öte yandan, Kopenhag kriterlerinin hayata geçmesi, sulandırılmaması, asil olarak da Kürt halkının vereceği mücadeleye bağlıdır. Biz Kürtler, sorunu AB'ye havale etmekle yetinemeyiz. AB'nin ve AGİT'in saptadığı çerçevede de olsa, sözkonusu hakların hayata geçmesi için rejimi ve Avrupa'yı zorlamalıyız. Bu da etkili, kitlesel, barışçı bir siyasal mücadeleyle mümkündür. Kürt halkı önümüzdeki dönemde bunu yapabilir ve yapmalıdır. Kürt halkının nicel gücü, örgütlenme ve mücadele deneyimi yeni koşullarda bunu başarmaya elverişli.

Rejim yıllardır bizzat kendi ürünü olan terörü gerekçe göstererek barışın ve demokrasinin yolunu kesti, içten ve dıştan gelen baskılara karşı Kürt halkının haklarını tanımamakta direndi. Ama şimdi, PKK'nın silahları bırakması ile rejim bakımından terör bahanesi artık son bulmaktadır.

Kürt ulusal mücadelesi ise yeni dönemde ister istemez daha çok legal alanda, çeşitli örgüt ve eylem biçimleriyle ve asil olarak barışçı biçimde kendisini ifade edecektir. Özgürlük mücadelesinde silahın öneminde koşullanmış kimi çevreler bunun nasıl olacağını kavramakta zorluk çekiyorlar. Oysa siyasal mücadele en başta kitleleri örgütleme ve kendi çıkarları, istemleri doğrultusunda harekete geçirme sanatıdır. Türkiye sınırları içinde sayısı 20 milyona ulaşan ve geniş bir bölgede yoğunluğu oluşturan Kürt halkı, sağlıklı politikaların eşliğinde siyasal mücadeleyi başarıyla yürütebilir. Rejim, dağa çıkmış bir avuç insana karşı ordusunu seferber edebilir ve bunu bahane ederek siyasal ve demokratik hakları budayabilir, kitleler üzerinde terör estirebilir. O, şimdiye kadar bunu yaptı. Ancak, günümüzde ve Türkiye'nin AB'ye girmeye yöneldiği koşullarda yüzbinlerin ve milyonların barışçıl, siyasal mücadelesine karşı bu yapılamaz. Demirel, dilediği kadar "Kürtçe televizyon olmaz," desin ve buna kılıflar biçmeye ça-

lışsın, yarın yüzbinlerin imzasını taşıyan Kürtçe televizyon istemine karşı duramaz. Böyle bir isteme AB kayıtsız kalmaz. Kürtçe eğitim, siyasal haklar ve öteki istemler için de öyle. Kürt halkı yığınsal gösterilerle ve çok çeşitli demokratik eylem biçimleriyle, çok değişik platformlarda istemlerini Türkiye ve dünya kamuoyuna yansıtabilir.

Örgütlü kitlelerin gücü tüfeklerin gücünden çok daha önemlidir. Bütün sorun Kürt ulusal hareketinin yeni döneme uygun politikalara yönelmesi ve buna denk düşen sağlıklı yapılar oluşturmalarıdır.

Kuşkusuz, Kürt halkının istemi, salt Kürtçe televizyon ya da eğitim değildir. Hatta Kopenhag Kriterlerinin sulandırılmayıp tam anlamıyla uygulanması bile Kürt ulusal sorununun nihayi çözümünü sağlamaya yetmez.

Sorunun çözümü kültürel, yönetsel ve siyasal alanları kapsayan çok daha köklü değişimleri gerektirir. Çözüm ancak eşitlik temelinde yeni bir yapılanma ile mümkündür ve bize göre bunun biçimi, eğer iki halk birlikte yaşayacaksa, federasyondur.

Öte yandan, Kopenhag kriterlerinin gerçekleşmesi için çalışmak, bunu gündemde tutmak ve bunun için Türkiye'yi ve Avrupa'yı zorlamak, eşitlik temelinde nihayi ve gerçek bir çözümle çelişmez, ondan vazgeçildiği anlamına gelmez. Her kazanımla özgürlük mücadelesi güç kazanacak ve sürecektir.

Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Sorunu

Dünya Değişimine Genel Bir Bakış

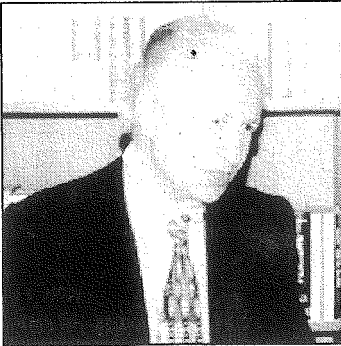
Avrupa feodalizminde toprak sahipleri, milyonlarca selfi karın tokluğuna çalıştırarak, önemli bir sermaye birikimi sağladılar. Biriken bu sermaye sonucunda, sermaye sınıfı doğdu.

Buharın bulunuşu, buharın makinalarda kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, Hollanda, İspanya, İngiltere, Fransa gibi devletler emperyalist yayılmacı bir politika sonucu Asya ve Afrika'yı sömürgeleştirmeye, bu ülkelerin yeraltı ve yerüstü zenginliklerini Avrupa'ya transfer etmeye başladılar.

Gerek Avrupalı emekçiler-

den, gerekse sömürge ülkelerden elde edilen değerler sonucunda güçlenen Avrupa burjuva sınıfı, kendisine engel olan feodalizmi yıkarak burjuva demokratik devrimlerini gerçekleştirdiler. Bu dönüşüm sonucunda eski statik dünyanın yerine dinamik bir dünya kuruldu.

Eskinin tüm tabuları yıkıldı. İnsan yaratıcılığının önü açıldı, keşifler icatlar çağı başladı. Ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda Rönesans diye nitelendirilen yeniden doğuş başladı. Sanayi devrimi gerçekleştirildi. Bilim teknik sanat ve edebiyatta hızlı bir gelişme başladı. Bu yeni oluşan toplumsal yapıya paralel ola-

Yılmaz ÇAMLİBEL
DBP Genel Başkanı

rak politik alanda yeniden yapılanma ihtiyacı ortaya çıktı.

Sanayileşmeyle beraber tarih sahnesine çıkan işçi sınıfı, ekonomi, sosyal ve politik hayatın önemli bir dinamizmi haline geldi. Yaratılan değerlerin bölüşümü konusunda emekle sermaye sınıfı arasında büyük bir tartışma ve çekişme gündeme geldi.

Sermaye sınıfının uzlaşmaya yanaşmaması üzerine iş şiddet ve çatışmalara doğru kaymaya başladı. Sosyalist devrim koşulları olgunlaşmaya başladı. Bu tehlikeyi sezen egemenler, sınıf savaşımı yerine sınıf uzlaşmacılığını ortaya atarak sosyal demokrat siyasi anlayışı sistematize etmeye başladılar.

Sermaye ve işçi sınıfı arasında diyalog, tartışma ve uzlaşmayı öne çıkaran bu yeni politik anlayış sonucunda, tarafların birbirinin varlığını kabul etmesi, sendika ve işçi sınıfı partilerinin kurulması, düşüncenin suç olmaktan çıkarılması ve üretilen değerlerin daha adil bölüşülmesi gerçekleştirildi. Bu uzlaşma anlayışı diğer toplumsal gruplar arasında da gelişip güçlenmeye başladı.

Böylece toplumda varolan halkların, sınıfların, etnik grupların, mesleklerin hak ve hukuklarını korumak için örgütlendiği tüm toplumsal çelişkilerin barışçı diyalog ve uzlaşmalarla çözüldüğü çok renkli, çok sesli, katılımcı ve paylaşımcı bir yaşam anlayışı kökleşti. Sosyal hukuk devleti anlayışı kuruldu. Kısacası günümüzdeki çağdaş demokrasi ortaya çıktı.

Bu çağdaş, sosyal, ekonomik ve politik yapı sonucunda, üretim arttı, bölüşüm daha adil bir hale geldi. Her toplumsal grup kendini geliştirecek uygun bir

ortama kavuştu. Toplumsal gerginlik, çatışma ve savaşların yerini toplumun ortak çıkarları için birlikte hareket etme anlayışı yerleşti.

Avrupa'da bu gelişmeler olurken, sömürgelerdeki zora ve baskıya dayalı sömürde tüm hızıyla devam etti. Dünya kapitalist emperyalist sistemi içinde yer alan devletler bu sömürü politikasında eşgüdüm halinde çalışırken, öbür taraftan sömürünün paylaşılmasında bir birleriyle çatışıyorlardı. Sömürünün ve sömürge ülkelerin yeniden bölüşülmesi yüzünden iki dünya savaşı meydana geldi. Bu devletler 1945'ten sosyalist sistemin yıkılmasına kadar dünyayı soğuk savaş atmosferi içinde tuttular. Bunu üçüncü dünya ülkelerini denetim ve sömürü altında tutma vesilesi yaptılar.

■ Avrupa Birliği'nin Oluşması

Avrupa'daki devletler silahla istila ettikleri sömürge ülkelerinde başlayan ulusal kurtuluş mücadeleleri üzerine buradaki işgallerine son verip bu ülkelerin bağımsızlığını tanımak zorunda kaldılar. Ama bu sefer de yaptıkları ikili anlaşmalarla buradaki ulusal çıkarlarını devam ettirmenin yolunu buldular. Bu sömürü ve buna bağlı değer transferi zayıflayarak da olsa hala devam ediyor.

Sermaye birikiminin oluştuğu, sömürgeciliğin başlatıldığı, sanayi devriminin gerçekleştiği Avrupa kıtası doğal olarak sanat, edebiyat, gelişme, değişme, demokrasi ve zenginliğin de merkezi oldu. Avrupa Birliği işte bu tarihi zenginliğin üzerine kuruldu.

Nasıl ki, her yenilik Avrupa

Nasıl ki, her yenilik Avrupa kıtasında çıkıyorsa, sömürünün paylaşılmasında kavga etme yerine uzlaşma fikri de yine buradaki ülkeler tarafından ortaya atıldı. Kapitalist dünyanın lideri Amerika'ya ve son yıllarda oluşan Uzakdoğu'daki rakiplere karşı avantajlı hale gelmek için, Avrupa ülkelerinin el ele vermesi gerekiyordu. Onlar da öyle yaparak Avrupa Birliği'ni kurdular.

kitasında çıkıyorsa, sömürünün paylaşmasında kavga etme yerine uzlaşma fikri de yine buradaki ülkeler tarafından ortaya atıldı. Kapitalist dünyanın lideri Amerika'ya ve son yıllarda oluşan Uzakdoğu'daki rakiplere karşı avantajlı hale gelmek için, Avrupa ülkelerinin el ele vermesi gerekiyordu. Onlar da öyle yaparak Avrupa Birliği'ni kurdular.

Önce birkaç ülkeyle başlayıp sonra 12 üyeye oluşan bu topluluğun, aralarındaki sınırları kaldırmaları, tek bayrak, tek para birimine geçmeleri önemli bir gelişmedir. Bu yapılarıyla dünya sermaye sınıfının çıkarlarını daha uzun süre koruyacakları, yakın komşularını ve hatta dünyanın önemli bir bölümünü kendi cazibelerinde tutacakları anlaşılıyor.

■ Küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni

Teknoloji ve iletişimin hızla gelişip yaygınlaştığı günümüzde artık dünyamız toplum ve devletlerin birbirinden habersiz yaşadığı bir dünya olmaktan çıkmış, çok küçülmüştür. Herhangi bir yerde meydana gelen değişiklik ve toplumsal olay tüm dünyayı etkiler hale gelmiştir. Bu hızlı iletişim toplumları kültür, dil, din ve devletleri karşılıklı olarak birbirlerini etkiler hale gelmiştir. Buna kısaca küreselleşme denilmektedir.

Gerçekten günümüzde dünyanın farklı yerlerinde yaratılan tüm değerler kısa zamanda tüm dünyanın ortak malı haline gelmektedir. Yaratılan ekonomik, sosyal, kültürel, teknik ve politik değerler ulusal sınırların dışına taşmakta, dünyaya yayılmaktadır. Bu da ülkelerin bu alanlarda-

ki ulusal egemenliklerini zayıflatmaktadır. Bu evrensel etkileşme sonucunda ideolojik ve kutuplaşmalar da zayıflamaktadır.

Bu gelişmeler, dünya kaynaklarının savaş yerine kalkınmada kullanılmasına, doğanın korunmasına, yaratıcılık, birikim ve zenginliklerin eşgüdüm halinde insanlığın ortak çıkarı doğrultusunda kullanılmasına olanak sağlamaktadır.

Böylece insan hakları, demokrasi, barış içinde üretip paylaşma, toplumsal sorunların barışçı demokratik uzlaşmalarla çözmeye dayalı, adil, demokratik barışçı bir dünya kurma şansı doğmuştur.

Ama bazılarına göre bu yeni dünya düzeni, soğuk savaş döneminde ve sosyalist sistemin çökmesinden sonra, dünya kapitalist-emperyalist sistemin dünyayı egemenliği altında tutma projesidir. Bu projeye dünya sermaye sınıfı dünya genelinde tekelleşerek sömürüsünü daha da yaygınlaştırmakta, dünyayı açık bir pazar haline getirmektedir.

Dolayısıyla bu anlayış dünyaya barış, demokrasi, eşitlik ve özgürlük getirmeyecektir. Gelişmiş ülkelerle gelişmemişler arasındaki efendi-köle ilişkisi, şekil değiştirerek devam edecektir.

Bu iki görüşün içinde doğruyanlı, olumlu-olumsuz öğeler vardır. Daha huzurlu, zengin, demokratik ve barışçı bir dünya isteyenlerin görevi her iki görüşün olumlu yönlerini yanyana getirerek, mutlu bir ortak insani yaşamı kurmak olmalıdır.

Sosyalist sistemin yıkılmasından sonra çok farklı bir dünyayla karşı karşıyayız. Artık ülkelerin kendilerini ulusal sınırlar içine hapsederek, istediği gibi

davrandığı bir dünyada yaşamıyoruz. İnsan hakları, demokrasi, barış, çevreyi koruma, ekonomi gibi sorunlar artık evrensel bir kimlik kazanmış bulunmaktadır. Kimliklerin birbirini kabul ettiği, kendisi için istediğini başkası için de istemesi toplumsal sorunların barışçı diyaloglarla çözüldüğü, çok renkli, çok sesli, katılımcı paylaşımcı demokratik bir yaşam artık evrensel bir haline gelmiş bulunuyor. Artık gelişmiş zengin bir azınlığın, gelişmemiş çoğunluğa zorba bir düzeni dayatması giderek daha da zorlaşmaktadır. Böyle bir dayatma yaşandığında fakir toplum ve ülkelerin kendisini savunmak için cemaatleşmeye yerekleşmeye yönelmektedirler. Yani yeni dünya düzeninde yerelleşme ile küreselleşmeyi iç içe yaşamaktayız.

Ayrıca gelişmiş zengin ülkelerin arasında tam bir birliğin olmadığı ortadadır. Sömürüde ortak ama sömürünün paylaşılmasında bir birleriyle çelişki içindeki bu odakların bölge esaslı üzerine gruplaştıklarını görüyoruz. Böylece birbirlerine karşı grupsal çıkarlarını daha iyi şekilde korumaya çalışıyorlar. Bu grupların en önemlileri ABD, AB, G7, NAFTA, Uzak Asya Birliği'dir. Bunlar IMF, Dünya Bankası, Uluslararası Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası kurumları da eklemek gerekiyor.

Özellikle G7 diye bilinen dünyanın en gelişmiş 7 ülkesi ABD, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya ve Kanada adeta dünya ekonomisine yön vermekte ve şekillendirmektedirler. Örneğin bu 7 ülke dünyadaki diğer ülkelerde elde edilen gelirlerden daha fazlasını yaratmakta, onların iki katı kadar ih-

racat yapmaktadırlar.

Kısaca, uluslararası ilişkilerde çıkarlarını korumak, gelişmek ve sanayileşmek için ekonomik ve politik gruplaşmalar önümüzdeki dönemlerde daha da önem kazanacaktır. Bu gidişe ayak duramayanlar yalnızlaşarak gerileyecek ve kalkınma yarışından kopacaklardır.

■ Küreselleşmede Ortaya Çıkan Temel Faktörler

Bu faktörlerin en önemlileri çok uluslu şirketlerin ortaya çıkması, iletişimdeki hızlı gelişme bilginin giderek en önemli zenginlik olmaya başlaması ve 1990 yılında sosyalist sistemin dağılmasıdır.

İşletmelerin verimli hale getirilmesi, üretimin artması, Pazar için dışa açılma, yatırımların gelişmekte olan ülkelere kaydırılıp mal üretme, paranın ve emeğin mobilize olması, teknolojideki hızlı gelişme ve şirketler arasındaki evlilikler (bütünleşme) dünya ekonomisinin küreselleşmesi-ne sebep olmaktadır.

Ortaya çıkan uluslararası şirketler, devlet sınırlarını tartışılır hale getirmiştir. Artık ulus devletlerin yerini uluslararası şirketler almıştır. Zira bazı çok uluslu şirketlerin gücü bir çok devletin gücünden daha büyüktür. Bu şirketlerin etki alanları da keza bir çok devletin etki alanından daha geniştir.

Bilim, teknoloji ve iletişim alanlarındaki hızlı gelişme sonucunda artık bilgi dünyanın en değerli zenginliği olmaya başlamıştır. Bilgi toplayan kurum, şirket ve devlet dünyayı şekillendirmede belirleyici bir güç haline gelmektedir. Çünkü bu bilgiler sayesinde verim ve üretim artmakta, üretim sürecini ve bi-

çimini şekillendirmektedir.

Bu gelişmeler sonucunda emek piyasası şekil değiştiriyor. Ağırlık artık yoğun emekten yoğun teknolojiye kayıyor. Niteliksiz emeğe ihtiyaç kalmıyor. Bu yüzden emek sermaye ilişkisinde önemli değişimler yaşanıyor. Bu da sosyal güvenlik kurumlarını ve politikayı ciddi şekilde etkiliyor. Sosyalist sistemin çökmesinin bir sebebi de bu önemli değişimdir. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucunda dünya artık tek kutuplu bir hale gelmiştir. Bu da dünyada küreselleşmeyi hızlandırmıştır.

■ Türkiye'nin Küreselleşme ve AB'ye Entegrasyonunu Engelleyen Faktörler

Acaba Türkiye dünyada yaşanan bu gelişmelerden nasıl etkileniyor ve onu nasıl etkiliyor? Bu sorunun cevabı çok önemlidir. Bu konu iyi anlaşıldığında yapılması gereken şeyler daha net olarak ortaya çıkacaktır.

Eskiden dünya kapitalist-emperyalist sistemi, ülkelerin yeraltı-yerüstü kaynaklarını metropollere taşıma, mamul maddelerini satma sömürsünü zor, baskı ve askeri işgallerle yürütüyordu. Günümüzde bu iş artık askeri harcamalara gerek kalmadan ikili ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerde sağlanıyor. Dolayısıyla zor, şiddet ve savaşlara gerek duyulmuyor. Bu strateji sonucunda politik ve etnik sorunların çözümü de yine aynı şekilde barışçı uzlaşmalarla çözülmektedir.

Küreselleşme ve yeni dünya düzeni içinde bir önemli paradoks yaşanıyor. Bu düzen içinde devletler, ulusalar ve halklar bir taraftan bir entegrasyona giderken bir taraftan da etnik milliyetçiliğe sebep oluyor. İnsan hakla-

Bilim, teknoloji ve iletişim alanlarındaki hızlı gelişme sonucunda artık bilgi dünyanın en değerli zenginliği olmaya başlamıştır. Bilgi toplayan kurum, şirket ve devlet dünyayı şekillendirmede belirleyici bir güç haline gelmektedir. Çünkü bu bilgiler sayesinde verim ve üretim artmakta, üretim sürecini ve biçimini şekillendirmektedir. Bu gelişmeler sonucunda emek piyasası şekil değiştiriyor. Sermaye artık yoğun emekten yoğun teknolojiye kayıyor. Niteliksiz emeğe ihtiyaç kalmıyor. Bu yüzden emek sermaye ilişkisinde önemli değişimler yaşanıyor. Bu da sosyal güvenlik kurumlarını ve politikayı ciddi şekilde etkiliyor. Sosyalist sistemin çökmesinin bir sebebi de bu önemli değişimdir. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucunda dünya artık tek kutuplu bir hale gelmiştir. Bu da dünyada küreselleşmeyi hızlandırmıştır.

Dünya kapitalist-emperyalist sistemi de bu konuda çifte standartlı davranmaktadır. Sovyetler Birliği'ni İslami bir ablukaya alıp yıkmayı amaçlayan ve başarı kazanan "yeşil kuşak" projesi bu sistem tarafından yürürlüğe konulmuştur. Bugün de aynı proje, Rusya'ya yönetini baskı altında tutmak için kullanılmaktadır. Bu iç ve dış dinamikler sonucunda Türkiye'de ticaret ve sanayi burjuva partilerinin dışında olmasına karşın Türkiye'nin politikasını yönlendiren derin devlet denilen mekanizma Türk-İslam senteziyle Türkiye'yi yönetmeye devam ediyor. Birbirine zıt olan bu iki görüşün sentezi olan bu politik anlayışı millî birlik ve bütünlüğü sağlamak için zorla kitlelere dayatılıyor. Bu karmaşa yüzünden dünya kapitalist sistemi ve onların yerli işbirlikçileri hem İslamiyeti örgütüyor hem de şikayetçi oluyorlar.

rı demokrasi ezilen halkların milliyetçiliğini tahrik eden bir unsur oluyor. Yani bu iki kavram bir üst yapı kurumu olarak insanlık ailesini hem bir entegrasyona hem de bir ayrılmaya itiyor. Herkes bunları kendi çıkarına kullanmaya çalışıyor.

Bu açıdan küreselleşmeyi savunan kişi, halk ve devletler olduğu gibi buna şiddetle karşı çıkanlarda oluyor. Örneğin İran, Irak, Suriye, Libya gibi devletler küreselleşmeye karşı çıkıyorlar. Türkiye'de bu konuda zaman zaman katılmaktadır. Bu ülkeler Ortadoğu'da, Makedonya ve Kafkaslardaki anti-küresel milliyetçi akımlara destek vermektedirler. Örneğin Türkiye Kıbrıs, Makedonya, İran ve Kafkaslardaki Türk-İslam ayrımcı hareketleri destekliyor. Irak'taki Türkmenlere destek verirken Kürt oluşumuna da şiddetle karşı çıkıyor. Kıbrıs'ta 200 bin Türk için bağımsız devlet isterken, vatanlarından 20 milyon Kürdün temel insani haklarına karşı çıkıyor. Bu yüzden İsrail, Türkiye, Mısır aracılığıyla Ortadoğu'daki çıkarını korumaya çalışan Amerika ile bölge ülkeleri arasında çok karmaşık bir mücadele yürütülüyor.

Türkiye bu karmaşık dengeler içinde önemli bir konuma sahip olan bir ülkedir. Küreselci ve anti küreselci güçlerin göbeğinde yer alan Türkiye bu konuda zikzak çizen sık sık politika değiştiren ve iç çatışmalar yaşayan bir ülkedir. Bu yaniyla küreselleşmeden yana bir duruş sergilerken, diğer yandan yerel milliyetçi ayrılıkçı hareketleri destekleyen bir paradoks içindedir. Dünyanın bir çok bölgesindeki azınlıklar için federasyon hatta bağımsız devlet olmayı savunur-

ken, Kürtlerin kültürel haklarına bile karşı çıkmaktadır. Çifte standartlı bir politika izlemektedir.

Dolayısıyla Türkiye bu karmaşa içinde istikrarlı bir politika izleyemiyor. Hep ikircikli bir tavır sergiliyor ve kimseye güven veremiyor. Bu da onu ilkeli bir politika oluşturmasını ilkeli ve istikrarlı bir yola girmesini engelliyor. Türkiye'nin küreselleşerek AB'ye entegre olmasının önündeki zorluklarını birisi ekonomik, diğeriyse politiktir. İç içe geçmiş bu iki temel faktör birbirlerini karşılıklı olarak etkilemektedir.

Türkiye Cumhuriyeti, çok halklı, çok dilli, çok sınıflı, çok dinli ve çok kültürlüdür. Osmanlı mirası üzerine kuruldu. Ama bu zenginliğe inat toplumu oluşturduğu resmi ideolojinin dar kalıbına sokmak istedi. Buna itiraz eden toplumsal muhalefet gruplarını sususturmak için yasakçı, baskıcı, totaliter bir yönetim oluşturdu.

Cumhuriyeti kuran sivil asker bürokrasi yönetimi eline aldı. Bu bürokratik yönetim aradan geçen 77 yıla rağmen bu bürokratik yönetim hala aşılabilmiş değildir. Bu bürokratik hegemonya yüzünden Türkiye'de adeta iki devlet oluşmuş bulunuyor. Birisi gözönünde olan legal, diğeri görünmeyen illegal derin devlet.

Türkiye'de hemen hemen her şey Milli Güvenlik Kurulu'nda karara bağlanıyor. AB'ye üye olma konusunda da ordunun mutlak ikna edilmesi gerekiyor.

Keza demoratikleşme konusunda da en büyük engel bu bahsedilen derin devlettir.

Gerek tek parti gerekse çok partili dönemlerde Türkiye'yi sanayi burjuvazisi ticaret burjuvazisiyle toprak ağalığının oluştur-

Dünya kapitalist-emperyalist sistemi de bu konuda çifte standartlı davranmaktadır. Sovyetler Birliği'ni İslami bir ablukaya alıp yıkmayı amaçlayan ve başarı kazanan "yeşil kuşak" projesi bu sistem tarafından yürürlüğe konulmuştur. Bugün de aynı proje, Rusya'ya yönetini baskı altında tutmak için kullanılmaktadır. Bu iç ve dış dinamikler sonucunda Türkiye'de ticaret ve sanayi burjuva partilerinin dışında olmasına karşın Türkiye'nin politikasını yönlendiren derin devlet denilen mekanizma Türk-İslam senteziyle Türkiye'yi yönetmeye devam ediyor. Birbirine zıt olan bu iki görüşün sentezi olan bu politik anlayışı millî birlik ve bütünlüğü sağlamak için zorla kitlelere dayatılıyor. Bu karmaşa yüzünden dünya kapitalist sistemi ve onların yerli işbirlikçileri hem İslamiyeti örgütüyor hem de şikayetçi oluyorlar.

rı demokrasi ezilen halkların milliyetçiliğini tahrik eden bir unsur oluyor. Yani bu iki kavram bir üst yapı kurumu olarak insanlık ailesini hem bir entegrasyona hem de bir ayırmaya itiyor. Herkes bunları kendi çıkarına kullanmaya çalışıyor.

Bu açıdan küreselleşmeyi savunan kişi, halk ve devletler olduğu gibi buna şiddetle karşı çıkanlarda oluyor. Örneğin İran, Irak, Suriye, Libya gibi devletler küreselleşmeye karşı çıkıyorlar. Türkiye'de bu konuda zaman zaman katılmaktadır. Bu ülkeler Ortadoğu'da, Makedonya ve Kafkaslardaki anti-küresel milliyetçi akımlara destek vermektedirler. Örneğin Türkiye Kıbrıs, Makedonya, İran ve Kafkaslardaki Türk-İslam ayrımcı hareketleri destekliyor. Irak'taki Türkmenlere destek verirken Kürt oluşumuna da şiddetle karşı çıkıyor. Kıbrıs'ta 200 bin Türk için bağımsız devlet isterken, vatan dışından 20 milyon Kürdün temel insani haklarına karşı çıkıyor. Bu yüzden İsrail, Türkiye, Mısır aracılığıyla Ortadoğu'daki çıkarını korumaya çalışan Amerika ile bölge ülkeleri arasında çok karmaşık bir mücadele yürütülüyor.

Türkiye bu karmaşık dengeler içinde önemli bir konuma sahip olan bir ülkedir. Küreselci ve anti küreselci güçlerin göbeğinde yer alan Türkiye bu konuda zikzak çizen sık sık politika değiştiren ve iç çatışmalar yaşayan bir ülkedir. Bu yanı sıra küreselleşmeden yana bir duruş sergilerken, diğer yandan yerel milliyetçi ayrılıkçı hareketleri destekleyen bir paradoks içindedir. Dünyanın bir çok bölgesindeki azınlıklar için federasyon hatta bağımsız devlet olmayı savunur-

ken, Kürtlerin kültürel haklarına bile karşı çıkmaktadır. Çifte standartlı bir politika izlemektedir.

Dolayısıyla Türkiye bu karmaşa içinde istikrarlı bir politika izleyemiyor. Hep ikircikli bir tavır sergiliyor ve kimseye güven veremiyor. Bu da onu ilkeli bir politika oluşturmasını ilkeli ve istikrarlı bir yola girmesini engelliyor. Türkiye'nin küreselleşerek AB'ye entegre olmasının önündeki zorluklarını birisi ekonomik, diğeri ise politiktir. İç içe geçmiş bu iki temel faktör birbirlerini karşılıklı olarak etkilemektedir.

Türkiye Cumhuriyeti, çok halklı, çok dilli, çok sınıflı, çok dinli ve çok kültürlüdür. Osmanlı mirası üzerine kuruldu. Ama bu zenginliğe inat toplumu oluşturduğu resmi ideolojinin dar kalıbına sokmak istedi. Buna itiraz eden toplumsal muhalefet gruplarını sususturmak için yasakçı, baskıcı, totaliter bir yönetim oluşturdu.

Cumhuriyeti kuran sivil asker bürokrasi yönetimi eline aldı. Bu bürokratik yönetim aradan geçen 77 yıla rağmen bu bürokratik yönetim hala aşılabilmiş değildir. Bu bürokratik hegemonya yüzünden Türkiye'de adeta iki devlet oluşmuş bulunuyor. Birisi gözönünde olan legal, diğeri görünmeyen illegal derin devlet.

Türkiye'de hemen hemen her şey Milli Güvenlik Kurulu'nda karara bağlanıyor. AB'ye üye olma konusunda da ordunun mutlak ikna edilmesi gerekiyor.

Keza demoratikleşme konusunda da en büyük engel bu bahsedilen derin devlettir.

Gerek tek parti gerekse çok partili dönemlerde Türkiye'yi sanayi burjuvazisi ticaret burjuvazisiyle toprak ağalığının oluştur-

duğu sermaye cephesi yönetmiştir. Ama günümüzde üçüncü ortaktan artık bahsetmek mümkün değildir.

Bugün Türkiye'yi yöneten sanayi ve ticaret burjuva ortaklığı, sömürü düzeninin yürütülmesinden tam bir uyum sömürüsünün paylaşılmasından ise bir çatışma içindedirler. Bu onları küreselleşme ve AB'ye entegre olma konusunda da karşı karşıya getiriyor. Sanayi burjuvazisi küreselleşme ve AB'ye üye olmadan yana olurken, ticaret burjuvazisi ise karşı çıkmaktadır. Bu çatışma alt yapıda olduğu gibi üst yapıda da sürmektedir. Sanayiciler laik, batıcı ticaret kesimi ise dindar ve muhafazakarlar ve doğucu bir yaşamı savunuyorlar. Sanayiciler batıya, ticaret kesimi ise İslami devletler ortak yaşamı savunuyorlar.

Dünya kapitalist-emperyalist sistemi de bu konuda çifte standartlı davranmaktadır. Sovyetler Birliği'ni İslami bir ablukaya alıp yıkmayı amaçlayan ve başarı kazanan "yeşil kuşak" projesi bu sistem tarafından yürürlüğe konulmuştur. Bugün de aynı proje, Rusya yönetimi baskı altında tutmak için kullanılmaktadır.

Bu iç ve dış dinamikler sonucunda Türkiye'de ticaret ve sanayi burjuva partilerinin dışında olmasına karşın Türkiye'nin politikasını yönlendiren derin devlet denilen mekanizma Türk-İslam senteziyle Türkiye'yi yönetmeye devam ediyor. Birbirine zıt olan bu iki görüşün sentezi olan bu politik anlayışı milli birlik ve bütünlüğü sağlamak için zorla kitlelere dayatılıyor.

Bu karmaşa yüzünden dünya kapitalist sistemi ve onların yerli işbirlikçileri hem İslamiyeti örgütüyor hem de şikayetçi olu-

yorlar. İslami kesimde hem batıcı bu sermaye cephesine karşı çıkarken, hem daha çok sermaye biriktirmeye çalışıyorlar. Yani hem birbirlerini destekliyor hem de çatışıyorlar.

Bu karmaşa içinde pek göze görülmeyen önemli bir çelişki de Türkiye sermaye sınıfıyla, derin devlet denilen sivil-asker bürokrasi arasındaki çelişkidir. Türkiye'nin egemen sınıf, olan sermaye sınıfı, Türkiye'de iktidar olmamıştır. İktidar hala bürokrasinin kontrolindedir. Ordunun bu konudaki ağırlığı ve belirleyiciliği herkes tarafından bilinmektedir.

Küreselleşme ve AB'ye entegre olma konusunda da bu iki güç arasında ciddi bir çelişki var. Örneğin Türkiye'nin sanayi burjuvazisi, küreselleşmeyi, AB'ye tam üye olmayı kararlı bir şekilde savunmaktadır. Verimlilik ve üretimi arttırmak, kaynakları savaşa değil yatırımlara yönetmek, bu açıdan Kürt sorunu ülke bütünlüğü içinde çözmek, demokratikleşmek gibi konuları kararlılıkla savunuyor. Çünkü onların büyümek için istikrar, iş güvenliği, işbirliği, teknoloji ve bilgi akamı için demokratikleşme ve küreselleşmeye ihtiyaçları var. Bu adımların atılması için de derin devletin ikna edilmesi gerekiyor.

Tüm bu çelişki ve zıtlıklara rağmen yine de Türkiye bu konuda belli adımlar atmış bulunuyor. Avrupa ile imzalanan Gümruk Birliği Antlaşması, Tahkim Yasası sermayenin uluslararası alana açılması gibi gelişmeler buna örnekler.

■ Küreselleşme, AB'ye Entegrasyon ve Kürt Sorunu

Küreselleşme ve AB'ye entegre olma konusunda Kürt sorununun çözümü çok önemli bir yer tutmaktadır. Kürt sorunu Türkiye'de tüm sorunların gelip dayandığı temel sorun haline gelmiştir. Türkiye'deki insan hakları, demokrasi, değişim, demokratikleşme gibi konularda konulan yasak ve engellerin sebebi, Kürtlerin bu özgürlüklerden yararlanmasını engellemektir. Şayet Türkiye'de Kürtler yaşamayı bugün Türkiye çok daha özgürlükçü demokratik bir devlet olurdu.

Küreselleşmenin de en önemli sorunlarından biri, farklı ırk, din, dil ve kültürlerin bir arada yaşamasına olanak sağlayacak bir çözüm bulunmasıdır. Çok dil, din, ırk ve kültürlü toplumlarda bu konuda üç temel yaklaşım var. Birincisi artık demode olmuş ancak diktatörlükle yönetilen ülkeler de uygulanan yasak baskı ve zorla bir potada eritip tekleştirme anlayışıdır. İkincisi daha yumuşak önlemlerle asimilasyon yöntemiyle eritip yok etmektedir. Üçüncüsü ise toplumdaki tüm farklılıkları koruyarak, gelişmesine olanak sağlayacak bir arada eşit haklara sahip bir anlayışla ortak bir yaşama kurmaktır.

Küreselleşen dünyamızda artık bazı kimlikleri eritip yok etmek anlayışı hızla terk ediliyor. Çağdaş uygar bir dünya için herkesin birbirine saygı duyduğu, kendisi için istediği şeyleri başkası için istediği, her kimliğin insanlığın ortak değeri olduğu bu açıdan korunması gerektiği çok renkli, çok sesli, katılımcı, paylaşımcı, demokratik bir yaşamın kurulması gerekliliği savunulmaktadır. Küreselleşmenin ancak böyle bir kültürel ortam için

de oluşabileceği ortadadır. Keza savaşların yok olduğu, toplumsal sorunların barışçı uzlaşmalarla çözüldüğü, daha zengin ve mutlu bir dünya yaratmanın da ancak böylesi bir kültürel ortamda kök salıp gelişeceği de bir gerçektir.

Kürtler Osmanlı toplumu içinde diğer halklarla aynı haklara sahip bir şekilde yaşardı. Kürt medreselerinde eğitim dili Kürtçe idi. Bu medreselerde din eğitiminin yanında Kürt dili, edebiyatı ve tarihi konularında da eğitim verilirdi.

Cumhuriyet'in kuruluş aşamasında da Kemalistler, Kürt ileri gelenlerine yazdıkları mektuplarda, Erzurum, Sivas Kongrelerinde, diğer toplantılarda ve Lozan'da hep kurulacak devletin Türklerle Kürtlerin ortak devleti olacağını söylemişlerdir. Kürtlerde verilen bu sözlere inanarak Cumhuriyet'in kurulması çalışmalarına katıldılar. Ama Cumhuriyet kurulduktan sonra Kürt varlığı ret ve inkar edildi. Medreseler kapatıldı. Kürt dil, sanatı ve kültürü yasaklandı. Kısacası Cumhuriyet rejimi herkese bazı demokratik haklar verirken, Kürtlerin sahip oldukları herşeyi geri aldı. Böylece Kürt sorunu Türkiye Cumhuriyeti'nin gündemine girmiş oldu.

Devletin en zayıf olduğu dönemde tüm Osmanlı halkları merkezi hükümete başkaldırıp ulus devletlerini kurdular. Sadece Kürtler, verilen sözlere kanarak Türklerden yana tavır aldılar.

Cumhuriyet'in kurulup kökleşip güçlenmesi aşamasında verilen sözlerin yerine getirilmemesi üzerine Kürtler 1938 yılına kadar tam 28 kez silahlı mücadeleye girişmek zorunda kaldılar. Bunların hepsi kanla bastırıldı. Köy ve kasabalar yakılıp, yi-

kıldı, binlerce insan sürgüne yollandı ve 150 civarında Kürt önderi idam edildi.

Cumhuriyet rejimi Osmanlı'nın bazı kurum ve anlayışını ortadan kaldırırken bazılarını olduğu gibi kendi içine taşıdı. Örneğin saltanatı ve halifeliği ortadan kaldırdı ama feodalizmi tasfiye edecek toprak reformunu yapmadı. Böylece bugün hala Kürtler, aşiret reisleri ve toprak ağalarının emrinde köle gibi yaşıyor. Devlet bugünde hala Osmanlıdaki gibi kutsaldır. Atatürk'ü koruma Kanunu var. 12 Eylül faşist generallerinin çıkardığı 688 Sayılı yasa ve yönetmelik yargı denetimi dışındadır. Anayasa'nın bazı maddelerini değiştirmeyi önermek Türkiye'de farklı halkların dil ve kültürlerin bulunduğunu söylemek suçtur. İşte bu yüzden Türkiye'deki rejimi Cumhuriyet biçiminde nitelendirmek mümkün değildir.

Türkiye'de demokratikleşmenin önündeki en büyük engel Cumhuriyet'le birlikte oluşturulan resmi ideoloji ve bunu inatla sürdüren bürokratik yönetim anlayışıdır.

Demokratikleşmenin gerçekleştirilmemesinin bir sebebi de, Türkiye'deki toplumsal muhalefet kesimindeki zaafılar Türkiye'nin demokratikleşmesine çalışan toplumsal muhalefet grupları da çoğulculuğu tam kavramış değil. Kendi içinde demokratik değil. Demokratik bir anlayış ve çalışmayı kendi içinde kökleştirememişlerin Türkiye'yi demokratikleştirmesi mümkün olamamaktadır.

Türkiye'deki düzen partilerinde demokratik bir işlerlik yoktur. Bu kurumlar oligarşik yapıya sahiptir. Halk yönetime katılamamaktadır. Her şey liderle etrafın-

Küreselleşen

dünyamızda artık bazı kimlikleri eritip yok etmek anlayışı hızla terkediliyor. Çağdaş uygar bir dünya için herkesin birbirine saygı duyduğu, kendisi için istediği şeyleri başkası içinde istediği, her kimliğin insanlığın ortak değeri olduğu bu açıdan korunması gerektiği çok renkli, çok sesli, katılımcı, paylaşımcı, demokratik bir yaşamın kurulması gerekliliği savunulmaktadır. Küreselleşmenin ancak böyle bir kültürel ortamı içinde oluşabileceği ortadadır. Keza savaşların yok olduğu, toplumsal sorunların barışçı uzlaşmalarla çözüldüğü, daha zengin ve mutlu bir dünya yaratmanın da ancak böylesi bir kültürel ortamda kök salıp gelişeceği de bir gerçektir

daki bir avuç yandaşının kontrolündedir. Siyasi partiler yasacı anti demokratik bir yapılanmayı sağlayacak bir biçimde düzenlenmiştir. Partiler bir avuç insanın elinde çeteleşmiş durumdadır. Dolayısıyla içinde demokrasiyi barındırmayan partiler devleti de demokratikleştirememektedirler. Demokratikleşemeyen düzen toplumdaki her türlü muhalefeti kendilerini yıkacak bir tehlike gibi algılamakta ve hep toplumu yasak, zor gerektiğinde şiddet kullanarak bir cendere içine sıkıştırmaktadır. Bu da küreselleşmenin önünü tıkayan bir anlayışın kökleşmesine sebep olmaktadır.

Anayasa başta olmak üzere tüm yasalar Türkiye'deki zengin mozaiği ret edip, toplumu tek renk, tek koku ve tek sese dönüştürmeyi sağlamaya yönelik anti demokratik maddelerle doludur. Bu anti demokratik hukuk düzeninde sendikalar, dernekler, kültür kurumları, vakıflar, sivil toplum kurumları adeta işlemez konuma sokulmuştur. Bu kurumların çalışmaları engellenmekte, gerektiğinde kapatılmaktadırlar.

Siyasi partiler yasasının 5. maddesine göre her parti, Türk milliyetçiliğini ve Atatürk ilkelerini savunmak zorundadır. Türkiye'de başka dil ve kültürlerin olduğunu söyleyen siyasi partiler, Partiler Yasası'nın 81. maddesine göre kapatılmaktadır. Siyasi partilerin çalışmaları valiliklerin emriyle engellene-

bilmektedir. İşin en vahim tarafı devlet bazı düşünceleri suç sayarak, toplumun mdüşünme ve yaratma yeteneğini yok etmiştir. Resmi ideolojiyi kurumlaştırmak için düzenlenen bu hukuk sistemi Türkiye'de insan hakları, demokrasi, değişim ve küreselleşmeye olanak veremeyen bir yapıdadır.

Devlet bu inkarcı, yasakçı anti demokratik hukuk sistemi içinde, çetelerin ve kamu görevlilerinin yaptığı insanlık

toplumsal çalkantılara günde-me getiren boyutlara ulaşmıştır. Üç bin yerleşim birimi yakılıp yıkılmış, 4 milyon Kürt göçmen haline gelmiştir. 40 bin civarında insan ölmüştür. 3 bin faili meçhul cinayet işlenmiştir.

Son 5 yıl içinde 1000 kişi gözaltında işkenceyle öldürülmüştür. 800 kişi kayıptır. 160 bin insan gözaltına alınmıştır. 13 bin insan tutuklanmıştır. 800 civarında siyasi parti, yayın kuruluşu, dernek, kültür kurumu

ve kitle örgütü kapatılmıştır. 700 fikir suçlusu cezaevine konulmuştur. Bunlara toplam 1900 yıl hapis, 190 milyar para cezası verilmiştir.

Gerek askerler arasında, gerekse devlet tarafından silahlandırılmış 60 bin köy koru-

Biz Demokrasi ve Barış Partisi olarak bu konuda öngörü ve proje sahibi bir partiyiz. Ama Türkiye'de böyle bir yaşamın kurulmasını istemeyen partiler de var. Bu partiler bu bozuk düzenden besleniyorlar. Onlar bu düzenin değişmesini istemiyorlar. Değiştirmek isteyenlerin halka ulaşmasını, sesini duyurmasını engelliyorlar. Onlara hukuk ve ahlak dışı tuzaklar kuruyorlar. Düzen partileri bu düzenin değişmesini istemiyorlar. Çünkü onlar bu düzenin birer parçası haline gelmiş bulunuyorlar.

suçlarını (işkence, rüşvet, cinayet, ırza geçme, köy yakma vs.) örtbas etmektedir. Keza siyasi partiler ve milletvekillerinin yasadışı işlerinin üstü örtülmemektedir.

Bu suçlar 20 yıldır sürdürülen Olağanüstü Hal Bölgesi'nde akıl almaz boyutlara varmıştır. Zaten bu yörede, ayrı bir hukuk ve idari sistem uygulanmaktadır. Bu anlayış ve uygulamaya sonucu Türkiye adeta birbirinden farklı iki parçaya bölünmüş durumdadır.

15 yıl süren savaşın sonucunda 100 milyar dolar silah harcamalarına gitmiştir. Bu yüzden Türkiye'de yatırımlar durmuş, işsizlik ve enflasyon

cusu arasında ciddi ruhsal bozukluklar meydana gelmiştir. Türklerle Kürtler arasında karşılıklı güvensizlik, düşmanlık duyguları yerleşmeye başlamıştır. Bazı devlet yetkililerinin de içinde yer aldığı silah ve uyuşturucu ticareti kurumsallaşmış, çeteler olmuştur.

■ Sonuç

Uluslararası kurumların yaptıkları hesaplara göre Türkiye yatırım yapabilir ülkeler arasında 38. sırada bulunuyor. Kürt sorunu başta olmak üzere mevcut sorunlarını çözmesi halinde 28. sıraya çıkabilir. Yani Türkiye çağı yakalama şansına sahip bir ülke konumundadır.

Bu konuma gelip gelmemesini, insan hakları, demokrasi ve AB'ye girmesi belirleyecektir.

Bunları başardığında, Türkiye'deki merkezi otoriter devlet anlayışının yerini otoritenin yerel yönetimlere devredildiği, bölgeler ve kimlikler arası gelir dağılımının daha adil hale geldiği, üretimin arttığı, kimliklerin hoşgörü ortamında bir arada barış içinde yaşadığı demokratik bir yaşam anlayışı olacaktır.

Bu yapılamadığı takdirde Türkiye bölge ve dünyadan soyutlanıp içinde kapanacak yönetim daha da otoriter bir nitelik kazanacak, sınıfsal, sosyal, dinsel ve etnik kutuplaşmalar büyüyecek, çatışma ve istikrarsız bir ortama sürüklenecektir. Sonuçta Türkiye geri kalmışlık zincirini kırıp, kalkınmış çağdaş insanlık ailesi içinde yer alma şansını yitirecektir.

Bu açıdan Türkiye'nin demokratikleşerek, mevcut sorunlarını çözüp AB'ye tam üye olması gerekiyor. Bunun için her toplumsal muhalefeti ülkeyi bölecek bir düşman gibi görme paranoyasından bir an önce kurtulup, demokratik bir toplum ve devlet olmak için gerekli adımları atması gerekiyor.

Toplumda mevcut tüm kimliklerin korunduğu, gelişebilmesi için gerekli her türlü önlemin alındığı, üretimin arttığı, bölüşümün daha adil olduğu katılımcı ve paylaşımcı demokratik bir düzen içinde özgüven içinde bir yaşam kim istemez. Peki böyle bir yaşamı kim gerçekleştirecek? Elbette bunun cevabı kitle içinde örgütlenmiş siyasi yapılanmalardır. Yani si-

yasi partilerdir.

Biz Demokrasi ve Barış Partisi olarak bu konuda öngörü ve proje sahibi bir partiyiz. Ama Türkiye'de böyle bir yaşamın kurulmasını istemeyen partiler de var. Bu partiler bu bozuk düzenden besleniyorlar. Onlar bu düzenin değişmesini istemiyorlar. Değiştirmek isteyenlerin halka ulaşmasını, sesi ni duyurmasını engelliyorlar. Onlara yasa ve ahlak dışı tuzaklar kuruyorlar. Düzen partileri bu düzenin değişmesini istemiyorlar. Çünkü onlar bu düzenin birer parçası haline gelmiş bulunuyorlar.

Biz Demokrasi ve Barış Partisi olarak yukarıdan beri anlatmaya çalıştığım tespitleri yapmak ve çözümün genel ilkelerini sıralamış bulunuyoruz. Bu tespit ve çözüm önerilerimiz doğrultusunda olanaklarımız ölçüsünde çaba gösteriyoruz..

Partimizin bu konudaki özet görüşü şöyledir. Silahların susması, AB kapısının Türkiye'ye aralanması, demokratikleşme ve sorunlarımızı çözme konusunda önemli bir fırsattır. Bu tarihi fırsattan yararlanmak için gereken adımlar atılmalıdır.

Kürt sorunu her şeyden önce Kürtlerin sorunudur. Bu bakımdan Kürtleri bu konuyla ilgili bilimsel, akademik verilere dayalı, Kürt halkının özlem ve istemlerine yanıt veren, uygulanabilir projeler üretmesi gerekiyor. Bu tür projelerin üretilebilmesi için Kürt toplumsal çıkarını, kişi, grup ve ideolojilerin önünde tutan bir kolektif aksiyonun yaratılması gerekiyor. Her kesin muhattap almak zo-

runda kalacağı bu aksiyon ile ancak ciddi ve kalıcı kazanımlar elde edilebilir.

Ancak bu ortak irade aracılığıyla, Türkiye'de düzenle barışık olmayan muhalif kesimlerle kalıcı, ilkeli iş ve güç birlikleri oluşturulabilir.

Tüm toplumsal muhalefet gruplarının eş güdüm halinde yürütecekleri bir mücadele, egemenleri demokratik adımlar atmaya zorlayabilir. Hiç bir muhalefet grubu, kendini diğerlerinden soyutlayarak başarıya ulaşamaz.

Bize göre devlet tarafından atılması gereken ilk adımlar şunlardır:

- 1- Olağanüstü Hal kaldırılmalıdır.
- 2- Sıkıyönetime son verilmeli.
- 3- Koruculuk sistemine son verilmeli.
- 4- Özel timler dağıtılmalıdır.
- 5- Genel bir af çıkarılmalıdır.

6- Türkiye, iç hukukunu altına imza attığı uluslararası hukuka uygun hale getirmelidir. Anayasa başta olmak üzere tüm yasalardaki anti demokratik maddeler çıkarılmalıdır.

7- Kürt varlığı kabul edilmeli ve bu hukuk sistemi içinde yerini almalıdır.

İşte bundan sonra Türkiye AB'ye kabul edilmelidir. Bu demokratik adımlar atılmadan Türkiye'nin AB'ye üye olması, gerek Türkiye'de ve gerekse AB içinde ciddi sorunlara sebep olacaktır. Entegrasyon konusunda ciddi sorunlara sebep olacaktır.

11 Nolu Protokol ve AİHM'nin Uygulamaları ve İç Hukuka Etkisi

Türkiye'de yargıçların seçimi katılımcı olmadığı gibi anti demokratiktir ve Baroların görüşü alınmadan, hükümetin ve siyasilerin isteğine göre belirlenmektedir.

Hasip Kaplan
Hukukçu

1 Kasım 1998 tarihinde yürürlüğe giren 11 Nolu Protokol sonrası, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Divan'ı birleştirilerek tek mahkeme haline geldi. Bundan sonra kısaca "Avrupa Mahkemesi" olarak anılacak.

Daha önce Komisyon ile Divan'ın ayrı ayrı çalışma kuralları vardı. Yargıçları da ayrı seçiliyordu. Türkiye'yi Komisyon'da (Komisyon'un görevi 1 Kasım 1999 tarihine kadar sürmüştü) Prof. Dr. Şeref Gözübüyük, Divan'da Prof. Dr. Feyyaz Gölcüklü temsil ediyordu. Gölcüklü'nün görevi sona erdiğinden yerine Türkiye yargıcı olarak Strasbourg'taki Türkiye Daimi Temsilcisi Rıza Türmen seçildi.

Türkiye'de yargıçların seçimi katılımcı olmadığı gibi anti demokratiktir ve Baroların gö-

rüşü alınmadan, hükümetin ve siyasilerin isteğine göre belirlenmektedir. Hükümet belirlediği üç ismi Avrupa Parlamentosu'nun oyuna sunmaktadır. Diğer Avrupa ülkelerinde bazı sivil toplum kuruluşları ile Baroların itirazları sonucu bazı hükümetlerin önerdiği üç yargıcında seçilmediği görülmüştür. Bizim de ilerde bu konuda duyarlı olmanızda yarar bulunmaktadır.

Daha önceleri Komisyon aşaması kural 33 uyarınca gizli yürütülürken, 11 Nolu Protokol sonrası gizlilik kuralı kaldırılarak "alenilik" sağlanmıştır. Yeni yapılanmada, 3 kişilik komiteler, 7 kişilik Daireler ve 17 kişilik Büyük Daireler'den oluşan yeni mahkemenin iç tüzük kuralları da yenilenmiş ve 1 Kasım 1999 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Yeni yapılanmaya gidilirken, daha önce Komisyon ve Divan'ın ayrı ayrı olan iki kalemi birleştirilerek "Yazı İşleri Müdürlüğü" adı altında tek kalem teşkilatına dönüştürülmüştür.

11 Nolu Protokol sonrası Avrupa Konseyi'ne üye olan ülke sayısının 40'ı bulması nedeniyle iş hacminde hızlı bir artış olmakla birlikte Doğu Bloku ülkelerinin katılımı ile seçilen yargıçların yaş düzeyinde belirgin bir gençleşme görülmüştür.

Yeni Mahkeme çalışmalarının üniteler vasıtasıyla daha pratik bir hale getirilmesi için kendi içinde görev dağılımları yapılmış, her yıl açılan sınavlarla yardımcı hukukçular ile yoğunlaşan iş hacminin altından kalkılmaya çalışılmıştır.

1 Kasım 1999 tarihinde faaliyete başlayan yeni Mahkeme'nin diğer bir özelliği, sürekli olarak çalışmasıdır. Daha önce belirli dönem çalışmaları vardı. Seçilen yargıçların ülkelerinde asli işlerini (örneğin öğretim üyesi ise üniversitedeki görevi sürüyordu). Yeni Mahkemenin seçilen yargıçlarının başka bir işte çalışma imkanı ise bulunmamaktadır. Dönemsel çalışmalar sona erdirilmiş, sürekli çalışma başlamış sadece Ağustos ayında kısa tatil süresi bulunmaktadır.

11 Nolu Protokol sonrası, daha önce komisyon aşamasında karara bağlanan ve 31. Madde uyarınca raporları yazılmış başvurular, Büyük Daire önüne geldiğinden ilk duruşmaları bunlar oluşturdu. Şubat, Mart, Nisan 1999 aylarında Büyük Daire'de katıldığım beş dava duruşmasında, ulusal dilde sözlü ve yazılı savunma izni verilmesine rağmen, genel eğilimin ilerde resmi diller olan İngilizce ve Fransızca

olması yönündedir.

Katıldığımız bu duruşmalar esnasında 11 Nolu Protokol için hazırlanan yeni bireysel başvuru formu, yeni yetki belgesini İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi'ne sunarak üyelerimizin bilgisine en kısa süre içinde ulaştırmıştık.

11 Nolu Protokol sonrası, hazırlanacak başvuruların dava dilekçelerinin kapsamlı ve gerekli olması büyük özen gösterilmesi, mümkünse sözleşmecî devletin dili dışında resmi dilin kullanılması hem kazandırıcı hem davanın sağlıklı olarak hazırlanmasında önem arz etmektedir.

Kabul etmek gerekirken, 3 kişilik komitelerin başvurunun reddine ilişkin kararları kesindir ve hiçbir şekilde itiraz imkanı bulunmamaktadır. Daire kararlarına karşı ise itiraz imkanı bulunmaktadır.

11 Nolu Protokol sonrası, daha önce 50 madde de yer alan, yeni kurallarda 41. madde kapsamında olan tazminat, ücreti vakalet ve giderlerin belgelenmesi büyük önem arz etmektedir. Belgelenmeyen taleplerin çoğu kez reddildiği bilinmelidir.

Adli Yardım Prosüdüğü 11 Nolu Protokol ile fazla bir değişiklik yaşamamıştır. Başvurucular adına ekonomik durumları zayıf olanlar için duruşmalar öncesi mutlaka bu talebin yapılması ve gönderilen formların zamanında gönderilmesi gerekmektedir.

11 Nolu Protokol sonrası duruşmaların aleni olduğu ve izlenildiği gibi, üçüncü kişilerin Mahkeme Başkanı'nın izni ile dosyaları inceleme olanağı yeni bir uygulamadır.

Duruşmalar sonrası genellik-

le Daireler, hemen duruşma sonrası karar müzakeresine çekilmekte, bir ay kadar bir süre sonra ikinci bir müzakere yapmakta ve genellikle önceden olduğu gibi, kararlar duruşmadan takriben üç ay sonra lefhim edilmektedir. Bu sürenin uzun olmasının nedeni, kararın yazılması, basımı ve teknik nedenlerdedir.

11 Nolu Protokol sonrası en büyük sancıyı Türkiye'nin çektiğini ifade etmek istiyorum. Çünkü yeni seçilen yargıç Rıza Türmen, Türkiye'nin daimi temsilcisi olduğu için, daha önce açılan davalarda hükümet tarafı olarak imzası bulunduğundan yaklaşık bin başvuruya gireme durumu ile karşılaşmıştır. Yeni iç tüzükte buna ilişkin hükümler bulunduğundan sorun "Ad Hoc" yargıç ile giderilmekte ve eski yargıç Gölcüklü Türkiye'nin Ad Hoc yargıç olarak bizim katıldığımız beş davada da görev almıştır.

11 Nolu Protokol sonrası, Komite ve Daire çalışmaları hızlanmasına rağmen sistemin tam oturmaması nedeniyle Mart 2000 yılına kadar duruşmalar seyreltilmiştir. Bu tarihten sonra daha hızlı bir yargılamanın süreci tahmin edilmektedir.

11 Nolu Protokol sonrası dikkati çeken diğer bir husus tazminat miktarları konusunda Kuzey ve Güney ülkeleri arasında o ülkelerin standartlarından kaynaklanan hükmedilen rakamlardır. Kuzeyli avukatlara daha fazla avukatlık ücretine ve gidere hükmedilirken örneğin Türkiye, gibi ülkelere daha az hükmedilmekte ve Doğu Avrupa ülkeleri için bu rakamların dahada düştüğü görülmektedir. Eşit bir standartın yakalanmasında avukatların bu konuda ısrarlı olma-

ları gerektiği açıktır. Bu konuda katıldığımız duruşmalarda İstanbul standartlarının Kuzey ülkelerinden düşük olmadığı yönündeki belgeli çalışmalarımız, Türkiye'nin enflasyon oranı, banka faiz oranları vs. yönündeki belgeli ikna edici çalışmalarımız, İstanbul Barosu'nun AİHM'deki ücret tarifelerini güncelleştirmesi ile etkili olmuştur. Bu konuda eşitsizliğe karşı duyarlı olmak ve tavır koymak gerekir. Aksi takdirde yapılan başvuruların ekonomik olarak kendi giderlerini karşılayamaz duruma düşmesi birey haklarının da kullanılmasını etkileyecektir.

AİHM'ne 11 Nolu Protokol sonrası dahi gidişlerde avukatlara Fransa'nın çıkardığı vize engeli can sıkıcıdır. Bu konuda Barolara uğranılan engellemelerin bildirilmesi, Barolarında bu şikayetleri bilgi kabilinde AİHM Başkanı'na sunması etkili olacaktır.

Sözleşmecî hükümetin ulusal dilinde sözlü ve yazılı savunma 11 Nolu Protokol sonrası iç tüzük hükümlerine göre mahkeme başkanının takdirine bağlıdır. Çeviri ücretlerinin pahalı olması nedeniyle, resmi dillerin kullanılması yönündeki eğitim de dikkate alındığında avukatların ve Baroların bu konuda ısrarlı olmasında yarar vardır. Aksi takdirde İngiltere ve Fransa'da olan avukatların lehine haksız rekabet ortamı doğacağı vurgulanmalı, AİHS'ne göre sanıkların kendi dillerinde çevirmenden yararlanma hakkı yanı sıra, duruşmalarda dinlenen tanıklar için çevirmen getirildiği dikkate alındığında bir duruşma için ekonomik kısıntıya gidilmesinin savunma hakkının sınırlandırılması anlamına geleceği üzerinde

durulmalıdır. Şimdiden bu konuda gösterilecek duyarlılık 11 Nolu Protokol sonrası işleyişin oturmasında belirleyici olacaktır.

■ 11 Nolu Protokol Sonrası Gelişmeler Ve AİHM Kararları Işığında Avrupa Konseyi'ne Üye Devletlerin Durumu

11 Nolu protokol sonrası, AİHM'nin daha hızlı ve etkili bir çalışma içine girdiğinin işaretleri verilmeye başlandı. AİHM'de Türk yargıç Rıza Türmen bugüne kadar AİHM'ne yapılan başvuru sayısını 12254, Türkiye'ye karşı yapılanların ise 2369 olduğunu açıklarken, Adalet Bakanı Kıbrıs'tan Türkiye aleyhine yapılan başvuruların da toplamı üzerinde şu dökümü yapmaktadır.

Türkiye aleyhine toplam başvuru sayısı 4000

Açılan dava sayısı 658

Sonuçlanan 45 (aleyhe)

5 (Lehe)

6 (Dostane çözüm)

Türkiye bugüne kadar 2693651-\$ yani 148 milyar Türk lirası tazminat ödedi.

En Çok Mahkum Olan Devletler

Birinci sırada 44 dava ile İtalya, Türkiye ikinci sırada ve 18 dava, Fransa 16, İngiltere 12, Portekiz 8 dava.

Rakamların diliyle 1999 yılında hakkında en çok dava açılan devletler:

1- Rusya 972 dava

2- İtalya 881 dava

3- Fransa 868 dava

4- Polonya 691 dava

5- Türkiye 655 dava ile sıralamada ki yerini alırken, ülkemizde Güneydoğu'dan yapılan başvuruların azalması sonucu

Sözleşmecî hükümetin ulusal dilinde sözlü ve yazılı savunma 11 Nolu Protokol sonrası iç tüzük hükümlerine göre mahkeme başkanının takdirine bağlıdır. Çeviri ücretlerinin pahalı olması nedeniyle, resmi dillerin kullanılması yönündeki eğitim de dikkate alındığında avukatların ve Baroların bu konuda ısrarlı olmasında yarar vardır. Aksi takdirde İngiltere ve Fransa'da olan avukatların lehine haksız rekabet ortamı doğacağı vurgulanmalı, AİHS'ne göre sanıkların kendi dillerinde çevirmenden yararlanma hakkı yanı sıra, duruşmalarda dinlenen tanıklar için çevirmen getirildiği dikkate alındığında bir duruşma için ekonomik kısıntıya gidilmesinin savunma hakkının sınırlandırılması anlamına geleceği üzerinde durulmalıdır. Şimdiden bu konuda gösterilecek duyarlılık 11 Nolu Protokol sonrası işleyişin oturmasında belirleyici olacaktır.

Türkiye'nin öncelikle sırasını başka ülkelere kaptırdığını gösteriyor. 1997 yılında Türkiye, İtalya ve Fransa'dan sonra üçüncü ülke iken bugün beşinci ülke sıralamasında yer alıyor.

■ Türkiye aleyhine açılan davaların gruplandırılması

Birinci sırada işkence, yaşam hakkının ihlali, köy yakma ve boşaltma mülkiyet hakkı ihlali davaları,

İkinci sırada, adil yargılanma hakkı ve uzun gözaltı ile ilgili kişi güvenliği ve özgürlüğünü esas alan davalar,

Üçüncü sırada parti kapatma davaları ile düşünce ve örgütlenme özgürlüğü davaları,

Dördüncü sırada yaş kararları ve istimlak davaları yer almaktadır.

Beşinci sırada kişilik haklarının ihlali ve diğer münferit başvuruları kapsamaktadır.

Türkiye aleyhine yapılan başvuruların son yıllarda artmasının nedeni, hukukçuların daha fazla bilgilennemeleri, baroların çalışmaları, daha fazla kaynak yayının ortaya çıkması ve AIHM'den alınan sonuçların etkili olarak değerlendirilmelidir.

■ Türkiye AIHM kararları karşısında ne yapıyor?

Türkiye Avrupa Konseyi üyesi olarak uluslararası yükümlülüklerine riayet etmede devam etmektedir. 1987 yılında bireysel başvuru hakkının kabulünden sonra 1990 yılında Divan'ın yargı yetkisi kabul edilmiş, 11 Nolu Protokol'ün imzalanması ile ulusal üstü yargılama sürecinin tarafı olarak, AIHM'nin verdiği kararları iki yönde yorumlama ve gereğini yerine getirme çabası içine girmiştir. Çünkü

AIHM'nin kararları birinci derecede iç hukuk mevzuatının sözleşmeye aykırılığından kaynaklanıyordu.

CMUK değişiklikleri, uzun gözaltı sürelerinin kısaltılması (OHAL Bölgesi'nden açtığımız Demir-Kaplan sübsin başvurusu ile DEP milletvekilleri adına yaptığımız başvuru sonucu AIHM'nin verdiği karar esas alınmıştır). Memurin Muhakematı hakkında kanunun değişikliği (kazandığımız Yeşilyurt-Güleç-Oğur davalarında tartışıldı). İfade ve gözaltı yönetmeliğinin değiştirilmesi, işkenceye karşı genelgeler, işkenceye karşı cezai yaptırımların etkili hale getirilmesi, yeni ceza yasası tasarısı, ceza usul tasarısı, AIHM kararlarının etkisi ile değişikliğe uğramaktadır. Bu değişikliklerin en önemli etkilerinden biri de Anayasa'da 1995 ve 1997 yılında yapılan kısmi değişikliklerdir.

Türkiye'de sivil toplum kuruluşları ve siyasi partilerin soyut eleştirileri dışında kabul etmek gerekirken, Dışişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanlığı (bakanlığa bağlı insan hakları üst kurulu) Başbakanlığa bağlı İnsan Hakları Üst Danışma Kurulu önemli çalışmalar yapmakta ve mevzuatımızın AIHS'ne uydurulması çabaları devam etmektedir.

Helsinki Zirvesi sonrası AB aday üyelik statüsü bu gelişmelere hız kazandırmış. Öcalan hakkındaki tedbir kararına koalisyon hükümetinin 12 Ocak 2000 tarihinde uyma kararı önemli bir gelişme olarak tezahür etmiştir.

İstinaf mahkemelerin kurulması çabaları, Obdusman kuru-

mu oluşturulması çabaları yine AIHM'nin aldığı kararların etkisi sonucu gelişen olumlu çabalarıdır.

Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri'ne uyma taahhüdü ve çabaları ile tüm bu çalışmalar birleştiğinde görülmüyor ki artık 21. yüzyıl ulusal egemenliğin hukuk alanında da üye devletlerin karşılıklı ortak rızaları ve olurları sonucu uluslararası sözleşmelere uygun bir şekilde, ulusüstü hukuk ve ulusüstü yargının bağlayıcı ve denetleyici etkisi altına girmektedir.

21. yüzyıl sermayenin küreselleşmesinin yanısıra hukuk alanında da küreselleşme gelişmelerini ortaya koyarken, birey-yurttaş haklarının devletlere karşı güçlenmesini sağlayacaktır. Türkiye'nin bu sürece girmesi olumlu olmakla birlikte her yurttaşın, yurttaşlıktan kaynaklanan haklarını bireysel olarak ve bilinçli bir şekilde hak aramaya dönüştürmesiyle daha da gelişecektir.

11 Nolu Protokol sonrası, hazırlanacak başvuruların dava dilekçelerinin kapsamlı ve gerekçeli olmasına büyük özen gösterilmesi, mümkünse sözleşmecî devletin dili dışında resmi dilin kullanılması hem kazandırıcı hem davanın sağlıklı olarak hazırlanmasında önem arz etmektedir. Kabul etmek gerekirken, 3 kişilik komitelerin başvurunun reddine ilişkin kararları kesindir ve hiçbir şekilde itiraz imkanı bulunmamaktadır. Daire kararlarına karşı ise itiraz imkanı bulunmaktadır.

Avrupa Birliği Üyesi Olmak ve Evrensel Demokrasiye Geçiş

Ayler Egilmez
Kimya Yüksek Mühendisi

Kapitalizmin dünyayı tek bir ekonomi haline getirme eğilimi, "globalizm" adı altında ortaya çıkan ideolojik ekolden çok evvel başlamıştır. Bugün de ileri evrelere varmış durumdadır.

150 yıl öncesinde Karl Marx tarafından saptanmış olan bu gerçeklik, yeni bir ambalajlamayla globalizm, küreselleşme olarak sunulmaktadır.

Avrupa Birliği'nin (AB) esas önemi, demokratik bir takım ülkelerin birliği olması değildir. AB'nin esas önemi İkinci Dünya Savaşı son-

rasında parçalanmış bir Avrupa'nın, yani tarihsel gelişme sonucunda çeşitli ulus-devletlere bölünmüş olan Avrupa'nın büyük bir güç olarak ortaya çıkmış ve dünyayı tamamen hegemonyası altına almış ABD karşısında birleşerek, ortak emperyalist çıkarlarını koruma için geliştirdiği bir birlik olmasından gelmektedir.

AB herşeyden önce, dünya çapında bir emperyalist odaktır. Bilindiği gibi bugün dünyada Almanya'nın çevresinde AB, ABD ve Japonya bu üç odak bir-

birlikle rekabet içindedirler. AB, NAFTA ve APEC emperyalizminin bu üç odağı kendi aralarındaki rekabeti Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra yükseltme olanağı bulmuşlardır. Gidererek çelişkiler gerginleşmekte ve bir bloklaşmaya hızla gidilmektedir. AB'nin içine girmek ileride emperyalizmin dünyayı sürükleyeceği çatışmanın da göbeğine girmek olacaktır.

■ I- AB-Türkiye İlişkileri

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerinin tarihi kırkıncı yılına yaklaşmaktadır. Bu tarih aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen soğuk savaş ve Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonraki soğuk barış yıllarında Avrupa'nın Türkiye'ye karşı tavırdaki değişimin aynası, küreselleşmenin, kültürel milliyetçilik temelinin bir yansımasıdır.

Türkiye'nin Avrupa'yı SSCB karşısında koruyan NATO'daki rolünün bitmesi, Kırım Savaşı sonrasında Osmanlı'nın durumunu çağrıştırmaktadır. Bu savaş boyunca Osmanlıyla işbirliğine giren İngiltere ve Fransa, bununla yetinmeyip Osmanlı'yı "Avrupa Devletler Topluluğu" içine almışlardır. Ancak 1870'de Almanya'nın bütünleşmesi bu Avrupa devletlerinin Rusya ile işbirliğine girme zorunda kalmaları sonucunda Osmanlı'nın Avrupalı kimliği unutulmuştur.

Türkiye-AB ilişkilerinde de tarih benzer biçimde tekrar etmiştir. SSCB'nin çözülmesiyle Türkiye adım adım Avrupa'nın temel kurumlarının dışına itilmeye başlamıştır.

Türk pasaportu taşıyanlara vize uygulanması, Dördüncü Mali Protokol'le birlikte mali desteklerin durdurulması ve

1987'deki AB'ne tam üyelik başvurusunun reddilmesi Türkiye'ye biçilen rolün göstergeleridir. 1 Mart 1995'de imzalanan Ortaklık Konseyi Kararlarıyla 1 Ocak 1996'dan itibaren Gümrük Birliği (GB)'nin geçiş dönemi tamamlanmıştır.

Gümrük Birliği esas olarak karşılıklı ticaretin serbestleştirilmesi ve üçüncü ülkelere karşı da aynı ticaret politikasının uygulanmasıdır. Bu haliyle bir uluslararası bütünleşme süreci olarak GB bir çelişik yapı taşımaktadır. O yüzden de kendisine özgün bir diyalektiği vardır. Bu çelişik yapı nedir: Bir ulusal ekonomiyi tanımlayan bir çok faktör bulunmaktadır. **Korumacılık gibi şeyler en dış halkadır. İç halka da, Merkez Bankası etrafında oluşturulan para sistemi, devlet bütçesi, dış ödemeler dengesi meselesi ve sendikal rejim en önemlileridir.** Diğer bir anlatımla o ülkenin sınıf mücadelesinin, dolayısıyla kapitalist ekonomide en önemli fiyatlardan birisi olan ücretlerin nasıl belirleneceğini ortaya koyan sürecin, yalnızca hukuki değil, bütün gelenekleri, politik dengeleri vs. ile nasıl bir çerçeveye içinde varolduğudur. Ekonomik bütünleşme sonucunda siyasi bütünleşme yani AB'nin bugün geldiği evre bunları da birleştirmektedir. Avrupa Sosyal Şartı, Maastricht'in öngördüğü hükümler, yapılan tüm uyumlaştırma denemeleri Avrupa'nın birbirine yakın olan bu sınıf mücadelesinin siyasi ve hukuki çerçevesini iyice birbirine özdeş hale getirmek yolunda bir süreçtir.

Gümrük Birliği ise, sadece ticaret alanında engelleri ortadan kaldırdığı buna karşılık, sendikal ve sosyal alanlardaki düzenleme-

lerde yaptırım gücü olmadığından çelişkili bir yapıdır.

İşte bugüne dek AB üyesi hiçbir ülke tam üyelik beklentisi dışında GB koşullarını hem de mali yardım almaksızın tamamlamamıştır. Yani "Aleyhte ayrımcılık"ın uygulandığı ilk ve tek ülke Türkiye'dir.

Türkiye dış ticaret politikasına ilişkin egemenlik hakkını AB'ne devretmiş ve AB'nin hiçbir siyasal organında (AP, AK, ABK vb.) temsil edilmemektedir.

Diğer yandan serbest dolaşım siyasal birliğin ayrılmaz bir parçasıdır, dolayısıyla Avrupa Türkiye'nin çok sayıda genç ve vasıfsız işgücünün Avrupa'ya akını işsizliği daha da arttıracığı kaygısını taşımaktadır. Ayrıca Türkiye'nin bilim/teknoloji kapasitesiyle AB'ne katacağı bir gücü de söz konusu değildir.

Avrupa Birliği 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin tam üye adaylığını kendi denetiminin dışına itmemek ve ABD'nin baskısı altında onaylamış ancak, finansal destek ve donanımdan yararlanmamıştır. Bu durumda Türkiye'nin komşuları ya da AB'yle siyasal bütünleşmeye girme olasılığı düşük olacağı ve bölgeselleşme en gevşek biçimde ekonomik işbirliği anlaşmaları ya da serbest ticaret anlaşmalarıyla yürüyebilecektir.

■ I) İşçi Sınıfının Kazanımları ve Uluslararası Dayanışmanın Gerçekleşmesi

Kapitalizmin uluslararası plandaki eşitsiz gelişimi, kendi başına bir olgu ya da herhangi bir sürecin belirleyici dinamiği değil, gelişmekte olan kapitalist ulus devletler arasındaki geliş-

biriyile rekabet içindedirler. AB, NAFTA ve APEC emperyalizminin bu üç odağı kendi aralarındaki rekabeti Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra yükseltme olanağı bulmuşlardır. Gidererek çelişkiler gerginleşmekte ve bir bloklaşmaya hızla gidilmektedir. AB'nin içine girmek ileride emperyalizmin dünyayı sürükleyeceği çatışmanın da göbeğine girmek olacaktır.

■ I- AB-Türkiye İlişkileri

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerinin tarihi kırkıncı yılına yaklaşmaktadır. Bu tarih aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen soğuk savaş ve Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonraki soğuk barış yıllarında Avrupa'nın Türkiye'ye karşı tavırdaki değişimin aynası, küreselleşmenin, kültürel milliyetçilik temelini bir yansımasıdır.

Türkiye'nin Avrupa'yı SSCB karşısında koruyan NATO'daki rolünün bitmesi, Kırım Savaşı sonrasındaki Osmanlı'nın durumunu çağrıştırmaktadır. Bu savaş boyunca Osmanlıyla işbirliğine giren İngiltere ve Fransa, bununla yetinmeyip Osmanlı'yı "Avrupa Devletler Topluluğu" içine almışlardır. Ancak 1870'de Almanya'nın bütünleşmesi bu Avrupa devletlerinin Rusya ile işbirliğine girme zorunda kalmaları sonucunda Osmanlı'nın Avrupa kimliği unutulmuştur.

Türkiye-AB ilişkilerinde de tarih benzer biçimde tekrar etmiştir. SSCB'nin çözülmesiyle Türkiye adım adım Avrupa'nın temel kurumlarının dışına itilmeye başlamıştır.

Türk pasaportu taşıyanlara vize uygulanması, Dördüncü Mali Protokol'le birlikte mali desteklerin durdurulması ve

1987'deki AB'ne tam üyelik başvurusunun reddilmesi Türkiye'ye biçilen rolün göstergeleridir. 1 Mart 1995'de imzalanan Ortaklık Konseyi Kararlarıyla 1 Ocak 1996'dan itibaren Gümrük Birliği (GB)'nin geçiş dönemi tamamlanmıştır.

Gümrük Birliği esas olarak karşılıklı ticaretin serbestleştirilmesi ve üçüncü ülkelere karşı da aynı ticaret politikasının uygulanmasıdır. Bu haliyle bir uluslararası bütünleşme süreci olarak GB bir çelişik yapı taşımaktadır. O yüzden de kendisine özgün bir diyalektiği vardır. Bu çelişik yapı nedir: Bir ulusal ekonomiyi tanımlayan bir çok faktör bulunmaktadır. **Korumacılık gibi şeyler en dış halkadır. İç halka da, Merkez Bankası etrafında oluşturulan para sistemi, devlet bütçesi, dış ödemeler dengesi meselesi ve sendikal rejim en önemlileridir.** Diğer bir anlatımla o ülkenin sınıf mücadelesinin, dolayısıyla kapitalist ekonomide en önemli fiyatlardan birisi olan ücretlerin nasıl belirleneceğini ortaya koyan sürecin, yalnızca hukuki değil, bütün gelenekleri, politik dengeleri vs. ile nasıl bir çerçeve içinde varolduğudur. Ekonomik bütünleşme sonucunda siyasi bütünleşme yani AB'nin bugün geldiği evre bunları da birleştirmektedir. Avrupa Sosyal Şartı, Maastricht'in öngördüğü hükümler, yapılan tüm uyumlaştırma denemeleri Avrupa'nın birbirine yakın olan bu sınıf mücadelesinin siyasi ve hukuki çerçevesini iyice birbirine özdeş hale getirmek yolunda bir süreçtir.

Gümrük Birliği ise, sadece ticaret alanında engelleri ortadan kaldırdığı buna karşılık, sendikal ve sosyal alanlardaki düzenleme-

lerde yaptırım gücü olmadığından çelişkili bir yapıdır.

İşte bugüne dek AB üyesi hiçbir ülke tam üyelik beklentisi dışında GB koşullarını hem de mali yardım almaksızın tamamlamamıştır. Yani "Aleyhte ayrımcılık"ın uygulandığı ilk ve tek ülke Türkiye'dir.

Türkiye dış ticaret politikasına ilişkin egemenlik hakkını AB'ne devretmiş ve AB'nin hiçbir siyasal organında (AP, AK, ABK vb.) temsil edilmemektedir.

Diğer yandan serbest dolaşım siyasal birliğin ayrılmaz bir parçasıdır, dolayısıyla Avrupa Türkiye'nin çok sayıda genç ve vasıfsız işgücünün Avrupa'ya akını işsizliği daha da arttıracığı kaygısını taşımaktadır. Ayrıca Türkiye'nin bilim/teknoloji kapasitesiyle AB'ne katacağı bir gücü de söz konusu değildir.

Avrupa Birliği 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin tam üye adaylığını kendi denetiminin dışına itmemek ve ABD'nin baskısı altında onaylamış ancak, finansal destek ve donanımdan yararlandırmamıştır. Bu durumda Türkiye'nin komşuları ya da AB'yle siyasal bütünleşmeye girme olasılığı düşük olacağı ve bölgeselleşme en gevşek biçimde ekonomik işbirliği anlaşmaları ya da serbest ticaret anlaşmalarıyla yürüyebilecektir.

■ I) İşçi Sınıfının Kazanımları ve Uluslararası Dayanışmanın Gerçekleşmesi

Kapitalizmin uluslararası plandaki eşitsiz gelişimi, kendi başına bir olgu ya da herhangi bir sürecin belirleyici dinamiği değil, gelişmekte olan kapitalist ulus devletler arasındaki geliş-

melerin getirdiği bir sonuçtur. Yani tek tek kapitalist ulus devletler, bunların gelişimi ve aralarındaki ilişkilerden bağımsız kendi başına bir "uluslararası kapitalist sistem" bulunmamaktadır.

Bunun gibi AB'ne üyeliğin işçi hakları anlamında Avrupa işçi sınıfının kazanımlarının elde edileceği ve Avrupa işçi sınıfıyla enternasyonalist bir dayanışmayı kolaylaştıracağı, sermayeye karşı Avrupa ölçeğinde mücadeleyi getireceğini ileri sürmek, sermayenin kendiliğinden işçi sınıfına haklar sunacağı ve işçi sınıfının birliğinin önündeki engelleri kaldıracacağı varsayımına dayanmaktadır. Oysa bu tez sınıf savaşmalarının tarihsel yasalarına uymadığı gibi Avrupa burjuvazisinin ve işçi sınıfının bugünkü durumunu yansıtmamaktadır.

AB, siyasal, ekonomik ve işçi sınıfına kazanımları bakımından derin eşitsizlikler içermektedir. AB'nin en dış halkasındaki İspanya, Yunanistan gibi ülkelerdeki durum, merkezdeki İngiltere, Fransa ve Almanya gibi ülkelerden daha kötü olup, Türkiye ise en dıştaki ülkelerin konumuna bile gelmeyecek durumdadır. Ayrıca merkez ülkelerde yerli ve göçmen işçiler arasında da büyük eşitsizlikler bulunmaktadır.

Avrupa merkez ülkelerinde işsizlik % 9-12 arasında iken İspanya'da bu oran % 20-22 dolayındadır.

Diğer yandan çocuk ve kadın emeği sömürüsü konusunda başta İngiltere olmak üzere merkez ülkelerin sicili oldukça kabarıktır. İngiltere'de 11-15 yaşları arasında 750 bin çocuk haftada 50 saatten fazla çalıştırılmaktadır (Exeter Üniversitesi'nin araş-

tırmasına göre).

Kapitalizmin beşiğindeki bu ülkelerde sendikal haklar giderek geriletilmektedir. 1985-1995 yılları arasında sendikalaşma oranlarındaki değişimin ülkelere göre dağılımında % 27.7 ile İngiltere, % 50.2 Portekiz, % 17.6 Almanya, % 7.4 İtalya, % 37.2 Fransa, % 33.8 Yunanistan ve Hollanda da % 11 gerileme söz konusudur.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) bile sık sık bu ülkeleri kınamak durumunda kalmaktadır. İngiltere'de Toplu İş Sözleşmeleri'nde % 40 baraj uygulanmış, Almanya'da en güçlü işçi sendikası olan Metal İşçileri Sendikası saldırılar karşısında kamu harcamalarının kısılmasını, geçici işçi istihdamını, enflasyon altında zam oranlarını, işsizlik sigortasının azaltılmasını ve emeklilik yaşının yükseltilmesini kabul etmek zorunda kalmıştır.

Benzer biçimde Almanya'da 5 milyon kişi, Hollanda'da toplam istihdamın % 41'i, İspanya'da % 30'u part-time çalışmakta olup, bunlar işten çıkarılmalarda işlerini ilk kaybedenler olmaktadır.

Diğer yandan AB Avrupalı emperyalist güçlerin ekonomik ve siyasal bir koalisyonu olmakla birlikte, birliğin geneline Almanya egemendir. Ve her emperyalist ülke gibi yayılcı iğdüye sahiptir. Almanya egemenliğinde Birleşik Avrupa'yı AB çatısı altında gerçekleştirme hayalindedir. Avrupa para birimi Euro gücünü marktan alırken, Avrupa Merkez Bankası da fiilen Bundesbank tarafından yönetilmektedir. Bundesbank para birliği için Maastricht Kriterleri konusunda çok sıkı bir politika izlemektedir. Bunlar kamu har-

camalarının kısılmasını ve işçi sınıfının kazanımlarının geriletilmesini içermektedir.

Çünkü, Almanya burjuvazisi İspanya ve Yunanistan gibi ülkelerin ekonomik sorunlarının çözümüne yönelik yükü taşımak istememektedir. Dolayısıyla AB üyesi ülkelere kamu harcamalarının kısılmasını dayatmaktadır.

Bu bağlamda, AB üyesi ülkeler, yalnızca siyasal gerekçelerle değil, birliğin iç pazar bütünlüğünün sağlanması için alınacak ekonomik önlemler için de işçi sınıfının bütününe saldırarak durumundadır.

AB yeni üyelerini de pazar olarak görmektedir. Sendikalar tasfiye edilmeye sendika bürokratları teslim alınarak işsiz hale getirilmektedir. Aynı koşullar üye olacak ülkelere de dayatılmaktadır.

Belirtildiği gibi, AB üyeliği işçi sınıfının uluslararası dayanışmaya girmesini kolaylaştıracak hiçbir koşul barındırmamaktadır. Tam tersine işçi sınıfını bölme politikası uygulamaktadır. Ucuz işgücüne olan gereksinimi nedeniyle yıllarca teşvik edilen göçmen işçiler, işsizlik nedeni olarak gösterilmekte, bunlar; Avrupalı işçilerle karşı karşıya getirilmektedir.

■ 2) İnsan Hakları Meselesi ve Evrensel Demokrasi

İnsan hakları kavramını dış siyasette sıkça kullanıldığı son yıllarda uluslararası alanda yapılan çeşitli araştırma verileri "insan hakları"nın emperyalizmin güç ve kontrol mekanizmalarından birisi olduğunu göstermektedir.

Örneğin World Rights Guide'nin verilerine göre: Dünyada yaşayan yaklaşık 6 milyar insa-

nın yalnızca ondabiri (600 milyon) insan haklarından yararlanmaktadır. Bu "mutlu azınlık" ise AB, ABD, Kanada ve Avustralya'da yaşamaktadır.

Örneğin ABD'de milyonlarca işsiz aç, evsiz insanlar ve Avustralya'da yasalar karşısında bile hala eşit sayılmayan yerliler de bulunmaktadır. Bu da "insan hakları" ile hegemonik güç olma arasında bir koşutluğun olduğunu göstermektedir.

İnsan haklarına sahip emperyalist ülkeler, bunu dış politika argümanı olarak kullanma yetkisini de ellerinde bulundurmaktadırlar.

Özetle emperyalist güç olma, kişi başına düşen yıllık gelirin artması oranında (örn. 20 bin ABD doları) insan hakları gündemine gelmektedir. Bu bir silah; bir denetim mekanizması olarak dış politikada kullanılmaktadır.

Bu durum ise "insan hakları"nın dünya GSMH'sının % 70'ini bölüşen dünyanın % 13'ünün tekelinde bulunduğu anlamına gelmektedir. Böylelikle ekonomik gelişme ile insan hakları arasında tam bir koşutluk sözkonusudur.

Diğer yandan AB'nin 1993 yılında aday ülkelerin önüne koyduğu Kopenhag Kriterleri'ni savunanlar "evrensel demokrasi"nin ilkelerinin, Kopenhag Kriterleri'nde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler.

Oysa Kopenhag Kriterleri'nin ağırlıklı bölümü ekonomiyle ilgilidir. Türkiye'deki savunucularının ise hiç değinmediği ekonomik kriterlerin merkezinde, "Serbest piyasa ekonomisi"nin benimsenmesi

bulunmaktadır.

Özellikle Doğu Avrupa ülkelerini hedef alan bu kriterlere göre, aday ülkeler, "işleyen" bir piyasa ekonomisinin varlığını kanıtlamak zorundadır.

Bunun ilk koşulu, arz ile talep arasında ki dengenin piyasa güçleri tarafından "serbestçe" belirlenmesi ve fiyatların "liberalize" edilmesi, yani, devletin toplumsal çıkarlar doğrultusunda fiyatlara müdahalelerde bulunması yasaklanmaktadır.

İkinci koşul, piyasalara giriş ve çıkışların önündeki her türlü engelin kaldırılmasıdır. Kamu yararı ve çıkarı doğrultusunda belirli sektörler için düzenlemelere izin verilmemekte, ülkeler açısından stratejik önem taşıyan sektörler yerli ve yabancı sermayeye teslim edilmektedir.

Mülkiyet haklarını koruyan yasa ve düzenlemelerin yalnızca kağıt üzerinde kalmaması gerektiği özellikle vurgulanmaktadır. Ayrıca aday ülkelerden AB ülkelerini bağlayan anlaşmaların gereklerini yerine getirmeleri istenmektedir. Bunlar: Merkez Bankası'nın bağımsızlığı, sermaye hareketlerini tümüyle serbestleştirilmesi ve döviz kurlarının sabitlenmesi gibi.

Asıl önemlisi ise, aday ülkeler, Avrupa Para Birliği'ne katılmasalar bile, bu birliğe katılmanın gerektirdiği kurallara büyük oranda uymak zorunda olmalarıdır. Kısaca **Kopenhag Kriterleri, tüm ekonomi politikalarının Avrupalı emperyalistlerin talepleri doğrultusunda belirlenmesini öngörmektedir. Ekonomik düzen**

sözkonusu olduğunda emperyalistlerin herhangi bir "demokrasi" tartışmasına gereksinimi olmadığı ortadadır.

Öbür yandan, kendi dışına pek fazla "demokratik" davranmayan AB'nin kendi içinde de "tam demokrasinin" bütünlüğünü söylemek oldukça güçtür.

Tümü emekçilere saldırı niteliği taşıyan sayısız kural ve düzenleme getiren Avrupa Para Birliği için kaç Avrupa ülkesinde referanduma gidilmiştir?

Avrupa Birliği'nin ekonomi, siyaset, hukuk, çevre vs. gibi konuları düzenleyen onbinlerce sayfalık mevzuatı hangi "demokratik süreçler" in sonucu oluşturulmuş ve AB'nin dış politika ya da silahlanma konusundaki kararlarına yönelik ne tür toplumsal destek aranmıştır?

Türkiye'de çeşitli sivil toplum kuruluşları, yerel, ulusal inisiyatifler ve demokratik güçlerin ideolojik bulanıklık içinde ileri sürdükleri Türkiye'de demokrasi ve Kürt sorununu çözecek olan Kopenhag Kriterleri ancak "sermaye demokrasisi" içindir. Bunun ötesine geçen dillerden düşmeyen "evrensel demokrasi"ye bu yolla ulaşamayacağı unutulmalıdır.

Sonuç olarak: Evet Avrupa'nın demokratik kuruluşları vardır. İşçi hareketi yüzyıldan fazla bir süre boyunca, uğrunda mücadele ettiği haklar karşısında başka ülkelere de duyarlıdır. **Ancak AB sonuç olarak sermaye tarafından, üstelik emperyalist sermaye tarafından yönetilen bir devletler üstü organdır. Ve yeni bir uluslararası devlete doğru gelişmektedir.**

Geçmişten Günümüze Avrupa Birliği

(AB düşüncesinin tarihsel evrimi ve bu düşüncenin politik ve ekonomik nedenleri)

AB ile ABD ilişkileri işbirliği ve rekabet ekseninde süreceğe benzer. Buna rağmen, AB'nin dünya politikası ve ekonomisindeki önemi ve artan gücünün altını çizmek ve Kürtler için bundan bazı sonuçlar çıkarmak gerek.

Nebi Kesen

1. Giriş

Son on yıl içerisinde dünyadaki politik ve ekonomik güç dengeleri çok hızlı bir şekilde değişime uğradı. Birbirine politik ve ekonomik açıdan karşıt sistemlerden biri olan sosyalist sistem (Doğu bloku) tarihe karıştı. Bu sistemin içinde kalan ülkeler, sosyalist düzenden ve merkezi planlama ekonomisinden demokratik düzene ve serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecini (transformation process) yaşıyor. Sadece, Çin Halk Cumhuriyeti sözkonusu geçiş sürecini, ülkesinin ve halkının koşullarını gözönüne alarak, aşamalı ve dengeli bir şekilde gerçekleştirme

yolunu seçti.

Buna karşılık kapitalist sistem tek alternatif olma özelliğini yeniden kazandı. Politik ve ekonomik açıdan varlığını koruyan kapitalist sistemin geçmişte başını ABD çekiyordu. Günümüzde Yeni Dünya Düzeni ve küreselleşme sürecinde ayakta kalan tek süper güç ise ABD'dir. Dünya ekonomisinde ve politik alanda ABD'nin etkinliğine yönelik karşı güç olma şansını yakalamaya çalışan iki grubu vardır ki, bunlar da Avrupa Birliği (AB) ve bazı Uzak Asya ülkeleri (Çin ve Japonya) olsa gerek. Böyle olunca da, AB'nin ekonomik ve politik bütünleşme

süreci, önümüzdeki yıllarda aynı zamanda uluslararası güçler dengesinde yeni değişimler yaratmaya aday görünüyor. AB'nin ekonomik ve politik çıkarları, ABD ile her zaman ve her yerde çakışmıyor. Bu nedenle ABD'nin öncülüğünde gerçekleşen AB, gelecekte o'na karşı bir blok olma özelliğini kazanabilir. Şüphesiz, bundan "sistemler arası yarış" gibi bir sonuç çıkarmak yanlış olur. AB ile ABD ilişkileri işbirliği ve rekabet ekseninde süreceğe benzer. Buna rağmen, AB'nin dünya politikası ve ekonomisindeki önemi ve artan gücünün altını çizmek ve Kürtler için bundan bazı sonuçlar çıkarmak gerek.

■ 2. Birleşik Avrupa Düşüncesi

Avrupa kıtasında yer alan ülkelerin ve halkların yakınlaşması ve entegrasyonu düşüncesi somut bir şekilde 1. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkmıştı. Fransa ve Avusturya'da daha çok taraftar bulan bu düşünce, 1927 yılında Fransız Dışişleri Bakanı Aristide Briand'ın Avusturya'da 1923 yılında kurulmuş olan "Panavrupa Birliği" klubünün şeref başkanlığına getirilmesiyle yeni bir boyut kazandı. Nitekim 5 Eylül 1929 yılında Cenevre'de yapılan Milletler topluluğu 5. Genel Kurulu'nda Fransız Dışişleri Bakanı, bir Avrupa federasyonun kurulmasını önerdi. Bundan hareketle Fransız hükümeti 17 Mayıs 1930 tarihinde birleşik bir Avrupa düşüncesini somutlaştıran "Briand Açıklamasını" kamuoyuna duyurdu.

Ne var ki, 1. Dünya Savaşı'nın sonucu Avrupa halkları arasında yaygınlaşan önyargılar ve milliyetçi yaklaşımlar bu düşün-

cenin devletler politikasına yansımaları engelledi. Ayrıca Almanya, İtalya ve İspanya'da faşist ve ırkçı partilerin iktidara gelmesi ve Hitler'in 2. Dünya Savaşı'nı başlatması ile "ortak Avrupa" düşüncesi gündemden indi.

2. Dünya Savaşı boyunca da, Britanya Başbakanı Winson Churchill gibi kimi politik şahsiyetler, ortak bir Avrupa'nın yaratılmasının bu tür savaşları önleyecek tek alternatif olduğu yönünde düşüncelerini vurgulamaktan kaçınmadılar. Savaşın hemen bitiminden sonra Churchill, 19 Eylül 1946 tarihinde Zürih Üniversitesinde yaptığı bir konuşmada, halkların kardeşliği ve barışın güvencesi olarak bir nevi "Avrupa Birleşik Devletleri"nin kurulması gerektiğini savundu. Savaşın sonunda Batı blokunun liderliğini üstlenen ABD, baştan beri ortak bir Avrupa düşüncesine sıcak bakıyor ve bunun gerçekleşmesi için somut destek sunuyordu.

Bilindiği gibi, Hitler'in başını çektiği faşist savaş cephesinin başlıca hedeflerinden biri "Bolşevizmin kökünü kazımak" idi. Yani, o güne dek tek sosyalist ülke olan Sovyetler Birliği'ni yoketmek amaçlanıyordu. Oysa 2. Dünya savaşının bitimiyle ve Sovyetler Birliği'nin savaşı kazanan ülkeler arasında yer almasıyla, yeni sosyalist ülkeler sahneye çıktı ve bir sosyalist sistem doğdu. Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa'da artan etkinliği ve işgal altındaki Almanya'da konumlanması ona dünyada 2. süper güç konumunu kazandı. Gerek ABD gerekse Batı Avrupa ülkeleri Sovyetlerin giderek tüm Avrupa kıtasını etki alanına çekme yönünde korkular duymaya

başladı. Artan Sovyet etkinliğine karşı ekonomik ve politik alanda bir işbirliğine gitmek, Batı Avrupa ülkeleri için aynı zamanda bir zorunluluk olmuştu. Avrupa'nın ekonomik ve politik yakınlaşmasının hızlandırılmasında Sosyalist blokun varlığı önemli ve itici bir rol oynamıştır. Bu anlamda Batı dünyasının başını çeken ABD, birleşik bir (Batı) Avrupa'nın Sovyetler Birliği'ne karşı kendisine önemli bir destek güç olabileceğinin farkındaydı.

■ 3. Avrupa Birliği'nin Kurumsal Oluşumu

3.1. Ekonomik ve Politik İşbirliği

ABD Dışişleri Bakanı George Marshall 5 Haziran 1947 günü tarihe "Marshall planı" diye geçen ABD ekonomik yardım paketini açıkladı. Söz konusu yardımın bir koşulu olarak ta, Avrupalıların ekonomik işbirliğini geliştirmesi öngörülmüyordu. Bunun sonucu 16 Nisan 1948 tarihinde Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (Organization for European Economic Cooperation, OEEC) kuruldu. Bu örgütün kuruluşuna imza atan ülkeler ise Lüksemburg, Belçika, Büyük Britanya, Fransa, Danimarka, Yunanistan, İrland, İzlanda, İtalya, Hollanda, Norveç, Avusturya, Portekiz, İsveç, İsviçre. Türkiye ve henüz devlet statüsü kazanmamış Batı Almanya idi. OEEC'nin ana amaçlarından birisi Avrupa ülkeleri arasındaki ticaretin geliştirilmesi ve ithalat sınırlamalarının kaldırılması olarak tespit edilmişti. 19 Eylül 1950'de ise Avrupa Ödemeler Birliği (European Payment Union, EPU) kuruldu. Böylelikle Avrupa iktisatları arasında ticaret

25 Mart 1957 tarihinde imzalanan Roma Sözleşmeleri ile Avrupa Toplulukları resmi bir statü kazandı. 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe giren Roma Sözleşmeleri günümüz Avrupa Birliği'nin doğuş anı olarak kabul edilir. Kısaca Avrupa Topluluğu (AT) denilen ve üç sözleşmeye dayanan Topluluklara ilk imza atan ve kurucu üyesi olan ülkeler şunlardır: Fransa, İtalya, Almanya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg. Sözleşmelerin uygulamaya konulabilmesi için ise ortak organların oluşturulması gerekiyordu. Bu düşünceden hareketle koordine ve yürütme alanlarında yetkiye sahip topluluk organları olarak Genel Kurul, Konsey, Komisyon ve Mahkeme tespit edildi. Buna ek olarak "Avrupa Toplulukları Ortak Organlarına ilişkin Sözleşme" 1957 yılında imzalandı ve üye ülkelerin parlamentolarından onaylamasından sonra 1 Temmuz 1967 yılında yürürlüğe girdi.

ve ödemeler dengesinde işbirliğinin önü açılmış oldu.

Avrupa kıtasında Doğu bloku dışında kalan ülkeleri içine alan ekonomik yakınlaşma süreci politik alanda da yankı bulmaya başladı.

Nitekim 5 Mayıs 1949'da Avrupa Konseyi (European Council, EC) kuruldu. Böylelikle günümüz Avrupa Birliği'ne götüren yolun önü açıldı. Avrupa Konseyi'nin oluşumuna yol açan 7-10 Mayıs 1948 Den Haag zirve toplantısında geleceğin Avrupasının çerçevesi ana hatları ile çizilmişti. Buna göre Avrupa Konseyi ile birlikte, politik yakınlaşmanın gerektirdiği kurumların da oluşturulmasına karar verilmişti. 4 Kasım 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Deklarasyonu (European Human Rights Convention) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (European Human Rights Court) bu yönde altı çizilmesi gereken ilk politik adımlar oldu.

İnsan Hakları Deklarasyonu temel insan hak ve özgürlüklerini içeren bir katalog niteliğindedi ve bunu imzalayan tüm ülkeleri bunun gereklerini yerine getirmekle yükümlü kılıyordu. Bu alanda yargı işlevi de İnsan Hakları Mahkemesine verilmiş oldu. Bu, temel insan hak ve özgürlüklerinin uluslararası (supranational) bir kurum tarafından güvence altına alınması açısından ilk olma özelliğine sahiptir.

3.2. Avrupa Toplulukları

Siyasi alanda Avrupa ülkelerinin yakınlaşma süreci, iki dünya savaşının halklar arasında yarattığı uçurumların kaldırılması yüzünden beklenen şekilde yürümüyordu. Örneğin, Büyük Britanya politik entegrasyona sı-

cak bakmıyor ve politik alandaki yetkilerin ulusal kurumlardan uluslararası ve ortak organlara devredilmesine karşı çıkıyordu. Ağır bedeller ödeyerek ve savaştan galib çıkan bir ülke, yakın geçmişte savaşta bulunduğu ülkelerle ortak bir devletleşmeye gitme yönünde en başta kendi kamuoyunun baskısını gözönüne almak zorundaydı. Bu nedenle, birleşmeden yana ve Fransa ile Almanya'nın başını çektiği ülkeler, ekonomik entegrasyonu öne çıkarma ve derinleştirme sonucuna vardılar.

Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman tarafından hazırlanan ve onun ismini taşıyan "Schuman raporu" çerçevesinde ekonomik entegrasyonun adımları atılmaya başlandı. 18 Nisan 1951 tarihinde Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kuruldu. Buna bir başka isimle "Maden Birliği" (Montanunion) denildi. Bu düşüncenin temelini kömür ve çelik ana maddeleri ve sanayiileri konusunda tarihi Fransız ve Alman rekabetini ortadan kaldırmak tezi oluşturuyordu. Kömür ve çelik alanlarında rekabetin yerine, iki ülkenin çıkarlarını birleştirme stratejisi temel alınmıştı. Sözkonusu anlaşma ile, kömür ve çelik ürünleri ticareti önündeki engellerin kaldırılması ve bu alanlarda bir serbest ticaret bölgesi (free trade zone) oluşturulması kararlaştırıldı. Nitekim 1953-1958 yılları arasında bu alanlarda bütün gümrük vergileri ve kotaları kaldırıldı, üçüncü ülkelere yönelik ise ortak gümrük tarifeleri uygulanmaya sokuldu.

Kömür ve çelik sanayiileri yanısıra diğer alanlarda da ticareti geliştirmeye yönelik planlar geliştirildi. Hollanda hükümeti, o dönemin Dışişleri Bakanı J. W.

Beyen adıyla anılan Beyen Planı'nı 14 Şubat 1953 tarihinde diğer Avrupa ülkelerinin tartışmasına sundu. Buna göre "Maden Birliği"ni kuran 6 ülke bir ortak pazar ve gümrük birliği oluşturmalıydı. Bu öneri kısa sürede kabul edildi. 29-30 Mayıs 1956'da 6 ülke Dışişleri Bakanlarının Venedik zirvesinde aldıkları bir karar ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (European Economic Community, EEC) ile Avrupa Atom Topluluğu'nu (European Atomic Community, EAC) kurma kesinlik kazandı.

Böylelikle Batı Avrupa ülkelerinin ekonomik entegrasyonunun temelini oluşturan Avrupa Toplulukları projesi geriye dönüşü olmayan bir yapı kazandı.

3.3. Roma Sözleşmeleri ve Gümrük Birliği

25 Mart 1957 tarihinde imzalanan Roma Sözleşmeleri ile Avrupa Toplulukları resmi bir statü kazandı. 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe giren Roma Sözleşmeleri günümüz Avrupa Birliği'nin doğuş anı olarak kabul edilir. Kısaca Avrupa Topluluğu (AT) denilen ve üç sözleşmeye dayanan Topluluklara ilk imza atan ve kurucu üyesi olan ülkeler şunlardır: Fransa, İtalya, Almanya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg.

Sözleşmelerin uygulamaya konulabilmesi için ise ortak organların oluşturulması gerekiyordu. Bu düşünceden hareketle koordine ve yürütme alanlarında yetkiye sahip topluluk organları olarak Genel Kurul, Konsey, Komisyon ve Mahkeme tespit edildi. Buna ek olarak "Avrupa Toplulukları Ortak Organlarına İlişkin Sözleşme" 1957 yılında imzalandı ve üye ülkelerin parla-

mentolarında onaylamasından sonra 1 Temmuz 1967 yılında yürürlüğe girdi. AET sözleşmesi bir ortak pazarın kurulmasını ve üye ülkelerin ekonomik politikalarında aşamalı bir yakınlaşmayı öngörüyordu. Sözleşmenin giriş bölümünde Avrupa'nın politik yakınlaşmasının önemi vurgulanıyor ve böylelikle uzun vadeli hedef de belirlenmiş oluyordu.

Ortak pazarın ilk adımı olarak bir Gümrük Birliği'nin kurulması kararlaştırılmıştı. Gümrük Birliği'nin içeriğini gümrük vergileri ve kotaların kaldırılması, topluluk üyesi olmayan üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesine geçme ve topluluk içinde serbest mal dolaşımını sağlama oluşturuyordu. Ayrıca AET'nin ortak ticaret politikasını yaratmak da sözleşmenin dahilinde tutulmuştu. Ortak tarım politikası, AET'nin hala varlığına sürdüren bir önemli oluşumdur. Roma Sözleşmelerinde öngörüldüğü gibi, 1 Temmuz 1968 tarihine kadar bu hedefler gerçekleştirildi. Böylece malların serbest dolaşımını içeren ortak pazar tamamiyle doğmuş oldu.

Diğer yandan AET dışında kalan ülkeler arasında da serbest ticaret bölgesi oluşturma düşüncesi yaygınlaşıyordu. Sonuçta 21 Haziran 1959 tarihinde alınan bir karar ile Avrupa Serbest Ticaret Ortaklığı (European Free Trade Association, EFTA) doğdu. EFTA üyesi ülkeler ise Danimarka, Büyük Britanya, Norveç, Avusturya, Portekiz, İsveç ve İsviçre oldu. Sonradan EFTA ve AET ülkeler grubu serbest ticaret bölgelerini birleştirerek, 14 Mayıs 1991'den geçerli olmak üzere Avrupa Ekonomik Bölgesi'ni (European Economic Area) oluşturdular.

3.4. Ortak savunma ve politik bütünleşme çabaları

ABD, Kanada ve Batı Avrupa ülkeleri 2. Dünya Savaşının sonunda güçlenerek çıkan ve etrafında da taraftar devletler yaratan Sovyetler Birliği'ne karşı politik ve askeri konularını güçlendirmek amacıyla 4 Nisan 1949 tarihinde Kuzey Atlantik Savunma Pakti'ni (North Atlantic Treaty Organization, NATO) kurduklarını açıkladılar. Bunun yanı sıra 27 Mayıs 1952'de Batı Avrupa'nın güvenlik ve savunmasını amaçlayan Avrupa Savunma Topluluğu (European Defence Community, EDC) oluşturuldu. Bunun başlıca nedeni, Fransa ve diğer komşu ülkelerin savaştan yenik çıkan Almanya'nın tekrar silahlanmasından duyduğu korku ve kuşku olsa gerek.

Silahlanan Almanya'nın ortak bir savunma örgütünde yer alması düşüncesine öncülük eden Fransa, hatta bir an önce bir ortak Avrupa ordusu kurulmasını öneriyordu. Böylelikle Almanya ile komşuları arasında olası bir yeni savaşın baştan önlemine almak isteniyordu. Söz konusu örgütün kuruluş sözleşmesinde, prensip olarak üye devletlerin ulusal ordular kurmak yerine, her ülkenin Avrupa Ordusu çatısı altında kalacak yaklaşık 40 tümen oluşturmaya kararlaştırılmıştı. Ne var ki, Fransa parlamentosunda 30 Ağustos 1954'te yapılan oylamada parlamentolar çoğunluk, Avrupa Savunma Topluluğu'na karşı tavır aldı. Böylelikle ortak bir savunma örgütü oluşturma düşüncesi, o günün koşullarında başarısızlıkla sonuçlandı.

Almanya'nın Avrupa kıtasında bir ortak savunma paketi içine

çekilmesi düşüncesi ise terkedilmedi. 23 Ekim 1954 tarihinde imzalanan Paris Sözleşmelerine göre Batı Avrupa Birliği (West European Union, WEU) kuruldu. 5 Mayıs 1955'te Almanya Federal Cumhuriyeti'ne tam egemenlik hakkı tanındı. Bununla Almanya'nın askeri paktlarda yer alması olanağı sağlanmış oldu. Böylelikle, Almanya hem bu birliğin, hem de NATO'nun üyesi olmuştur.

Siyasi işbirliğini pekiştirmek amacıyla bir Avrupa Politik Topluluğu (European Political Community, EPC) önerisi yine Fransızlar tarafından yapıldıysa da, Britanya Hükümeti'nin çekincelerinden dolayı gerçekleştirilemedi. Ulusal devletlerin egemenlik haklarının Topluluk organlarına devredilmesi en çok tepki toplayan ve onaylanması olanaksız konulardan birisini oluşturuyordu. Bu nedenle ortak bir siyasi oluşuma gitmeden, varolan AT organlarının (Konsey, Komisyon, Mahkeme v.s.) yetkilerinin genişletilmesi görüşü ağırlık kazandı. Ekonomik entegrasyonu gerçekleştirmeden, siyasi işbirliğini geliştirmenin olanaksız olduğu görüldü. Böyle olunca da, Avrupa Topluluğu yaklaşık 30 yıl ekonomik alanda bir bütünleşme süreci geçirdi. Öyle ki, çoğu kez AT'na bir bölgesel ekonomik oluşum gözü ile bakıldı. Ekonomik alanda gerçekleştirilen hedeflere bakıldığında da bu düşüncenin haklılık payı büyük.

3.5. Ekonomik ve Para Birliği düşüncesi

Avrupa Topluluğu'nun ekonomik entegrasyon alanında gösterdiği başarılar yeni ve ileri entegrasyon modellerini gerekli ve zorunlu kılıyordu. Özellikle ekonomik ve para politikaları konularında işbirliğinin geliştirilmesi ve uyumun sağlanması gündeme gelmişti. 1-2 Aralık 1969 tarihinde yapılan Den Haag zirve toplantısında Ekonomik

Almanya'nın Avrupa kıtasında bir ortak savunma paketi içine çekilmesi düşüncesi ise terkedilmedi.

23 Ekim 1954 tarihinde imzalanan Paris Sözleşmelerine göre Batı Avrupa Birliği (West European Union, WEU) kuruldu.

5 Mayıs 1955'te Almanya Federal Cumhuriyeti'ne tam egemenlik hakkı tanındı. Bununla Almanya'nın askeri paktlarda yer alması olanağı sağlanmış oldu. Böylelikle, Almanya hem bu birliğin, hem de NATO'nun üyesi olmuştur.

ve Para Birliği (Economic and Monetary Union) kurulması kararlaştırıldı. Sözkonusu birliğin içeriği ve işleyişi konusunda bir konsept geliştirmek için bir komisyon oluşturuldu. Komisyonun başkanlığına Lüksemburg Başbakanı Pierre Werner getirildi.

8 Ekim 1970 tarihinde sunulan Werner-Raporu'nda Ekonomik ve Parasal Birlik, ekonomik entegrasyonun en son aşaması olarak kabul edilmekte, bunun aşamalı bir şekilde uygulanabileceği vurgulanmakta ve bunun çerçevesi belirlenmektedir. Buna göre Ekonomik ve Parasal Birlik için temel dört ekonomik özgürlük zorunluuydu: Kişilerin, malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşım hakları. Ayrıca,

ortak bir para biriminin yaratılması için üye ülkelerin para birimlerinin konvertibel olması ve kurların sabitleştirilmesi öneriliyordu. Ortak ekonomik, para ve döviz politikalarının uygulanması da gerekli koşullardan biri olarak görülüyordu.

1973/1974 dünya petrol krizi Ekonomik ve Parasal Birlik için atılması gereken adımları zorlaştırdı. Sabit kur sistemine geçilirse de, ortak bir para sisteminin gerçekleştirilmesi ancak Bakanlar Konseyi'nin 5 Aralık 1978'te yapılan Brüksel toplantısında kararlaştırılabildi. 1 Ocak 1979 tarihinden geçerli olmak üzere Avrupa Para Sistemi (European Monetary System, EMS) yürürlüğe

girdi. Bundan Topluluk üyesi ülkelerin para birimleri arasında yaşanan kur dalgalanmalarını kontrol altına almak ve döviz piyasalarında para birimlerinin istikrarını korumak amaçlanıyordu. Avrupa Para Sistemi gelecekte kurulacak Ekonomik ve Parasal Birliğin de ilk adımını oluşturuyordu. EMS çerçevesinde ECU (European Currency Unit) adıyla bir nevi ortak para birimi çıkarıldı. Bu para birimi ulusal para birimlerin arasındaki kur ayarlamalarında önemli bir işlev gördü.

3.6. Ekonomik bütünleşmeyi genişletme ve derinleştirme

Avrupa'da ekonomik ve politik entegrasyonun oluşumunda

koşulları yerine getiren ve girmek isteyen her ülkeye kapılar açık tutulmuştu. Şüphesiz, Topluluk üyesi olmanın temel koşullarından, olmazsa olmaz iki koşul demokrasi ve serbest piyasa ekonomisi olmuştur. Kurucu üye ülke sayısı yukarıda belirtildiği gibi 6 iken, bu sayı 1 Ocak 1973'te Büyük Britanya, Danimarka ve İrlanda ile 9'a ulaştı. Bunu 1 Ocak 1981'de Yunanistan izledi. 1 Ocak 1986'ta Portekiz ve İspanya'nın üyelikleri ile, AT üye ülke sayısı 12'yi buldu. 1993 yılında İsveç, Avusturya ve Finlandiya'nın tam üyeliği ile üye sayısı 15'e çıktı. 1997 Lüksemburg zirvesinde 6 ülkeye (Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Hırvatistan, Estonya ve Kıbrıs) aday üyelik statüsü verildi. Aralık 1999 Helsinki zirvesinde ayrıca Litvanya, Letonya, Bulgaristan, Romanya, Slovak Cumhuriyeti, Malta ve Türkiye aday üye listesine alındı. Böylelikle AB'nin üye ve aday üye sayısı 28'e çıkmış bulunuyor.

AT gündeminde 70'li yılların sonlarında bir ortak iç pazar oluşturma yer alıyordu. AT Konseyinin 1982 Kopenhagen zirve toplantısında, Roma Sözleşmelerinin yenilenmesi sağlanarak 1992 yılına kadar bir iç pazar oluşturulması kararlaştırıldı. İç pazar, gümrük birliğine göre ekonomik entegrasyonun bir üst aşaması olarak kabul edilir. Buna göre malların serbest dolaşımını yanısıra, işgücü dolaşımının önündeki tüm engellerin kaldırılması gereklidir. Nitekim 1992 yılından itibaren AT üyesi ülkelerin arasında, kişilerin serbest dolaşımı sağlandı.

İç pazarın gerçekleşmesi için önemli olan bir diğer alan da hizmetlerin serbest dolaşımı ile ilgili-

lidir. Hizmet sektöründe işletmelerin ve kişilerin AT içinde herhangi bir sınırlama olmaksızın çalışmaları önündeki engellerin kaldırılması gerekiyordu. Bu nedenle de, hukuki, teknik ve vergi alanlarında bir çok yasa ve mevzuatın birbiriyle uyumunu sağlamak zorunluydu. İç pazarın tamamlanması için 1985 yılında 300 dolayında sözkonusu alanlarda uyumu gereken noktaları içeren, "Beyaz Kitab" adıyla bir katalog hazırlandı ve bu kararların büyük bir bölümü gerçekleştirildi. İç pazarın yaratılması ile, AT iktisatları ulusal ekonomik pazar türü bir yapılanma içinde büyüme sürecine girdi.

Politik alanda önemli sayılabilecek adımlardan biri 17 Şubat 1986 tarihinde kararlaştırılan "Ortak Avrupa Senedi" olsa gerek. Sözkonusu anlaşma, iş koşullarının Avrupa düzeyinde düzeltilmesi, çevre politikası, Avrupa Parlamentosunun görev ve yetkilerinin genişletilmesi gibi geleceğe yönelik konuları içeriyordu.

3.7. Maastricht zirvesi ve sonrası gelişmeler

AT dışişleri ve maliye bakanlarının katıldığı ve 17 Şubat 1992 tarihinde gerçekleşen Maastricht Zirvesi ekonomik ve politik alanlarda bir dönemeç işlevini gördü. Avrupa Birliği (European Union, EU) kavramı bundan sonra ekonomik, politik ve sosyal entegrasyonu içeren bir kurumlaşmayı, daha doğrusu devletleşmeyi ifade ediyordu. Maastricht sözleşmeleri her şeyden önce Avrupa Birliği'ne (AB) gitme yönünde önemli kararlar içeriyordu. Dış politika, savunma ve güvenlik konularında ortak politikalar belirleme ve yü-

rütme, diğer üye ülkelerin vatandaşlarına yerel seçimlerde seçme ve seçilme hakkını verme, AB vatandaşlığını getirme vb. kararlar Avrupa'nın siyasi alanda entegrasyonu daha da geliştireceğini gösteriyordu. Bu kararların çoğu gerçekleşmiş bulunuyor.

1990'lı yılların başında sosyalist sistemin dağılması ve Doğu Avrupa ülkelerinin AB'ne yönünü çevirmesi, politik entegrasyonun hızlandırılmasında önemli bir etken olmuştur. Avrupa kıtasının doğusunda bir güç boşluğu görülmeye başlanıyordu. Ekonomik ve politik krizin içine düşen Doğu Avrupa ülkelerinin aynı zamanda AB ülkeleri için de bir tehdit unsuru oluşturacağı düşüncesi ağırlık kazanıyordu. Bir yandan politik bütünleşmeyi sağlayarak bu tehlikeye hazırlıklı olmak, diğer yandan Doğu Avrupa ülkelerini ekonomik ve politik anlamda AB içine çekmek gerekiyordu. Bu nedenle Maastricht zirvesi gelecek Avrupası'nın planlamasını gündemine almıştı.

Maastricht sözleşmelerinde Ekonomik ve Para Birliği'nin koşulları ve takvimi belirlendi. Para Birliği'nin oluşumunda aranan kriterler, enflasyonun düşük olması, devlet borçlanmasının ulusal gelirin yüzde 60'ını aşmaması ve devlet bütçe açığının ise ulusal gelirin yüzde 3'ün altında tutulması olarak tespit edilmişti. Buna göre, AB üyesi ülkelerin içerisinde koşulları yerine getiren ülkeler sözkonusu birliği kurabileceklerdi.

Birliğin kurumsal yönden iki önemli koşulu olarak bir ortak merkez bankası kurmak ve ortak para birimi belirlenmişti. Bu hedeflere de, aşağıda açıklandığı gibi, ulaşmak zor olmadı.

■ 4. Ekonomik ve politik entegrasyonu gerektiren (tarihsel) nedenler

4.1. Ekonomik çıkarlar

Avrupa Birliği'nin gelişiminde ekonomik faktörlerin belirleyici rol oynadıkları açık. Roma sözleşmelerinin yapıldığı dönemde, üye ülkeler arasında ticareti geliştirmek, ulusal gelirleri artırmak ve böylelikle ekonomik yaşam düzeyini yükseltmek ana düşünceyi oluşturuyordu. 2. Dünya Savaşı'nın Avrupa iktisatlarında yarattığı zararları gidermek ve bu ülkeleri yeniden inşa etmek açısından ulusal ekonomilerin yakınlaşması ve birbirini desteklemeleri tüm Batı Avrupa ülkelerinin çıkarına geliyordu. Bundan hareketle ekonomik entegrasyon düşüncesi geliştirildi. Ekonomik entegrasyon değişik ulusal pazarların yakınlaşması ve giderek bütünleşmesi amacını taşır. Bunun aşamaları olarak serbest ticaret bölgesi, gümrük birliği, ortak pazar ve ekonomik birlik sayılabilir. Ekonomik entegrasyonun en üst aşaması olan ekonomik birlik, ortak ekonomik ve mali politikaların yürütülmesini zorunlu kılar. Bunun sonucu ulusal iktisatlarda görülen bir iç (topluluk) pazarı doğar. AB bu entegrasyonun tamamlanması açısından Para Birliği'ni de gerçekleştirmiştir. Böylelikle hem ekonomik ve hem de para politikalarında AB organlarının karar alma yetkisi ve olanağı yaratılmıştır.

AB ülkeleri arasında ticaretin önündeki tüm engellerin kaldırılması bir yandan refah düzeyini yükseltmiş, diğer yandan AB dışındaki ülkeler ile rekabet gücünü artırmıştır. Günümüzde AB üyesi ülkeler ticaretinin yüzde

60'nı topluluk içinde gerçekleştiriyor. Pazarın büyüklüğü daha fazla üretim, bu da maliyetin düşüşü demektir.

Ekonomik entegrasyon aynı zamanda Avrupa'nın ekonomik olarak geri kalmış bölgelerinin kalkınmasına da katkıda bulundu. Tarım, sosyal ve bölgesel kalkınma fonları Yunanistan, Portekiz ve İspanya gibi ülkelerin kalkınmalarında küçümsenmeyecek katkılarda bulundu. Avrupa bölgeleri arasında yaşanan dengesiz ekonomik gelişmenin önüne geçmek ve yaşam standartlarını yakınlaştırmak için ekonomik entegrasyon gerekliydi. Ekonomik gelişme ve istikrar kendisiyle beraber politik istikrarı getiriyordu. Örneğin, Yunanistan ve Portekiz gibi ülkelerde AB'ne entegrasyon süreci ile artık askeri darbe tehlikesi kalkmış oldu.

AB oluşumuna gitmenin bir başka ekonomik avantajı, iç pazar ve ekonomik birlik ile AB işletmeleri arasında rekabeti geliştirmek ve iş bölümünü yaratmak olmuştur. Ülkeler, bölgeler ve işletmeler düzeyinde iş bölümü bir yandan uzmanlaşmayı, böylelikle de verimliliği artırmayı getirdi, diğer yandan maliyeti düşürülen mal ve hizmetlerin fiyatlarında düşüş sağladı. Bundan dolayı çoğu ülkelerde enflasyon oranları ekonomik entegrasyondan önceki düzeyin altında seyretti. Başka bir deyişle, ekonomik entegrasyon, tüketiciler için ucuz fiyat ve kalite artışı demektir. Ulusal ekonomiler ise hantal ve verimsiz sektörlerden vazgeçip, maliyeti düşük ve rekabet gücü yüksek sektörlerle ağırlık verdi. Örneğin, Almanya'da kömür ve çelik sanayiileri, gemi inşaatı, tekstil sektörü vb. sektör-

AB ülkeleri arasında ticaretin önündeki tüm engellerin kaldırılması bir yandan refah düzeyini yükseltmiş, diğer yandan AB dışındaki ülkeler ile rekabet gücünü artırmıştır. Günümüzde AB üyesi ülkeler ticaretinin yüzde 60'ını topluluk içinde gerçekleştiriyor. Pazarın büyüklüğü daha fazla üretim, bu da maliyetin düşüşü demektir. AB oluşumuna gitmenin bir başka ekonomik avantajı, iç pazar ve ekonomik birlik ile AB işletmeleri arasında rekabeti geliştirmek ve iş bölümünü yaratmak olmuştur. Ülkeler, bölgeler ve işletmeler düzeyinde iş bölümü bir yandan uzmanlaşmayı, böylelikle de verimliliği artırmayı getirdi, diğer yandan maliyeti düşürülen mal ve hizmetlerin fiyatlarında düşüş sağladı.

lerde üretim düşürüldü, bunun yerine otomotiv ve elektronik sanayiilerin geliştirilmesine hız verildi. Hem AB içinde, hem uluslararası piyasalarda bu tür sektörlerin rekabet gücü sağlandı. Bu, genelde tüm AB ülkeleri için geçerlidir.

AB günümüzde uluslararası rekabeti yakalamak ve yaşayabilmek için de, ekonomik ve parasal birliği geliştirmek zorunda. ABD, Japonya ve Çin gibi iktisatların rekabet gücünü yakalamak tek tek AB üyesi ülkeler için olanaksız görünüyor. Dünya piyasalarında malların çeşitliliği ve maliyet düşüklüğü, AB işletmelerinin birliğini zorunlu kılıyor. Teknolojik gelişme de buna eklenince, herhangi bir AB üyesi ülkenin dünya ticaretinde tek başına gücünü koruması artık olanaksız. Buna örnek olarak elektronik, uçak ve uzay sanayiilerini gösterebiliriz. Bu nedenle AB'nin ekonomik bütünleşme süreci hızlandırıldı.

Ulusal para birimlerinin yerine Euro'nun getirilmesi de tüm AB iktisatlarının çıkarıdır. Artık bir iç pazar özelliği kazanmış bir bölgede, değişik para birimlerinin bir ödeme aracı olarak kullanılması ek masraf yaratıyor. Ayrıca döviz kurlarında yaşanan "sarsıntılar" ulusal ekonomileri olumsuz şekilde etkiliyor. Ortak para politikası ve tek para birimi döviz piyasalarının reel ekonomi (üretim) üzerindeki haksız ve spekülasyona dayalı etkilerini bir ölçüde ortadan kaldırmış olacak. AB üye ülkelerinin ekonomik çıkarları gereği, borsaların dengeli gelişmesi ve krizlerin aza indirilmesi amaçlanıyor.

4.2. Politik nedenler

4.2.1. AB ülkelerinin

politik yakınlaşmaları

AB politik entegrasyonu düşüncesi ilk önce Avrupa kıtası ile ilgilidir. Kuruluşundan bu yana, AB üyesi ülkeler, Avrupa'da politik istikrar ve barışın korunması amacını güdüyor. Avrupa merkezinde ya da çevresinde bir bölgesel kriz veya savaş, en başta AB ülkelerinin ekonomik ve politik olarak etkiliyor. Bu nedenle AB üyesi ülkeler ve komşularının çıkarlarını yakınlaştırma ve birleştirme stratejisi izlendi. Politik yakınlaşma uzun vadede çıkar çelişkilerini azaltmakta, en azından bir bölgesel krizi ya da savaş engellemektedir. Varolan politik çıkar çelişkileri de, uzlaşma ve anlaşma yolu ile giderilmeye çalışıldı. İhtilaf yönetimi (conflict management) konusunda AB'nin çoğu kez başarılı olduğu görülüyor. Örneğin, iki Almanya'nın birleşme süreci bu yolla sağlandı.

Doğu Avrupa ülkelerinin demokratikleşme ve serbest piyasa ekonomisine geçiş süreci AB için politik alanda da yeni fırsatlar yarattı. Bu ülkeleri birlik içine çekerek, AB'nin sınırlarını genişletmek, güvenlik ve savunma politikalarına ortak etmek amaçlanıyor. Böylelikle bölünmüş bir Avrupa yerine, birleşik ve ortak çıkarlar temelinde birbirine bağlı tek Avrupa yaratılmış olacak.

AB içinde yaşayan halkların arasında tarihsel düşmanlıkların, rekabetin ve önyargıların olduğu biliniyor. Her iki dünya savaşı Avrupa kıtasında başlatıldı ve en büyük kayıpları burada yarattı. Yüzyılları aşan bu ihtilafın tek tek hükümetlerin ve kurumların çabasıyla kısa sürede ortadan kaldırılması zor. Politik (ve ekonomik) bütünleşme ile Avru-

pa halklarının ortak bir kader birliği içine çekilmesi, halklar arasında örülen duvarları yıkabilir ve belki de artık Avrupa kıtasında bir daha savaşların olmamasını getirebilir. Bu anlamda politik yakınlaşma ve entegrasyon, halklar arasında dostluk ve kardeşliğin artık dönüşü olmayacak şekilde yerleşmesini sağlayabilir. "Ortak Avrupa" düşüncesinin yaratıcıları özellikle bunun için uğraştılar. Avrupa'da kalıcı bir barış için de, politik entegrasyondan başka seçenek görünmüyor.

4.2.2. Dış politika açısından

AB, son yıllarda ABD'nin dünya politikasındaki tartışmasız öncülüğünden rahatsızlık duymaya başladı. "Sovyet tehdidi" artık kalkmış bulunuyor. Birleşmiş Milletler Örgütü uluslararası krizlerde işlevsiz kınıyor. Dünya politikası bir nevi Washington'ta belirleniyor. Bölgesel krizlerde, ABD, AB üyesi ülkeleri bir oldu-bitti ile karşı karşıya bırakıyor. Somali ve Körfez Savaşı buna verilecek birkaç örnek. Çoğu kez bu tür krizlerin ve savaşların maliyeti ise AB'ne yükleniyor. Bu nedenle AB'de dünya ve bölge politikasında ABD'den bağımsız politikalar geliştirme eğilimi ağırlık kazanıyor. AB politik bütünleşmesi ve ortak karar mekanizmalarının güçlendirilmesi, aynı zamanda bu amaca hizmet etmektedir. AB, dış politikasını kendisi belirlemek istiyor.

AB, Avrupa kıtasının güvenlik ve savunma sorunlarını, geçmişte olanın tersine, bu kez, ABD'nin idaresinden almak çabası içinde. Avrupa'yı ilgilendiren konularda söz sahibi olmaktan da öte artık birinci aktör ol-

mak düşüncesi giderek yaygınlaşıyor. Bu nedenle NATO dışında bir ortak savunma ve güvenlik örgütü oluşturuldu. Bundan çıkarılacak sonuç, AB'nin Avrupa politikasını gelecekte ağırlıkta kendi başına belirleyeceğidir. AB'nin elinde olan en önemli araç, şüphesiz, ekonomik gücüdür. AB'nin dünya politikasında Sovyet-ABD çekişmesi türünde bir "egemenlik politikası" peşinde olduğunu söylemek için şimdilik erkendir ve abartılmış olur. Diğer yandan AB üyesi iki ülkenin (Büyük Britanya ve Fransa) atom güçleri arasında bulunduğunu da bu arada unutmamak gerekir.

AB, ekonomik çıkarlarını güvence altına almak amacıyla dünyanın birçok bölgesinde politik istikrarın kararlı savunucusu görünüyor. Ayrıca, AB'nin oluşumuna yol açan değerlerin (demokrasi, insan hakları ve özgürlükleri) onun uluslararası politikasında hala geçerliliğini koruduğunun altını çizmek gerek. Bu anlamda, AB, uluslararası alanda politika belirlemek ve söz sahibi olmak amacını güderken, ABD ile çıkar çelişkileri kaçınılmaz oluyor. Örneğin, askeri darbeler, diktatörlükler ve teokratik rejimler konusunda AB, ABD'den değişik bir tutum alabiliyor. Bunda Avrupa kamuoyunun baskısının rolü büyüktür. Oysa ABD, ekonomik ve politik çıkarları ile çelişmediği ölçüde dikta rejimleri destekliyor ya da ayakta kalmalarına göz yumuyor. AB organlarının, ülke hükümetlerinin ve kamuoyunun baskısı sonucu, böylesine sadece çıkar temelinde bir politika belirlemeleri ve uygulamaları zor görünüyor. Bu nedenle AB'nin dış politikası için belli bir değer sis-

teminin varlığından sözedilebilir. Politik entegrasyonun geliştirilmesi, demokrasi ve insan hakları konusunda AB'nin dünyadaki etkinliğinin artacağı düşünülmesine haklılık kazandırıyor.

■ 5. Küreselleşme ve entegrasyonun önemi

Uluslararası ticaret önündeki engeller kalktıkça ve sermayenin dolaşımı süreci hızlandıkça, ulusal ekonomilerin geçmişte olduğu gibi "bağımsız" (autark) kalabilmeleri de giderek zorlaşıyor. Dünya pazarlarında ulusal tekelin rekabeti yerine, çokuluslu (multinational) işletmelerin doğması ve rekabeti süreci yaşanıyor. İletişim araçlarının teknolojik gelişmeye paralel olarak yaygınlaşması, mal ve sermaye piyasalarının dünya genelinde içiçe geçmesini yarattı. Örneğin, bir bölgesel borsada yaşanan gelişmeler anında yerkürenin diğer alanlarında biliniyor ve buraları etkileyebiliyor. Dünya ekonomisi ve en başta döviz borsaları açısından bir iletişim ağı oluşmuş ki, ulusal iktisatların ve ekonomik politikaların önemi ve etkinliği giderek azalmaktadır. Uluslararası ekonomik konjunktür, serbest piyasalar ve onların aktörleri olan çokuluslu şirketler tarafından belirleniyor. Böyle olunca da, tek tek ulusal devletlerin ve hükümetlerin ekonomik gelişmelere müdahalesinin koşulları giderek zorlaşıyor.

Adına küreselleşme (globalism) denen bu süreç AB'nin önüne gerek ekonomik gerekse politik alanda yeni görevler ve sorumluluklar çıkarıyor. AB, kendi işletmelerinin küreselleşme sürecinde rekabet gücünü korumaları için onların birleşmelerini teşvik ediyor. Bununla

bir yandan birliğin dünya ticaretindeki gücünü korumak ve artırmak amaçlanıyor. Diğer yandan özellikle sayılı uluslararası döviz borsalarının tamamıyla AB'nin kontrolü, en azından etkisi dışına çıkması engellenmek istenmektedir. Sonuçta, dünyanın herhangi bir bölgesinde patlak veren bir kriz, etkisini AB iktisatlarında hemen gösteriyor. Çünkü, söz konusu bölgeler AB işletmeleri için hem bir (mal sürüm) pazarı, hem de küçümsenmeyecek yatırım alanlarını oluşturuyor. Pazar kaybı ve yatırımların boşa çıkmasının yanısıra, dünyanın çoğu ülkeleri AB'ne ya da özel bankalara borçlu olduğu için, ekonomik ve mali krizler aynı zamanda verilen kredilerin ödenmemesi rizikosunu da beraberinde getiriyor. Küreselleşmenin rayından çıktığı yönünde kaygılar giderek yaygınlaşmakta ve buna karşı uluslararası mekanizmaların (kurumsal ve yasal anlamda) geliştirilmesi düşüncesi ağırlık kazanmaktadır. Dünya Bankası (World Bank, WB) ve Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund, IMF) gibi uluslararası mali kuruluşlar işlevleri ve etkileri ile küreselleşme sürecine yanıt veremeyecek durumda.

Küreselleşmenin politik ve sosyal boyutu da AB için önem taşıyor. Telekomünikasyon ve diğer iletişim araçları dünyanın herhangi bir köşesinde olan gelişmeleri en kısa sürede AB'nin de gündemine oturtuyor. Doğal felaketler ve kazalar acı ve zararları ile Avrupa kamuoyunu yakından ilgilendiriyor. Başka ülke ve bölgelerdeki politik ve sosyal çalkantılar AB organlarını harekete geçiriyor, çabuk karar almaya ve tavır takınmaya zorluyor.

Güncel politika ve gündem, politikacılara çoğu kez göz açtırmayacak bir hızda geliyor. Küreselleşme bu anlamda, politikaya (ve politikacılara) günlük gelişmelerde ve yaşamda "vazgeçilemez" bir işlev kazandırıyor. Bu da, siyasi ekonomi açısından politikacılar sınıfının kamuoyunca "önemsenmesini" sağlıyor. Toplum(lar)da birşeyler yapılması yönünde politikacılara çağrıda bulunmak ve bunu medya üzeri yaygınlaştırmak bir gelenek haline dönüşüyor. Hükümet olmayan kuruluşlar (non government organizations, NGO) bu gelişmenin başını çekmektedir. Buna göre, politikacılar da bütçelerini artırabiliyor ve yeni (gerekli/gereksiz) kurumlar oluşturmaya gidiyor. AB bürokrasisi üzerine yürütülen tartışmalarda "Eurokrasi" kavramı artık yerleşmiş durumda. Çoğu ülkelerde AB teknokratlarının kendi "cebelerine" çalıştıkları yönünde kaygılar giderek artıyor. Nitekim, açığa çıkan bazı skandallar bu tür kaygıların haksız ve yersiz olmadığını gösterdi.

AB politik entegrasyonunda, küreselleşme gerekçe gösterilerek hızlı bir bürokratikleşme yaşanmaktadır. Kısacası, küreselleşme, olaylara ve gelişmelere politikanın müdahale gücünü artırma yönünde AB'nin politik entegrasyonunu zorunlu kılarak, olumsuz bürokratik yapılanmalara da yol açıyor.

■ 6. Günümüz Avrupa Birliği'nin kurumsal ve işlevsel yapısı

6.1. AB siyasi organları ve işleyiş biçimleri

AB'nin politik entegrasyonu onun siyasi kurumları olmadan

düşünülemez. Bu kurumlar, 1957 Roma sözleşmelerinden bu yana dışarıya karşı önemsiz işlevleri ve yetkileri olan kurumlar olarak görülmüşse de, bugüne dek gerçekleştirilen ekonomik ve politik entegrasyon sözkonusu kurumların sayesinde gerçekleştirilmiştir. Örneğin, 1957'den bu yana Topluluk kuruluş sözleşmeleri üç kez (1987-Ortak Senet, 1992-Maastricht, 1997-Amsterdam) yenilenmiştir. AB siyasi yapılanması giderek bir (Avrupa Birleşik Devletleri ya da Federasyonu türünde) ortak devlet biçimini kazanıyor. AB'nin kendine özgü bayrağı ve marşı, 9 Mayıs olarak kabul edilen bir kuruluş günü vardır. Entegrasyonu geliştirilmesi ve yeni üyelerin alınması gibi konularda siyasi organlar arasında uyumlu ve istikrarlı bir işbirliğinin sağlanabildiği söylenebilir.

AB'nin siyasi alanda en önemli organlarının başında AB Konseyi, Komisyon ve Parlamento gelmektedir.

Konsey: 9-10 Aralık 1974'te yapılan Paris zirve toplantısında birliğin böylesine bir organ kurması ilk defa kararlaştırıldı. Devlet ya da hükümet başkanlarının içinde yer aldığı Konsey'in başta gelen görevi AB'nin genel politikalarını ve ilkelerini, birliğin gelişimi ile ilgili önemli konuları ve uluslararası politikaları belirlemektir. Yılda en az 2 kez biraraya gelen Konsey'in toplantılarına Dışişleri Bakanları ve Komisyon'un bir üyesi de katılır. Bu anlamda AB'nin kaderi Konsey'in kararlarına bağlıdır.

Komisyon: 20 üyeden oluşan AB Komisyonu, bir nevi yürütme organı işlevini görmektedir. Bu nedenle merkezi Brüksel'de olan Komisyon için AB hükü-

meti denilmektedir. Birliğin iç ve dış politikalarının tespiti ve belirlenmesinde, politik önerilerin formüle edilmesi ve uygulanmasında Komisyon öncü rol üstlenmiş bulunuyor. AB hukukunun işlerliliği konusunda da denetleme işlevini görür. Yılda yaklaşık 83 milyar Euro tutan AB bütçesinden Komisyon sorumludur. Komisyon üyelerini ulusal hükümetler önerir ve 5 yıl görev yapma süresi tanınmıştır. Ne var ki, Komisyon üyeleri kararlarında bağımsızdır ve her bir üyenin sorumlu olduğu bir alan (bakanlık) tespit edilmiştir. Komisyon'un başında bir başkan ve başkan yardımcısı bulunur. Komisyon, AB adına uluslararası sözleşmelere ilişkin görüşmeleri yürütme yetkisine sahiptir. Örneğin, Türkiye'nin tam üyelik konusunu sonuçta belirleyecek olan kurum Komisyon'dur.

Parlamento: Merkezi Lüksemburg'ta bulunan ve toplantılarını genelde Strasburg'ta yapan Avrupa Parlamentosu giderek yasama organı özelliğini kazanıyor. Haziran 1999'da yapılan seçimler sonucu 626 milletvekili şu an parlamentoda bulunuyor. Ulusal parlamentolar da olduğu gibi, sosyal demokratlar, muhafazakarlar, yeşiller, komünistler ve diğerleri fraksiyonlarda örgütlenmiş durumda. AB iç pazarını, bütçesini ilgilendiren konularda, AB'ne yeni üye alma yönündeki kararlarda ve ortaklık (association) anlaşmaları yapılmasında Parlamento'ya birlikte karar verme ve veto yetkisi verilmiştir. Parlamento, aynı zamanda Komisyon'u denetleme ile yükümlüdür ve onu feshetme yetkisi vardır. Avrupalı parlamentolar beş yılda bir seçilir. Parlamentoda yer alan milletve-

killерinin sayısı ülkelerе göre dağıtılmış bulunuyor.

Bakanlar Konseyi: Bu siyasi organların yanı sıra, bir de ekonomi, mali, tarım ve dış politika gibi konularda üye ülkelerin sorumlu bakanlarının içinde yer aldığı Bakanlar Konseyi'ni belirtmekte yarar var. Örneğin yabancılar ya da iltica politikası gündemde olduğu zaman, sözkonusu Konsey toplantılarına, AB üyesi ülkelerinden içişleri bakanları katılır ve ortak politikalar belirler. Komisyon'ın aldığı kararları, sözkonusu Konsey oybirliği ile bozabilir. Bu toplantılarda mutlaka bir görüşbirliğine varma ve karar alma zorunluğu yoktur. Çoğu kez uzlaşma yolu ile politikaların uyumu sorunu da çözüme bağlanır. Konsey kararları ülkelere göre ve farklı dağıtılmış (yani eşit olmayan) oylara göre belirlenir. Bakanlar Konseyi'nin en çok kamuoyunun ilgisini çeken toplantıları genelde dışişleri ve savunma bakanlarının toplantılarıdır. Çünkü, AB'nin dış, savunma ve güvenlik politikaları ağırlıkta burada tespit edilir.

Siyasi organların yetkileri ve işlevlerine bakıldığında, AB içinde "güçler dağılımı" prensibinin giderek yerleştiği görülmektedir. Politik karar mekanizmaları oluşturulmuş bulunuyor. Bu organların görevlerini denetleme, AB hukuku ve mevzuatlarının uygulanmasını sağlama ve üye ülkelere karşı da gerektiğinde yaptırımlara gitme yetkisi ise, aşağıda değinileceği gibi, oluşturulan yargı organlarına verilmiştir.

6.2. Avrupa Para Birliği

Maastricht sözleşmelerine uygun olarak, 1997 yılında Av-

rupa Merkez Bankası kuruldu ve ortak para birimi olarak Euro 1999 yılından itibaren bir ödeme aracı olarak kullanılmaya başlandı. Avrupa Merkez Bankası, Euro'nun iç ve dış piyasalarda istikrarını koruma görevini üstlenmiş bulunuyor. O, para ve döviz politikalarında AB organlarından ve ulusal hükümetlerden bağımsız karar alma ve uygulama yetkisine sahiptir. Böylelikle AB politik organlarının para politikalarına müdahalesinin önüne geçilmiş oldu. Üye ülkelerin merkez bankaları ise, Avrupa Merkez Bankası'nın alt (ulusal) şubeleri işlevini görecek.

Para Birliği, AB'de ekonomik ve para politikaları alanında ileri ve eşit gelişme düzeyini yakalamış iktisatlar arasında gerçekleştirildi. Böylece, AB içinde bir ikinci entegrasyon aşaması ile Para Birliği'nde yer alan bir çekirdek ülke grubu yaratılmış bulunuyor. 1 Ocak 1999'da Euro uygulamasına geçen ülkeler ise şunlardır: Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, İtalya, İspanya, Avusturya, Finlanda ve Portekiz. Bu ülkelerde artık Euro, ulusal para birimleri yanı sıra, hesap birimi ve ödeme aracı olarak kullanılıyor. 2002 yılından itibaren Euro tek geçerli para birimi olacak. Bilindiği gibi, çoğu ülkelerde ulusal para birimleri aynı zamanda ulusal bağımsızlığın bir sembolü olarak görülür. Bu nedenle, Para Birliği ve Euro süreci ile ekonomik ve parasal alanda ulusal devlet ve egemenlik anlayışından bir parça daha uzaklaşmış oldu.

Para Birliği, üye ve diğer AB ülkelerinin ekonomik istikrarında önemli bir rol oynuyor. İlk defa böylesine bir parasal alanda birlik oluşumuna gidildi. Eu-

ro'nun hem sermaye ve döviz piyasalarında güçlülüğünü kanıtlanması, hem de sözkonusu ülkelerin tüketicilerinin ve tasarruf sahiplerinin güvenini kazanması gerekiyor. Bu gerçekleşmezse, Euro'nun genelde Avrupa Birliği özelde Para Birliği içinde enflasyonu artırıcı bir faktör olması sözkonusu. Diğer yandan Euro'nun değerini birlik üyesi ülkelerin ekonomik güçleri ve gelişmeleri (ticaret, yatırımlar, büyüme vs.) belirleyecektir. Bu arada Avrupa Merkez Bankası'nın para politikasını da unutmamak gerekir. 1999 yılı Euro'nun bu yönde ilk sınavı verdiğini gösteriyor.

Dünya ekonomisinde Euro'nun rolü AB'nin ekonomik gelişimine paralel olarak artacağı benzer. Küreselleşme sürecinde Euro, ABD Doları'na rekabet etme şansına sahip ve uluslararası döviz borsalarında aranır bir para birimi olmaya aday görünmektedir.

6.3. AB hukuku ve politik otorite

AB'nin politik ve ekonomik entegrasyonu, onun hukuku olmadan düşünülemez. Gerek kurumları, gerekse yasalar ve mevzuatlar niteliği taşıyan sözleşmeler, kararlar ve tavsiyeleri ile AB hukuku günümüzde üye ülkeleri hukukun bir parçası olmuş durumda. Süreç içinde AB hukuku ulusal yasa ve mevzuatların üstünde ve bunların uyumunu zorunlu kılan bir işlev görüyor. O, ekonomi, ticaret, ulaşım, çevre, vergi, insan hakları vb. birçok alanda geçerli olan bir hukuk sistemini oluşturuyor.

AB hukukunun biçimlenmesinde ve uygulanmasında önde gelen organ, 1952'de kurulan

AB Adalet Divanı'dır. 15 hakim ve 9 savcının başında bulunduğu Adalet Divanı, en üst mahkemeden (1. merci) başlamak üzere birçok mahkeme ve odadan oluşuyor. Adalet Divanı iki merciden oluşan bir yargı organı işlevini görmektedir. O, kararlarında ulusal hükümet ve kurumlardan tamamıyla bağımsızdır. Aldığı kararlar AB için genel ve ortak, ulusal hukukun üstünde ve genelde uygulanmayı gerektiren niteliktedir.

AB hukukunun bir özelliği de, onun bireylerin hukuki alanında güvencesini sağlayan bir içerik taşımasıdır. Örneğin, temel insan hak ve özgürlüklerinin üye ülkelerde çiğnenmemesi yönünde hukuki korunma mekanizmaları geliştirilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Bildirgesi, Adalet Divanı ve diğer kurumlar için bu alanda aynı zamanda bir anayasa işlevini görüyor. Kurumsal yönden insan hakları konusunda bilinen organ, şüphesiz, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'dir.

AB, politik, ekonomik, sosyal ve çevre korunması vb. alanlarda uyumun ve bütünleşmenin hukuki altyapısını oluşturarak aynı zamanda birliğin politik otoritesinin de giderek artırılması amacını güdüyor. Bu nedenle, AB hukukunun, belirleyici ve bağlayıcı yönü, birliğin politik otoritesinin tüm ülkelerde yaratılması ve korunmasına hizmet etmektedir. Öyle ki, AB hukukuna ters politikalar ve uygulamalar hukuki yoldan yaptırımlar ve cezalar ile birliğin beklentileri yönünde değiştirilebilmektedir. Son yıllarda sözleşmelerin değiştirilmesi ve yenilerinin gerçekleştirilmesi politik otoritenin giderek yerleşeceğini göster-

mektedir. AB hukuku bu anlamda önemli bir işlev görecek.

6.4. Genişleme sürecindeki aday ülkelerin konumları

AB'de aday üyelik statüsü verilen ülkeler iki grupta toplanmaktadır. 1997 Lüksemburg zirvesinde aday üyelik statüsünde yer alan ülkeler ile önümüzdeki yıllarda hızlı bir bütünleşme süreci işletilecek. Bu ülkeler, politik, sosyal ve ekonomik yapıları ile birlik içine kısa sürede alınma ve entegre olma özelliği taşıyor. Böylelikle AB'nin sınırları Doğu Avrupa'da genişleyerek, Asya kıtasına daha da yakınlaşmış olacak. Bunun politik ve ekonomik öneminin altını çizmekte yarar var. Doğu Avrupa ülkelerinin AB'ne alınması sürecini içeren "Agenda 2000" programı şimdiden uygulanmaya başlandı.

Türkiye'nin de içinde bulunduğu 2. aday ülkeler grubu için tam üyelik konusu daha uzun bir süre kapsıyor. AB üyesi ve yeni üye ülkelerin ekonomik ve politik gelişmeleri yanısıra, birliğin kendi sorunları bu ülkelerin üyelik süreçlerini sonuçta belirleyecektir. Diğer yandan tam üyelik sırasında beklerken de, bu ülkelerin AB ile ekonomik ve politik ilişkilerinin daha da geliştirileceğini unutmamak gerek. AB'nin bu ülkelere ekonomik ve mali yardımı, sözkonusu ülkelerin ekonomilerine küçümsenmeyecek katkılar sunacaktır.

AB, biryandan ekonomik bütünleşmesini geliştirecek, diğer yandan da aday ülkeler ile olan ilişkilerini tam üyelik yönünde ilerletmeye çalışacaktır. Bu süreçte, aday ülkelerin politik, idari ve ekonomik alanlarda yenden yapılanmaları ve AB'ne

uyum sağlamaları bir zorunluluk olmuştur. Bu nedenle Türkiye gibi ülkelerin politik ve ekonomik gelişmeleri, önümüzdeki yıllarda, AB'ne uyum ve tam üye olmaya endekslenmiştir. Aday ülkelerin iç politikaları AB'ne tam üyelik sürecinden ayrı düşünülemez bir konuma girecektir. Böyle olunca da, AB üyeliğine taraf ve karşı olan kesimler arasında bir kutuplaşma kaçınılmaz görünüyor. Bunun en karmaşık ve çelişkili biçimini ise Türkiye'de yaşayacağız. Çünkü, Türkiye, AB bütünleşme sürecinde şimdiye dek karşılaşmayan ekonomik ve politik ikilemleri (düalizmleri) ile "zengin" bir ülke konumunda. Bu düalizmlerin aşılması için de AB aday üyeliği beklendi gibi. Bugüne dek yaşanan gelişmelerden bu sonucu çıkarmak yanlış olmazsa gerek..

AB hukukunun bir özelliği de, onun bireylerin hukuki alanda güvencesini sağlayan bir içerik taşımasıdır. Örneğin, temel insan hak ve özgürlüklerinin üye ülkelerde çiğnenmemesi yönünde hukuki korunma mekanizmaları geliştirilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Bildirgesi, Adalet Divanı ve diğer kurumlar için bu alanda aynı zamanda bir anayasa işlevini görüyor. Kurumsal yönden insan hakları konusunda bilinen organ, şüphesiz, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'dir.

Adaylık sürecinde Avrupa Birliği hukuku karşısında Türk hukuku

Bu yazıda biz AB'ne, 12. aday üye olarak kabul edilen Türkiye'nin adaylık sürecinde hukuk alanında hangi yeni düzenlemeleri ve değiştirmeleri yapması gerektiğini ve bu değişiklikleri yapma konusunda Türkiye'nin ne denli hazırlıklı olduğunu kalın çizgilerle belirtmeye çalışacağız.

Osman Aydın

2 5 Mart 1957 yılında Roma Andlaşması ile kurulan AET'na (Avrupa Ekonomik Topluluğu) Türkiye başından beri ilgi duydu. Ancak bu ilgisine rağmen, Türkiye'nin böyle bir topluluğun içine girmek için gerekli olan ekonomik, sosyal, hukuksal ve siyasal koşulları uygun değildi. Diğer taraftan bu ilgisine rağmen Türkiye, bu uyumu göstermek için yeterince istekli de görünmüyordu. Türkiye uzun dönem bu paradoksu yaşadı. Herşeye rağmen Avrupa ülkeleri ile yaptığı ikili andlaşmalar, ekonomik ilişkiler, dışticaret hacminin gelişmesi ve özellikle NATO içinde Avrupa

camiasının önemli bir üyesi olması Türkiye'nin bu ilgisinin hep diri kalması için itici nedenler oldu.

Türkiye, AET'ye katılma kararını 1959 yılında aldı, ve 12 Eylül 1963 yılında imzaladığı Ankara Andlaşması ile tam üyelik iradesini karşı tarafa deklere etti. Ancak AB'ne (Avrupa Birliği) tam üyelik konusundaki resmi başvuru tarihi, 14 Nisan 1987 dir. Bu tarihten itibaren bu konuda çok yoğun diplomatik ve ekonomik ilişkiler dönemi başladı. AB, Türkiye ile Gümrük Birliği Andlaşması imzalamış olmasına karşın Türkiye'nin aday üyeliğini uzun süre kabul etmek

istemedi. AB, Türkiye'ye "evet" demiyordu ama dış kapının önünde beklemesini de söylüyordu. AB'nin Türkiye'ye "evet" dememesinin çok önemli ekonomik, siyasal, sosyal, hukuksal hatta dinsel nedenleri vardı.

Bu yazıda biz AB'ne, 12. aday üye olarak kabul edilen Türkiye'nin adaylık sürecinde hukuk alanında hangi yeni düzenlemeleri ve değiştirmeleri yapması gerektiğini ve bu değişiklikleri yapma konusunda Türkiye'nin ne denli hazırlıklı olduğunu kalın çizgilerle belirtmeye çalışacağız. Ancak ayrıntılı bir karşılaştırma ve inceleme yapmak için Türk Hukuku'nun ve Avrupa Birliği Hukuku'nun tam bir envanterini çıkarmak gerekir.

Türkiye, AB'ne üyelik için başvuruda bulunduğu zaman, bu birlik içinde entegrasyonun sağlanmasında hukuksal anlamda çok ciddi zorlukların çıkmayacağını düşünüyordu. Daha doğrusu bu konuda yeterli etüdlere de yapmış değildi. Bütün dikkatini ekonomik alanda yoğunlaştırmıştı. Çürkü "Türkiye Hukuku Avrupa Hukuku'nun bir parçasıydı" ve bu nedenle büyük sorunların çıkmayacağı düşünülüyordu. Ancak sonradan görüldü ki mesele hiç de sanıldığı gibi tek düze değildir. Bu anlayış nedeniyle, başlangıçtan beri hukuk alanındaki ilişkiler, AB ile Türkiye arasındaki ilişkilerde en zayıf kalan alanlardan biri oldu. Gerçi Türkiye temel yasalarını Avrupa'dan almıştı ama, iki şey göz ardı edilmekteydi.

Birincisi Türkiye, Medeni Kanun, Borçlar Kanunu, Ceza Kanunu, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, Ticaret Kanunu, İcra ve İflas Kanunu gibi çok temel kanunları Avrupa'dan almış-

tı. Ancak bu kanunların Türkiye tarafından yürürlüğe konmasından sonra Avrupa'da Nazizm ve faşizm iktidara gelmiş ve iktidardan gitmişti. Bu rejimlerin yıkılmasından sonra Avrupa ülkeleri hukuklarını yeni baştan elden geçirdiler. İşte Türk Hukuku'na kaynaklık eden Avrupa Hukuku'ndaki bu değişikliklere Türkiye yeterince ayak uydurmadı.

İkinci husus Avrupa'da "demokrasi" ve "sosyal devletin" yeniden tanımlanması ve bu tanımlamaya uygun hukuksal, siyasal ve yönetsel düzenlemelerin yapılmasını da Türkiye yeterince izlemedi ve izlediği kadarını da gerekli biçimde kavrayamadı.

Bu iki nedenden dolayı Avrupa'dan alınmış olmasına karşın Türk Hukuku normları ile Avrupa Hukuku normları arasında, önemli ayrılıklar ve aykırılıklar bulunmaktadır.

■ Milli hukukun üstünde yeni bir hukuk düzeni

Dünyadaki yeni siyasal-ekonomik globalleşme, beraberinde her alanda entegrasyon ve uyum programlarını da dayatmaya başladı. Bu anlamda AB, devletlerin kendi aralarında kurdukları eski klasik tip paktlardan ve uluslararası kuruluşlardan farklı bir konumla dünya siyasal, sosyal, ekonomik ve hukuksal yaşamında önemli bir yer aldı. Bu farklılıklardan biri de, artık ulusal hukukun üzerinde enternasyonal kimlikli bir hukuk sisteminin doğmasıdır. Ulusal iç hukukların da bu evrenselleşen hukuka gidecek tabi olması olgusudur.

Türkiye'nin AB'ne üyelik başvurusu ile birlikte topluluk hukuku ile hukukun uyumu konusundaki tartışmalar ve çalışmalar da gündeme geldi. Daha

önce de Türkiye'nin taraf olduğu ikili veya çok taraflı uluslararası anlaşmalar nedeniyle hukuk alanında önemli ölçüde sorunları veya tartışmayı yaşamamış olmaları düşünülürse, bu yeni durum, Türkiye için alışık olmadığı sıkıntılı bir dönemin başlayacağı anlamına gelmektedir.

AB bünyesinde üye devletlerin ulusal hukuklarını topluluk hukukuna uydurmak zorunluluğunun nedeni, AB'nin yapısının hukuk alanına da yansımış olmasındadır. AB'nin diğer uluslararası teşkilatlardan farklı olarak, "uluslarüstü" (supranationa) bir yapıya sahip olmasıdır. Bu özelliği ile AB Hukuku, kendine özgü ve güçlü bir karakterle karşımıza çıkmaktadır. Bu karakter, AB Hukuku'nu, diğer uluslararası kuruluşların yarattığı hukuktan ayıran iki önemli temel özelliklerdir:

Birincisi kurucu anlaşmalar ve AB organlarının aldığı kararlar, üye devletler tarafından doğrudan uygulanmak zorundadır. Üye devletlerin herhangi bir nedenle bu uygulamadan kaçınmaları veya çekinceler koymaları mümkün değildir.

İkincisi topluluk hukuk kuralları ile ulusal hukuk kuralları çatıştıkları zaman topluluk hukuk kurallarının üstünlüğü kabul edilmiştir. Bu nokta da üye ülkeler, herhangi bir nedenle, örneğin egemenlik ve hükümlerlik haklarını ileri sürerek bu ilkeyi göz ardı edemezler.

Bu iki kural nedeniyle tam üyelik sürecinde, Türkiye ile AB arasında hukuk alanında ciddi uyuşmazlıkların çıkacağı kesindir. Bu uyuşmazlıkların çözümünde en önemli engeller, Türkiye'de ulusal şovenizmin (Türk şovenizmi) yıllar yılı topluma

pompalanmış olması, devletin dokunulmazlığı fikri ve politik elitin tolerans eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Devletin dokunulmazlığı ve ulusun üstünlüğü ilkeleri Türk hukuk sistemi içinde de formüle edilmiştir. Nitekim 1982 Anayasası'nın giriş bölümünde bu iki kavram, "Büyük Türk Milleti, kutsal Türk Devleti" olarak çok çarpıcı ve çok çağdışı bir biçimde vurgulanmıştır. (Bu cümle 1995 yılında yapılan anayasa değişikliği ile, "Yüce Türk Devleti" biçimine dönüştürüldü.) Siyasi erk bu olgularla şekillendirdiği topluma yeni değerleri benimsetmek isterken büyük sıkıntılar yaşayacaktır. Yani siyasi erk, Türkiye kamuoyunu yeniden biçimlendirmek gibi zor bir görevin altında olacaktır.

■ Egemenlik ve yetki devri

AB'ne katılan her üye devlet egemenlik hak ve yetkilerinin bir kısmını AB'nin organlarına devretmek yükümlülüğü altındadır. Aday üye statüsü kazanmış olan Türkiye açısından artık bu süreç başlamış bulunmaktadır. Bu bakımdan Türkiye, AB organlarının kararlarını sınırlayıcı nitelikte bulunan veya bunlarla çatışan, fakat kendi egemenlik haklarını içeren hukuk normlarını, kaldırmak veya en azından yumuşatmak gibi bir mecburiyet ile karşı karşıyadır. Her ne kadar 1982 Anayasası'nın 90/5 maddesinde "Usulüne göre yürürlüğe konmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir" hükmü bulunuyorsa da, bu hüküm egemenlik hak ve yetkilerin belli ölçüde AB'nin yetkili organlarına devrine yetmemektedir. Çünkü andlaşmalardan kaynaklanan bir hukuk normunun iç hu-

kuk normu olarak kabulü, o normun iç hukuk normları üzerinde olduğu anlamına gelmez. Başka bir deyişle iç hukukun, andlaşmalarla ortaya çıkan kurallara tabi olması ve buna göre düzenlenmesi mecburiyeti getirmez. Oysa ki AB Hukuku iç hukukun üzerinde bir konuma sahiptir. AB Hukuku normlarını, iç hukuk normları kuvvetinde görmek mümkün olmadığı gibi, anayasanın bu hükmüne dayanarak, AB'ne girmenin hukuksal alanındaki koşullarının yerine getirilmiş olduğu biçiminde bir tez de ileri sürülemez.

1982 Anayasası'nın devletin egemenliğini tanımlayan ve bu egemenliğin sınırlarını çizen 6. Maddesi egemenliğin tanımı ve sınırları ve devri konusunda şu ilkeyi koymaktadır: "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir. Türk milleti, egemenliğini, anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organlar eliyle kullanır. Egemenliğin kullanılması, hiçbir şürette hiçbir kişiye, zümreye ve sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını anayasad-
ran almayan hiçbir devlet yetkisini kullanamaz." Bu hukuksal ilke, AB Hukuku açısından son derece katı bir hukuk normudur. Bu hukuk normunun yumuşatılması istemi Türkiye'nin önüne her zaman gelecektir. Çünkü egemenliğin bir bölümünün AB organlarına devri bir zorunluluk olarak ortaya çıkacağı gibi, AB hukuku içinde "millet" tanımı da artık farklı biçimde algılanmakta ve tanımlanmaktadır. Ayrıca AB'nin yetkili organlarına egemenlik yetkilerinin bir kısmının devri zorunluluğu, anayasanın "egemenliğin devredilemezliği" konusundaki ilke ile de çelişmekte ve hukuksal olarak bu il-

keyi işlevsiz kılmaktır.

Devredilmesi gereken bu egemenlik yetkileri nelerdir ve kimlere devredilir?

Devletin egemenlik yetkilerini, 1982 Anayasası 7. madde ile "yasama yetkisi", 8. madde ile "yürütme yetkisi" ve 9. madde ile de "yargı yetkisi"ni düzenlemiştir. Anayasaya göre bu yetkileri, Türk milleti adına TBMM, Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu ve Bağımsız Mahkemeler kullanır.

Türkiye AB'ne tam üye olarak katıldığı zaman, devletin bu egemenlik yetkileri belli ölçüde sınırlanacaktır. Devletin bu egemenlik yetkilerinden yasama yetkisi, AB Konseyi ve AB Komisyonu'nun tüzük ve kararları ile, yürütme yetkisi, yine AB'nin aynı organlarının kararları ile ve yargı yetkisi ise, AHİM'nin (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi) yargı yetkisi ile sınırlanmış olacaktır.

■ Sadece Egemenliğin Sınırlanması mı?

Genel egemenlik sınırlaması mecburiyetinin yanında Türkiye, AB'ne adaylık sürecinde Özel hükümler itibariyle de anayasa-
da ve yasalarda değişiklik yaparak hukuksal alanda uyumlu hale gelmek zorundadır. 1982 Anayasası'nda yer alan ve AB Hukukuna uyum sağlamak için değiştirilmesi veya yumuşatılması zorunlu olan diğer hükümleri de satırbaşlarıyla belirtmek istiyorum. Bunlar, 1982 Anayasası'nın yabancıların durumu ile ilgili 16., yerleşme ve seyahat hürriyeti ile ilgili 33., kamulaştırma ile ilgili 46., çalışma ve sözleşme hürriyeti ile ilgili 48., çalışma hakkı ve ödevi ile ilgili 49., çalışma şartları ve dinlenme

hakkı ile ilgili 50., ücretlerde adalet sağlanması ile ilgili 55., sosyal güvenlik hakkı ile ilgili 60., sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması ile ilgili 56., vergi ödevi ile ilgili 73., planlama ile ilgili 166. ve inkılap kanunlarının korunması ile ilgili 174. maddelerdir.

Bütün bu anayasal hak, özgürlük ve ödevlerin düzenlenmesi biçimi ile AB Hukuku arasında çatışmaların olacağı ve bu nedenle AB Hukuku'na uygun düzenlemelerin ve yumuşatmaların yapılması, tam üyelik sürecinde Türkiye için kaçınılmaz olacaktır.

Bu konulardaki hukuk normlarında yeni düzenlemelere ve yumuşatmalara gidildiğinde, devleti yönetme anlayışı ve devletin ideolojisi açısından çok önemli ve ciddi sorunların yaşanacağı da kaçınılmaz olacaktır. Özellikle anayasaya göre değiştirilmesinin teklif edilmesi dahi mümkün olmayan "inkılap kanunlarının" AB Hukuku ile açıkça çatışan hükümlerinin değiştirilmesinde veya yumuşatılmasında ciddi sıkıntılar yaşanacaktır.

■ Başka Özel Konular da Var

Türkiye, AB'ne tam üye olarak katılması durumunda, gerek Roma Andlaşması'ndan, gerek AET Ortaklık Andlaşması'ndan kaynaklanan bazı yükümlülükler ile karşı karşıya olacaktır. Bu anlamda Türkiye, Anayasa'daki değişikliklerin dışında diğer iç hukuk normlarını da AB Hukuku sistemine uygun biçimde yeniden düzenlemek yükümlülüğü altında olacaktır. Bu normların bazılarını

da satırbaşıları ele sıralamak mümkündür:

-Yabancılar hakkında getirilmiş olan bazı kısıtlayıcı hükümlerin yasalardan ayıklanması. (Yabancıların taşınmaz mal alımları önem kazanmaktadır.)

-Vatandaşlık tanımı ve hukukun yeniden gözden geçirilmesi,

-Türk Ceza Kanunu'ndaki bazı hükümlerin değiştirilmesi (Bu alanda özellikle 141, 142, ve 163. maddelerin kaldırılmış olmasına karşın, hala değişmesi gerekli epey madde bulunmaktadır. Özellikle idam cezasını içeren maddelerin öncelikle değiştirilmesi gerekmektedir),

-Sendikal haklara getirilen kısıtlamaların kaldırılması,

-Terörle Mücadele Kanunu'ndaki düşünce özgürlüğünü kısıtlayan düzenlemelerin kaldırılması,

-Azınlık haklarının korunması konusunda engelleyici hükümlerin kaldırılması. Bu hükümlerin kaldırılması da yetmemekte, bu alanda azınlıklara azınlık haklarının tanınması ve bu hakların hukuksal güvenceye kavuşturulması da gerekir. Özellikle Kopenhag Kriterleri açısından bu durum, aday ülkenin tam üye olabilmesinin olmazsa olmaz şartı durumundadır.

■ Demokrasi ve İnsan Hakları

Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerinde demokrasi ve insan hakları sorunları, her zaman en sorunlu alanlar olmuştur. Ancak 1983 den bu yana demokrasi konusunda anayasal ve yasal bazı engel ve yasaklamaların

kaldırılması ile demokratik parlamenter rejim önemli bazı sorunlardan arındı. Kuşkusuz bu demorasinin Türkiye'de hala sorunsuz olduğu anlamına gelmemektedir.

Gerek Siyasal Partiler Kanunu'nda ve gerekse Seçim mevzuatında AB Hukuku'nun standartlarıyla çelişen hususlar hala mevcuttur. Bunların saptanması ve ayıklanması gerekir. Siyasal partilerin kapatılması AB Hukuku normlarının anladığı bir husus değildir. Bu nedenle Türkiye, bu konuda çok kalıcı, ciddi ve AB Hukuku standartlarına uygun düzenlemeler getirmek durumundadır.

İnsan hakları bağlamında da Türkiye henüz AB'nin yerleşik normlarının düzeyini yakalayabilmiş değildir. Öğe görünüyor ki bu hususta pek aceleci de davranmamaktadır. Ancak bütün bunlar tam üyelik için önüne konulacak şartlardır ve Türkiye bunları aşmak zorundadır.

Anayasada mevcut temel hak ve özgürlükler için getirilen sınırlamalardaki kriterlerin yeniden gözden geçirilmeleri ve daha çağdaş tanımlara kavuşturulması gerekecektir. Öyle ki hiçbir sınırlamanın hak ve özgürlüklerin özünü zedeleyici nitelikte olmaması gerekir.

İnsan onurunu herşeyin üzerinde tutan bir hukuk sistemine ihtiyaç olacaktır. Bu bakımdan özellikle yargısız infaz, işkence ve kötü muamele gibi eylemlerin ne sebeple olursa olsun mazur görülmeceği ilkesinden hareketle, gerek Türk Ceza Kanunu'nda ve gerekse Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu'nda önemli değişiklikler gerekecektir.

■ Kürt Sorunu

İnsan hakları açısından Türkiye'nin sahip olduğu sabıkayı silmesinin bir yolu da Kürt sorununun çözümünden geçmektedir. ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'ın "Türkiye'nin AB'ne üyeliği Diyarbakır'dan geçer" beyanı, bu konuda doğru bir belirlemedir.

Kuşkusuz Kürt sorunu, salt insan hakları boyutu ile açıklanamaz. Genelde AB, Kürt sorunu ile insan hakları sorunu arasında bir ilişki kurup birlikte telafuz ediyorsa da, bunun böyle olmadığı hem AB hem de Türkiye tarafından bilinmektedir. Bu makalede meseleye sadece hukuksal boyutu açısından baktığımız için bu sorunun esasına girmeyeceğiz. Ancak Kopenhag Kriterleri içinde yer alan "azınlık hakları" tam üyeliğin vazgeçilmez koşulu olarak konulduğu için değinmek gerekir. Bu koşul görünüşte siyasal bir durumu işaret etmesine karşın, çözümü hukuksal normlara bağlanmıştır. Azınlık haklarının hukuk sistemi içinde güvence altına alınması Kürt sorununun çözümünde önemli bir adım olacaktır. Bu noktada Anayasa'ya ve ilgili bazı yasalara yeni düzenleyici hükümlerin konulması gerekmektedir. Böyle bir düzenlemenin Kürt sorununun çözümü olarak algılanmasının büyük bir yanığı olduğunu da bilmek gerekir. Ancak Kürt sorununun çözümünde yol açıcı önemli bir işlevi yerine getirecek önemli bir adımdır.

Olağanüstü Hal'in devamı ve Olağanüstü Hal Kanunu'ndaki antidemokratik hükümler, Terörle Mücadele Kanunu'nun mevcut halî. iç gü-

venlikte evrensel hukuk kurallarıyla çelişen uygulamaların varlığı, Türkiye'nin AB'ne tam üyeliği önünde hukuksal düzenlemelerden kaynaklanan önemli engellerdir. Bu noktalarda da Türkiye'nin çok ciddi hukuksal iyileştirmeleri gerçekleştirmesi gerekiyor.

■ Sonuç

Dünya artık yeni kavramlar ve sistematiikleri tanıyarak ve bunlara alışarak yaşamayı sürdürmeye çalışacaktır. Yüzyıllardır süregelen ulusal iç hukukun üstünlüğü kavramı artık değerini yitirmek durumunda olacaktır. Daha evrensel ve daha enternasyonal hukuksal düzenlemeleri ve sistemleri, ikinci bin yılın yeni hukuk anlayışı ve sistemi olarak algılayacağız.

Gerek hukuk literatüründe ve gerekse siyasal literatürde asırlardır kıskançlıkla korunan ve savunulan kavramların yerine artık başka kavramlar yerleşecektir. "Ulus devleti", "eğemenlik", "ulus", "ulusal ekonomi", "ulusal çıkarlar" gibi kavramlar ile, bundan böyle globalleşmenin getirdiği "topluluk" çıkarları ve yetkileri bir süre birlikte önemini koruyarak yaşayacaktır. Ama sonuçta global değerler daha öncelikli bir konuma geçecektir. Bu büyük değişim ve dönüşümün doğal sonuçlarından biri olarak, global hukuk sistemi de süreç içinde öncelikli ve giderek egemen bir konum kazanmış olacaktır.

Türkiye'nin AB'ne tam üye olması için önünde "uzun-ince" bir yol bulunmaktadır. Bu yolu Türkiye'nin sorunsuz katetmesi mümkün görünmüyor. Tam üye olmasının önünde ekonomik, si-

yasal, sosyal hatta dinsel engeller önemli yer tutmaktadır. Kamuoyunda da hep bu engeller üzerinde tartışılmaktadır. Oysa ki kamuoyunda tartışılmayan hukuksal boyuttaki engellerin aşılmasının hiç de sanıldığı kadar kolay olmadığı ortadadır.

Gerçi uzun dönemden beri kamuoyunun dikkatlerinden uzak, zaman zaman bu alanda toplanan ihtisas komisyonları AB'nin ilgili kurumları ile ilişkileri sürdürmektedir. Hatta bu komisyonların bir hukuk envanteri çıkarıp, AB Hukuku ile uyumu konusundaki engelleri saptama çalışmaları yaptıkları ve projeler ürettikleri de bilinmektedir. Ancak bu değişiklikler önemli ölçüde siyasal irade tarafından henüz sonuçlandırılmamış değildir. Bunlar kamuoyuna pek yansımamakla birlikte bu alandaki çalışmalar sürüyor.

Esas olan, egemenlik haklarının sınırlanması ve devri konusunda Türkiye'nin ciddi sıkıntıları yaşayacağı gerçeğidir. Hatta bu noktada üniter devlet yapısının tartışmaya konu olması kaçınılmaz gibi görünmektedir. Keza azınlıklar sorunu ve özellikle Kürt sorununun çözümü hukuk alanını büyük ölçüde ilgilendirmektedir. Kürt siyasetinin bugünden yarını beklemeden acilen bu konuda somut hukuksal projelerini bu tartışma alanına taşımaları ve adaylık sürecinde sorunun siyasal çözümünün önünü açma başarısı göstermelidir. Eğer bu noktada Kürt siyaseti gerekli performansı gösteremezse, bir kez daha kendilerine rağmen yapılacak düzenlemelere uymak durumunda olacaklardır.

Çalışma İlişkileri ve Demokratikleşme Konusunda Türkiye Avrupa'nın Neresinde?

Bu yazıda AB sürecini Avrupa Birliğine uyumun sağlanabilmesi için neler yapılması gerektiğinden çok, AB sürecinde emek cephesini nelerin beklediğini, negatif/pozitif etkileme boyutunun ortaya konabilmesi için çeşitli göstergelerin ele alınmasının kıyaslama yapılmasının daha doğru olacağına inanıyorum.

I 963 yılında yapılan Ankara Andlaşmasından Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) sürecinden günümüzde Avrupa Birliği'ne evrilen sürece kadar olan dönemi ve bugünden sonraki gelişmeleri değerlendirmek birkaç kitaba konu olacak düzeyde olduğu açıktır.

Geçtiğimiz aylarda Helsinki'de yapılan Avrupa Birliği zirvesinde Türkiye'nin aday adayı konumunun kabul edilmesinden sonra oluşturulan havayı iyi irdelemek gerekiyor.

Birçok Siyasi Organizasyonun ve medya kuruluşlarının Avrupa Birliğine aday adayı olma konumunu,

demokratikleşme, ekonomik gelişme ve çağdaşlaşma yolunda büyük aşama olarak lanse etmeleri ve bu konuda büyük gürültü oluşturmaları, sürecin objektif olarak ele alınmasının önünde engel teşkil etmektedir. Bu durum Avrupa Birliği sürecinin getireceği negatif etkilerin gündeme getirilmesini engellediği gibi pozitif etkilerin sağlıklı tartışılmaması gibi bir sonucu da doğurmaktadır.

Avrupa Birliğine aday adaylığı konumunu abartılmaması gerekir. 1960'lı yıllarda Türkiye'ye aday adaylığı konumu verilmiş. 1980 Askeri Darbesi sonucu geri alınmış ve 1999 yılında ye-

niden bu statü tanınmıştır.

Yeni Dünya Düzenindeki sermayenin bölgesel güç olma organizasyonlarından (NAFTA, AFTA, OSEAN) birisi de Avrupa Birliğidir. Avrupa ülkelerinin Türkiye'ye karşı tavırlarında istikrarlı bir çizgi olmamasına karşın, 65 milyonluk bir pazarı gözardı etmedikleri de açıktır. Türkiye'yi mevcut sosyo-ekonomik, demokratikleşme düzeyi ile içine sindiremedikleri gibi, büyük bir pazar olma potansiyelinden dolayı Avrupa Birliği sürecinin dışına itmeyi de göze alamamaktadır.

ABD kendisine karşı bir güç olarak gördüğü Avrupa Birliğini dizginleme, denetleme aracı olarak taşeron ülkeler kullanma politikalarını gütmektedir. Balkanlarda Yugoslavya'nın parçalanması ABD için önemli fırsat doğurmuş parçalanmış ülkelere hegemonyasını kurmuştur. Ayrıca Hazar Bölgesinde Türkiye üzerinden denetimi altına almaya çalışan ABD, Avrupa Birliği sürecinde Türkiye'yi diğer taşeron ülkesi olarak görmektedir. Elbetteki bu konuda daha birçok senaryo üretilebilir.

Olaya birde emeğin Avrupası Cephesinden bakmak gerekir. Eğer bugün Avrupa ülkelerinde, demokrasi varsa, insan hakları, sendikal hak ve özgürlükler belli bir gelişmişlik düzeyinde ise bu Avrupa burjuvazinin hoşgörüsünden kaynaklı bir sonuç değildir. Yüzyıllardır sürdürülen sınıf mücadelesinin kazanımlarıdır. Şunu da hemen belirtmek gerekir, emeğin Avrupasındaki dinamikler sahip oldukları hakların tüm dünya ülkelerine yaygınlaşması noktasında enternasyonalist dayanışma konusunda iyi sınav verdikleri söylenemez. Ne za-

manki küreselleşme sonucunda işyerleri az gelişmiş ülkelere taşındı, hükümetler sosyal harcamaları kısımaya başladı o zaman gelişmemiş ülkelerin büyük sıkıntı çeken emekçi sınıfının varlığını farkedebildiler.

Bu yazıda AB sürecini Avrupa Birliğine uyumun sağlanabilmesi için neler yapılması gerektiğinden çok, AB sürecinde emek cephesini nelerin beklediğini, negatif/pozitif etkileme boyutunun ortaya konabilmesi için çeşitli göstergelerin ele alınmasının kıyaslama yapılmasının daha doğru olacağına inanıyorum.

Emek cephesinde son dönemlerde yapılan tartışmalardan biri de Avrupa Birliğinin mevzuatına uyumlulaştırma politikalarının Türkiye'de ne gibi değişimler yaratacağıdır. Oysa konuya salt Avrupa Birliği mevzuat cephesinden yaklaşmak olayı daraltmak anlamına gelmektedir. Avrupa Birliğinin çalışma hayatına yönelik ayrıntılı bir mevzuatı bulunmamaktadır. Daha çok ilke düzeyinde yaklaşımlar vardır.

AB'de çalışma hayatına yönelik mevzuatın ayrıntılı bir şekilde düzenlenmesi, Avrupa'daki sendikaların istediği birşey değildir. Çünkü Avrupa ülkelerinde mevzuat açısından farklı gelenekler vardır. Anglo-Saksson geleneğini sürdüren ülkeler genellikle sözleşmecî bir yaklaşımı sürdürmüşlerdir. Bu ülkelerde kısa anayasa, çerçeve sunan yasalar, ayrıntıların ise sözleşmelerde yer aldığı bir durum söz konusudur. Fransa, Yunanistan gibi ülkelerde ise mevzuata bir yaklaşım söz konusudur, yasalar daha ayrıntılıdır. Diğer bir etkende, Avrupa Birliğinde üye olan ülkelerin gelişmişlik düzeyindeki farklılıklardır. İngiltere'deki ekono-

mik gelişmişlik düzeyi ile Portekiz ve Yunanistan'ın ekonomik gelişmişlik düzeyi oldukça farklıdır. Bu fark sendikal, sosyal haklarda kendisini göstermektedir.

Böylesi bir durumda Avrupa Birliği çalışma mevzuatını oluştururken hangi gelişmişlik düzeyini baz alacağı tartışması tüketilmemiştir. Eğer Yunanistan'ın standartları üzerinden bir mevzuat oluşturulursa, bu durum daha gelişmiş ülkelere hak gasbına yol açacaktır. Tersî durumda ise gelişmişlik düzeyi daha düşük olanlara yeni yükümlülükler getirecektir.

Bu olumsuzluklar düşünülerek, Avrupa Sendikaları AB'nin mevzuatının ayrıntılandırılması konusunda fazla ısrarcı olmamışlardır. Bu yaklaşım Türkiye içinde geçerlidir. Türkiye'deki çalışma hayatına yönelik hak ve özgürlükleri salt AB mevzuatı çerçevesinde ele almak istenmedik sonuçlara yol açabilir. Böylesi bir karşılaştırmalarda hak ve özgürlüklerin en gelişkin olduğu örneklerin referans alınması daha ufuk açıcı olacaktır.

Avrupa Birliğinin mevzuatını oluşturan belgeleri tekrar anımsatarak çalışma hayatının önemli belgelerinden Avrupa Sosyal Şartı ve Kopenhag Toplumsal Kalkınma Deklerasyonu çerçevesinde bazı başlıklarıyla AB ülkeleri ve Türkiye'deki durum karşılaştırmasına geçebiliriz.

Örgütlenme, insan hakları ve sosyal haklar çerçevesinde referans alınan belgeler;

■ İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi,

■ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi,

■ Avrupa Sosyal Şartı,

■ Kadınlara Karşı Her Türlü

Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi

■ Çocuk Hakları Sözleşmesi

■ Kopenhag Toplumsal Kalkınma Deklerasyon

■ Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nun Amaç ve Hedeflerine İlişkin Bildirge

■ Çalışmaya İlişkin Temel Haklar ve İlkeler ILO Bildirgesi,

■ ILO Sözleşmeleri

■ Maastricht Anlaşması,

■ Helsinki Nihai Senedi

■ Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu

Diğer belgeler ise AB'ni kendi sürecin hukuki mevzuatının bir parçası olan ve tüm ülkeler için doğrudan geçerli olan regülasyonlar ve ulusal uygulama önlemleri gerektiren direktiflerdir.

Çeşitli alanlarda oluşturulan direktifler,

■ İşçilerin serbest dolaşımı

■ Yaşama ve çalışma koşulları

■ Eşit muamele

■ İşçilerin Bilgilendirilmesi ve danışma

■ İşçi Sağlığı İş Güvenliği

Avrupa Sosyal Şartı, Kopenhag Toplumsal Kalkınma Deklerasyonu ve ILO Sözleşmeleri çerçevesinde AB ülkeleri ve Türkiye'deki çalışma hayatıyla ilgili karşılaştırmalar.

A- AB Sürecinin Çalışma Hayatına Yansıyacak Olguları

1- Serbestleşme

Kopenhag Toplumsal Kalkınma Deklerasyonunun 9-haahhüdü P fıkrasında Ticari faaliyetlerin düzenlenmesi ile ilgili şu ilke kabul edilir : "Büyümenin gelir, istihdam ve ticaret

gibi unsurlara daha fazla bağlı olduğu süreçlerde bu unsurların birbirlerini karşılıklı olarak güçlendirdiklerini unutmaksızın ve Nihai Belge'nin uygulanmasının etkilerini değerlendirirken Afrika ülkelerinin ve en az gelişmiş ülkelerin eksiksiz yararlanmaları gerektiğine dikkat ederek, Dünya Ticaret Örgütü'nü kuran Marrakeş Andlaşmasında yeralan tamamlayıcı koşullarda dahil olmak üzere Uruguay Yuvarlak masa toplantısı Nihai Belgesinde yeralan çok taraflı ticaretle ilgili hükümlerin programlandığı zaman dilimi içinde uygulanmasını sağlayacağız".

Bu taahhütte Uruguay raundan başlayan Seattle'de devam eden "millieneum raund"un ilkelerinin hayata geçirileceği ifade edilmektedir. Daha somut ifadeyle, Mali ve Ticari sektörde gerçekleştirilen serbestleşmenin sağlanmasıyla yetinilmeyerek, hizmetler sektöründe de serbestleşmeye gidilecektir. Liberalizasyonun sağlanması karşımıza çıkmaktadır.

Hizmetler Sektörün Serbestleşmesinin olası sonuçları şunlardır;

■ Kamu hizmetlerinin ticarileştirilerek, bu işletmelerin Çok Uluslu Şirketler aracılığıyla yürütülmesi

■ Kamusal yarar yerine "kar" gözetilerek kamu işletmelerinin özelleştirilmesi AB ülkelerinde daha önce kamu aracılığıyla yürütülen hizmetler sektörünün özelleştirilmesi sonucunda milyonlarca işçi işinden olmuştur. Örneğin enerji sektöründeki Liberalizasyon sonucunda istihdamda %25'lik bir azaltılmaya gidilmesi şirketlerin hedefleri arasındadır.

■ Hizmetler Sektöründe ya-

pılan sözleşmelerde ulusal hukuk devre dışı bırakılarak, uluslararası tahkim'in devreye sokulması,

■ Orijinin de insan, insanın refahı yerine şirketlerin çıkarının esas alındığı Çok Taraflı Yatırım Andlaşmalarının (MAI) devreye sokulması,

■ Çok Uluslu Şirketlerin denetimine geçen hizmetlerin "piyasa mali" olarak halka pahalı olarak sunulması,

■ Hizmetler Sektöründeki Liberalizasyon sürecinde işsizliğin ve sendikasılaştırma olgusunun daha da artması. Serbestleşme ve Liberalizasyon politikaları sonucunda AB ülkeleri ve tüm dünya ülkelerinde yaşanan diğer bir olayda sendikasılaştırmadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerde sendikali işçi sayısında azalmalar yaşanmaktadır. 25 milyon civarında faal nüfusu bulunan Türkiye'de sendikali sayısı 1,2 milyon civarında olup TİS ve grev hakkını kullananların sayısı 700 bin civarındadır. Serbestleşme politikaları oldukça düşük oranda bulunan sendikalaşma oranını daha da düşürecektir.

2- İstihdam

İşsizlikle ilgili olarak 1919 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü Genel Konferansında "İşsizliği önleme ve onun sonuçlarına bir çare bulma araçlarına müteallik 2 numaralı ILO Sözleşmesi imzalanmıştır.

■ Avrupa Sosyal Şartı Bölüm I madde 1 "Herkesin, özgürce edinebileceği bir işle yaşamını sağlama fırsatı olacaktır. Bölüm II madde 1.1 "Tüm istihdamı gerçekleştirmek üzere olabildiğince yüksek ve istikrarlı bir istihdam düzeyine ulaşmayı

ve bu düzeyi korumayı başta gelen amaç ve sorumluluklardan biri saymayı taahhüt eder" denilmektedir.

- Kopenhag Toplumsal Kalkınma Deklerasyonu 3.

Taahhüt'te istihdamla ilgilidir. "Tam İstihdam ve toplumsal politikalarımızın temel önceliği olarak belirlemeyi ve bütün kadın ve erkeklerin öz-gürce üretken istihdam ve iş seçmeleri yoluyla sağlam ve sürekli geçinme olanakları yaratabilmelerini sağlamayı taahhüt ediyoruz."

İşsizliği önleme ile ilgili daha birçok uluslararası belgeler bulunmasına rağmen, gerek gelişmiş, gerekçe az gelişmiş, ülkelerde işsizlik oranı artmaktadır.

	İşsizlik 1989	Oranı 1996
Belçika	10.2	14.2
Danimarka	9.4	8.9
Almanya	7.9	11.2
Yunanistan	7.9	10.2
İspanya	17.3	22.3
Fransa	9.4	12.1
İtalya	11.4	12.1
İngiltere	6.3	8.2
İsveç	1.4	7.6

Kaynak: EC 1996 A

Türkiye'de işsizlik DİE rakamlarına göre eksik istihdamla birlikte %12 civarında gösterilsede tarım sektöründeki işsizlikte eklendiğinde %26 oranında işsizlik vardır.

Bir önceki bölümde belirtilen hizmetler serbestleşme politikalarına getireceği işsizlik yanında IMF'ye verilen niyet mektubunda taahhüt edilen Tarım sektöründe Liberalizasyon politikalarının uygulanması sonucunda işsizlik daha da artacaktır.

Birçok sektörde, teknoloji yoğun işletmelerin devreye girmesi AB ülkelerinde işsizliği önemli ölçüde artırmıştır. Özellikle büro işkolunda istihdamda büyük azalışlar yaşanmıştır. Bilgisayarla daha yeni yeni tanışan Türkiye'de de bu işkolunda büyük oranda istihdam daralması yaşanacaktır.

Görüldüğü gibi uygulanan ekonomik politikalar sonucunda, birçok haklar yalnızca belgeler üzerin-

de kalmaktadır.

3- Gümrük Birliği

■ Kopenhag Gümrük Duvarlarının Kalkınmasının Olası Sonuçlarına Yönelik Olarak, Toplumsal Kalkınma Deklerasyonu; Taahhüt 9'un 'C' fıkrasında "Küçük ve çok küçük işletmelerin, resmi olmayan sektördekiyle dahil olmak üzere toplumdaki mağdur olmuş sektörlerle özel önem vererek, daha fazla kredi almalarını teşvik edeceğiz."

■ Taahhüt 9'un 'g' fıkrasında "Kalkınmakta olan ülkelerin, temel insani gereksinimleri karşılayabilmeleri için geliştirmekte oldukları ticaretin Liberalizasyonu sürecinin etkilerini denetleyeceğiz, bu ülkelerin uluslararası pazarlara daha fazla girmelerine yönelik yeni insiyatifler oluşturmalarına özel önem vereceğiz." denilmektedir.

■ Maastrich anlaşmasının hedefi de Avrupa'da "tek pazar-tek para"dır.

1996 yılında Türkiye Gümrük Birliğine büyük şamatalarla girdi. Ülkede bir devrim havası oluşturuldu. Gümrük Birliğine girildiğinde "otomotiv ve dayanıklı tüketim mallarında büyük dampingler olacak ve rekabet ortamı eksiksiz sağlanacak" yaygarası kopartılmıştı. Türkiye Gümrük Birliği sonucunda büyümesini ve kalkınmasını sürdürecekti.

Avrupa Birliği projesi, ekonomik, sosyal, demokratik, insan hakları çerçevesinde bütünlüklü bir proje iddiasına karşın, her nedense bu sürece katılan ülkelerde öne çıkan yalnızca ekonomi yönüdür.

Gümrük Birliği de bu yaklaşımın somut örneğidir. Demokratikleşme ve insan haklarının inşa edilme sürecinde büyük eksiklikleri bulunan Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne gitmesinde hiçbir itiraz olmamıştır. Kaldı ki Gümrük Birliği'ne kabul de belli koşullarda sağlanmıştır. "Mallar arası bir birliğe evet fakat insanların birliğine hayır" şeklinde çifte standart uygulanmıştır.

Gümrük Birliği sonucunda küçük ve orta ölçekli birçok işletme iflas etmiştir. İmalat sektöründe %9'luk daralma yaşanmıştır. Ayrıca ihracaatta %9'luk artışa karşılık ithalata %60'luk bir artış meydana gelmiştir. Gümrük Birliği süreci 1996 yılından da buyana Türkiye'nin aleyhine bir durum yaratmıştır.

4- İstihdamda Esneklik

■ Avrupa Sosyal Şartı Bölüm P'in 3.sıkkı "Tüm çalışanların güvenli ve sağlıklı çalışma ko-

sullarına sahip olma hakkı vardır"

■ **Avrupa Sosyal Şartı Bölüm II 7.maddesi 3.şikkı** Henüz zorunlu öğrenim çağında olanların eğitimlerinden tam anlamıyla yararlanmalarını engelleyecek işlerde çalışmamalarını sağlamayı taahhüt ederler."

■ **Avrupa Sosyal Şartı Bölüm II 8.maddenin 4.şikkı (b) fıkrası"**

Küreselleşme politikaları sonucunda üretim biçimini doğrudan etkilemiş, kitlesel-seri üretim yerine az ölçekli, sipariş usulü üretim modeline geçmiştir. Üretim sürecindeki bu değişiklik, mekan, zaman ve istihdam esnekliğini doğurmuştur.

Küçük ölçekli işletmeler ve üretimin parçalanması sonucunda emek cephesinde de önemli değişiklikler yaşanmıştır.

Vasıflı-vasıfsız emek arasında farklılık artmış, çocuk ve kadın işçiliği artmıştır. Ayrıca sipariş usulü üretimden dolayı sürekli istihdam yerine süresi belirli proje düzeyinde, evlerde, küçük atölyelerde istihdam tercih edilmiştir:

AB ülkelerinde part-time, esnek istihdamda bulunanların kısmen sosyal hakları korunmasına karşın, az gelişmiş ülkelerde esnek istihdam edilenler sigortasız, güvencesiz ve sendikasız çalıştırılmaktadırlar.

AB ülkelerinde part-time ve tam çalışma saatine uymayanların durumu:

ÜLKE	Tüm Hak Sahibi Olmak İçin Gerekli Ödeme Eşiği Ya da Minimum Saat		Ek Hak Sahibi Olma koşulları
İspanya	Hafta	12 Saat	-
Hollanda	Saat Sınırı	Yok	-
Lüksemburg	Haftada	16 Saat	Daha az katkı payı
Finlandiya	Haftada	18 Saat	Tüm zamanlı işler için uygunluk
Belçika	Günde	3 Saat	-
İngiltere	Haftada 57 Sterlinlik Kazanç		Tüm zamanlı işler için uygunluk

Kaynak: Rubery V.D. 1996A

Yukarıda görüldüğü gibi AB ülkelerinde esnek istihdam kapsamında çalışanlarında tam istihdamda bulunanlar gibi sosyal hakları bulunmaktadır. AB ülkelerinde bu hakların bulunması gözardı edilerek, Avrupa'da esnek istihdam var Türkiye'de de olsun denilerek, TUSİAD esnek istihdamla ilgili yasa tasarısı hazırlamaktadır.

B. Çalışma Hayatına yönelik

Avrupa Birliği Türkiye Kıyaslamaları

1. Sendikal Hak ve Özgürlükler

Sendikal hak ve özgürlüklere yönelik önemli düzenlemeler şunlardır :

■ **İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 23.maddesi 4. şikkı** "Herkesin çıkarını korumak için sendika kurma veya sendikaya üye olma hakkı vardır."

■ **Avrupa Sosyal Şartı Bölüm I'in 5. şikkı** "Tüm Çalışanlar ve Çalıştıranlar ekonomik ve sosyal çıkarlarını korumak amacıyla ulusal ve uluslararası kuruluşlar düzeyinde örgütlenme özgürlüğüne sahiptir".

■ **Bölüm I'in 6.şikkı** "Tüm çalışanlar ve çalıştıranlar toplu pazarlık hakkına sahiptir."

■ **Avrupa Sosyal Şartı Bölüm II'in 6.maddenin 4.şikkı** "Menfaat uyuşmazlığı durumunda çalışanların ve çalıştıranların bir önceki toplu sözleşmelerden doğabilecek yükümlülükler saklı kalmak üzere grev hakkı dahil, ortak hareket hakkını tanır."

■ **Örgütlenme ve toplu pazarlık hakkı icatlerinin uygulanmasına ilişkin 98 Sayılı ILO Sözleşmesinin 1.maddesi** "İşçiler çalışma hususunda sendika hürriyetine halel getirmeye matul her türlü gözetici harekete karşı tavır himayeden faydalanacaktır."

■ **Sendika Özgürlüğü ve Örgütlenme Hakkının Korunmasına İlişkin 87 Sayılı ILO Sözleşmesinin II.Bölüm madde 1.1** "Hakkından bu sözleşmenin yürürlükte bulunduğu uluslararası çalışma örgütünün her üyesi, çalışanların ve işverenlerin örgütlenme hakkını serbestçe kullanmalarını sağlamak amacıyla gerekli ve uygun bütün önlemleri almakla yükümlüdür.

■ **Kamu Hizmetinde, Örgütlenme Hakkının Korunmasının ve İstihdam Koşullarının Belirlenmesi Yöntemlerine İlişkin 151 Sayılı ILO Sözleşmesinin II.Bölüm 4.maddesini 1.şıkki** "Kamu görevlileri çalıştırmaları konusunda sendikalaşma özgürlüğüne helal getirecek her türlü ayrımcılığa karşı yeterli korumadan yararlanacaklardır." Aynı sözleşmenin VI.Bölüm 9.maddesi "Kamu görevlileri, diğer çalışanlar gibi yalnızca görev-

lerinin niteliğinden ve statülerinden kaynaklanan yükümlülüklerine bağlı olarak örgütlenme özgürlüğünün normal olarak uygulanması için gerekli kişisel ve siyasi haklardan yararlanacaklardır.

Sendikal hak ve özgürlüklere dayanak noktası olacak daha birçok uluslararası belge mevcuttur, ILO uzmanlık komitelerini ve sendikal özgürlükler komitesinin kararları da belgelerden sayılmaktadır.

Türkiye'de işçi statüsünde bulunanların sendika kurma, toplu sözleşme ve grev yapma hakları Anayasa'nın 53., 54.maddeleri ve 2821.,2822 sayılı kanunlarla düzenlenmiştir.

İşçilerin sendikal hak ve özgürlükleri ile ilgili olarak çalışma yaşamına ilişkin yasalarda düzeltilmesi gereken öncelikli hususlar şunlardır :

- İşyeri barajının kaldırılması,
- İşkolu barajının kaldırılması,

Avrupa Birliği Ülkelerinde Memurların Sendikalaşma, Toplu Sözleşme Bağtılama ve Grev Yapma Hakları

Avrupa Birliği Ülkeleri	Sendikalaşma Hakkı		Toplu Sözleşme Hakkı	Yasal Grev Hakkı	Silahlı Kuvvet Mensuplarının Sendikalaşma Hakkı	Polis Teşkilatı Mensuplarının Sendikalaşma Hakkı
	Kendi Sendikalaşma Hakkı	İşçilerle ayrı sendikalarda				
Belçika	X		X			X
Danimarka		X	X	X	X	X
Almanya		X	X	X	X	X
Fransa	X		X	X		X
Hollanda		X	X			X
İngiltere		X	X			X
İrlanda		X	k.h.b.y*			X
İtalya		X	X	X		
İspanya	X		X	X		X
Lüksemburg		X	X	X	X	X
Portekiz	X		X	X		
Yunanistan		X	X	X		
İsveç		X	X	X	X	X
Avusturya		X	k.h.b.y*		X	X
Finlandiya		X	X	X	X	X

*k.h.b.y: Konu hakkında Bilgi Yoktur

Kaynak: Ilo Avrupa Sendika Enstitüsü ve Ilo yayınları taranarak hazırlanmıştır.

c) Bazı işkollarının grev yasağının kaldırılması,
d) Yasalarda, sendika tüzüklerinde bulunması gereken maddelerin ayıklanması,

e) Hükümetin grev erteleme yetkisinin kaldırılması,

f) Sendikal hak ve özgürlüklerle ilgili yasalarda ceza hükümlerinin ayıklanması.

Kamu çalışanlarının ise Türkiye Avrupa Sosyal Şartının 5. ve 6.maddesine çekince koymasına rağmen, 98, 87, 151 sayılı ILO sözleşmeleri AIHS, ILO Sendikal Özgürlük Komitesinin kararları gereğince, sendika kurma, toplu sözleşme ve grev yapma ve siyaset yapma hakları vardır. Ancak hükümetler çıkartmak istedikleri yasalarla bu hakları görmemezlikten gelerek toplu sözleşme ve grev hakkını içermeye, örgütlenme hakkını oldukça kısıtlayan, yasaklar ve cezalarla dolu anti-demokratik yasa çıkartma eğilimindedir.

Türkiye sendikal hak ve özgürlükler açısından ancak birçok sözleşmeyi de onaylamamıştır. 52 Evrensel insan hakları sözleşmelerinden 24'ünü, 181 ILO Sözleşmelerinden 34'ünü, 26 Avrupa Konseyi ve ek protokolünden 8'ini imzalamış,

Türkiye sendikal hak ve özgürlükler açısından bu konumuyla Avrupa Konseyi üyelerinin en alt sıralarında yer almaktadır.

2. Ücretler

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Avrupa Sosyal Şartı, Kopenhag Toplumsal Kalkınma deklarasyonunda ücretlere yönelik ilkeler ve kriterler şöyledir :

■ **İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 23. madde 3. şıkkı** "Herkesin kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır ve gerekirse her türlü sosyal koruma önlemleriyle desteklenmiş bir yaşam sağlayacak adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır."

4. şık "herkesin çıkarını korumak için sendika kurma veya sendikaya üye olma hakkı vardır."

■ **Avrupa Sosyal Şartı Bölüm II, 4. madde nin 1. şıkkı** "Çalışanların kendilerine ve ailelerine saygın bir yaşam düzeyi sağlayacak ücret hakkına sahip olduklarının tanınması"

3. şıkkı "Çalışan erkeklerle kadınların eşit işe eşit ücret hakkını tanımayı "taahhüt ederler.

■ **Kopenhag Toplumsal Kalkınma deklarasyonu taahhüt 1'in 'b' şıkkı** "Herkesin gelir, kaynak ve toplum hizmetlerinden eşit biçimde yararlanabilmesini desteklemeye dönük güçlendirici bir ekonomik ortam yaratacağız.

■ **Eşit değerde iş için erkek ve kadın işçiler arasında ücret eşitliği üzerine 100 sayılı ILO Sözleşmesinin 1. maddesi 1. şıkkı 'b' fıkrası** "eşit değerde iş için erkek ve kadın işçiler arasında ücret eşitliği"

AB ülkelerinde ve Türkiye'de saat ücretleri:

Ülke	Sendikal Ücret -Dolar-
Belçika	13,21
Danimarka	16,5
Fransa	10,43
Almanya	20,06
İtalya	14,14
Hollanda	19,51
Yunanistan	4,83
Türkiye	1,6

Kaynak: '95-'96 Petrol-İş Yılığ

Türkiye'de saatlik ücretler bazı Avrupa ülkelerinin 1/20'si kadar olduğu gibi, çeşitli sektörlerde ve çalışanların statülerine göre büyük eşitsizlik vardır.

Çeşitli yasalarla çalışanlar, işçi, memur, sözleşmeli, kapsam dışı eleman, taşeron işçisi vb. ayrıştırılmıştır.

Aynı işi yapanlar arasında ücret makası oldukça açılmıştır. Resmî olmayan sektörlerde asgari ücretin altında çalışan insan sayısı milyonları bulmaktadır. Kaldı ki asgari ücret şu anda 140 dolar civarındadır.

Aynı sektörde aynı işi yapan ancak statüsü farklı olan çalışanlar arasında ücret farkı 7 kat oranında değişebilmektedir.

İsveç'te bir takım elbise almak için 17 saat çalışmak gerekirken Türkiye'de 15 gün çalışılması gerekmektedir.

Bu tablo, Türkiye'nin eşit işe eşit ücret politikasını Avrupa ülkelerini de gözeterek uygulaması için harcaması gereken çabanın hangi boyutta olduğunu göstermektedir.

3. Çalışma Saatleri

Avrupa Sosyal Şartında çalışma saatlerine yönelik düzenlemeler :

■ **Avrupa Sosyal Şartı Bölüm 1, 2 şık** "Tüm çalışanların adil çalışma koşullarına sahip olma

hakkı vardır."

■ **Avrupa Sosyal Şartı Bölüm 2, 4. maddesinin 2. fıkkı** "Çalışanların fazla çalışma karşılığında zamlı ücret aşmaya hak sahibi olduklarını tanımayı" taahhüt ederler.

■ **Avrupa Sosyal Şartı Bölüm II, 2. maddenin 1. fıkkı** "Verimlilik artışı ve ilgili diğer etkenler izin verdiği ölçüde haftalık çalışma sürelerinin tedricen azaltılmasını öngören makul günlük ve haftalık çalışma saatlerinin sağlanmasını" taahhüt eder.

Avrupa Birliği ülkelerinin büyük bölümünde haftalık çalışma saati 40 saat, Fransa ve Danimarka'da ise 39 saattir. Ancak yasada belirtilen bu süreler azami süre olup, toplu sözleşmelerle çalışma süreleri 35 saate kadar indirilebilmektedir. Türkiye'de 657 sayılı Devlet memurları Kanununa göre çalışanların haftalık çalışma saati 40, kamuda işçilerin 45 özel sektördeki işçilerin haftalık çalışma saati ile ilgili sağlıklı veri yok. 60 saati aşan süreler olduğu bilinmektedir.

Çalışanların Yıllık Çalışma Saatleri

Ülke	1983	1993
Belçika	1739	1711,2
Danimarka	1833,6	1746,8
Fransa	1785,3	1790,0
Almanya	1808,2	1738,7
Portekiz	1904,8	1857,7
Yunanistan	1852,9	1835,4
Norveç	-	1,424
Türkiye	-	2,470

Kaynak: Eurostat 1995

Yıllık fiilen çalışma saatlerinin karşılaştırılması durumunda Türkiye'deki çalışma saatleri Avrupa ülkelerine göre ortalama %25-30 oranında fazladır. Türkiye ile Norveç arasında yaklaşık 1000 saatlik fark bulunmaktadır. Tüm AB ülkelerinde yıllık çalışma saatlerinin düşürülmesi eğilimi vardır.

Haftalık çalışma saatlerindeki bu farklılığın ortalama yıllık çalışma saatine yansımaları aşağıdadır.

Haftalık çalışma saatlerinin azaltılarak işsizlik oranının düşürülmesi Türkiye gibi birçok ülkelerin önünde durmaktadır.

4. Gelir Dağılımı

ILO Belgelerinde ve Kopenhag kriterlerinde gelir dağılımına yönelik düzenlemeler de yapılmıştır.

■ **Uluslararası Çalışma örgütünün amaç ve hedeflerine ilişkin bildirgenin (Philadelphia Bildirgesi) II. Bölüm 'a' fıkrası** "ırk, inanç ve cinsiyetleri ne olursa olsun, bütün insanlar maddi ve manevi gelişmelerini, hür ve haysiyetli bir şekilde, ekonomik güvence altında ve eşit şartlarda sürdürmek hakkına sahiptirler.

■ **Kopenhag Toplumsal Kalkınma Deklarasyonu ilke ve hedefler başlığını 'f' fıkrası** "Eşit gelir dağılımının desteklenmesi ve herkes için eşit ve adil fırsatlar yaratılması yoluyla kaynakların daha geniş kesimlere ulaştırılmasının sağlanması"

■ **Aynı deklarasyonun 1. taahhütünün 'b' fıkrası** "Herkesin geliri kaynak ve toplum hizmetlerinden eşit biçimde yararlanabilmesini desteklemeye dönük güçlendirici bir ekonomik ortam yaratma-
cağız."

■ **Taahhüt 2** "Kararlı ulusal eylemler ve uluslararası işbirliği ile, insanlığın bir ahlaki, toplumsal, politik ve ekonomik zorunluluğu olarak, yoksulluğun dünyanın her köşesinde ortadan kaldırılması hedefi doğrultusunda çaba harcayacağımızı içtenlikle ifade ediyoruz."

Gelir dağılımı, gerek büyüme ile ilişkisi gerekse ülke içindeki sosyal adaletin sağlanması açısından üzerinde önemle durulması gereken bir konudur.

Tabloda da görüldüğü gibi en yüksek %20'lik grup gelirini diğer 4 grubun aleyhine olacak şekilde arttırmıştır. En düşük %20'lik grupla en yüksek

Türkiye'de Gelir Dağılımı;

Gelir grupları	1987	1994
En düşük %20	5,2	4,9
İkinci %20	9,6	8,6
Üçüncü %20	14,1	12,6
Dördüncü %20	21,2	19,0
En yüksek %20	49,9	54,9
En yüksek En düşük	9,6	11,2

Kaynak: '95-'96 Petrol-İş Yılı

%20'lik grubun gelirinin arasında 11 kat fark vardır. Gelir dağılımının bu kadar bozuk olduğu bir ülkede taşları yerli yerine oturtmak, demokrasiyi geliştirmek oldukça zordur. İşin diğer bir tarafı ise uygulanan ekonomik politikalar bu olumsuzluğu gidermek yerine artırıcı etki yaratmasıdır.

5. Sosyal Güvenlik

■ İnsan hakları Evrensel Bildirgesinin 22. maddesi "Herkesin toplumun bir üyesi olarak sosyal güvenliğe hakkı vardır"

■ Avrupa Sosyal şartı II. Bölümünün 12. maddesi "Akit taraflar sosyal güvenlik hakkını etkin biçimde kullanılmasını sağlamak üzere bir sosyal güvenlik sistemi kurmayı veya korumayı, sosyal güvenlik sistemini giderek daha yüksek bir düzeye çıkarmaya çalışmayı" taahhüt ederler.

■ Sosyal Güvenliğin Asgari Kuralları Üzerine 102 Sayılı ILO Sözleşmesinde;

- Sağlık Yardımları
- Hastalık Ödenekleri
- İşsizlik Yardımları
- İhtiyarlık yardımları
- İş Kazalarıyla Meslek Hastalıkları Halinde Yapılacak yardım
- Aile Yardımları
- Annelik Yardımları
- Maluliyet Yardımları'nın asgari koşulları belirlenmiştir.

AB ülkelerinde sosyal güvenlikle ilgili göstergeler aşağıdadır;

Türlerine göre sosyal güvenlik cari tahsilatının toplam tahsilat içerisindeki yüzde payı (1993)

AB ülkelerinde sosyal güvenlikle ilgili göstergeler aşağıdadır;

Türlerine göre sosyal güvenlik cari tahsilatının toplam tahsilat içerisindeki yüzde payı (1993)

Tür Ülke	Aktif çalışanların sosyal katkısı	İmputed Çalışanların sosyal katkısı	İşverenler tarafından ödenen sosyal katkılar	Kendi işinde çalışanlarca ödenen sosyal katkılar	Emekliler ve diğer kişilerce ödenen sosyal katkılar	Hali hazırdaki hükümet katkısı	Diğer alımlar
Belçika	32,72	8,75	24,79	1,61	1,03	21,05	10,05
Danimarka	2,23	4,56	-	-	-	81,22	6,30
Almanya	25,69	12,68	21,96	1,04	7,95	27,39	3,30
Yunanistan	27,56	19,26	-	-	-	17,65	7,86
İspanya	39,91	12,50	7,96	4,35	4,18	28,93	2,18
Fransa	40,43	9,66	22,54	4,91	0,81	19,69	2,52
İrlanda	15,45	7,73	13,98	1,29	-	60,68	0,87
İtalya	34,01	15,15	10,24	6,82	-	30,10	3,68
Lüksemburg	23,05	7,04	18,41	2,71	0,54	41,02	7,22
Hollanda	14,89	5,27	32,68	1,59	7,89	21,91	15,78
Portekiz	35,84	4,48	12,07	1,50	0,11	37,2	8,79
İngiltere	18,91	7,19	14,53	0,68	0,42	43,85	14,43
Avrupa 12	28,51	10,78	18,63	2,75	3,53	29,86	5,94

Kaynak: Eurostat 1993

AB ülkelerinde tabloda da görüldüğü gibi devletin sosyal güvenlik'e katkısı en az Yunanistan'da %17,65, en fazla Danimarka'da %81,22 oranındadır.

Türkiye'deki duruma bakacak olursak;

Konsolide Bütçe Transfer Harcamalarının Türleri İtibariyle Yüzde Dağılımı (1999-2000)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999*	2000**
Borç faizleri	35,8	45,6	51,5	51,2	62,4	59,0	61,9	49,3	65,7	64,1	68,7
Kit transferleri	5,1	21,2	10,4	11,4	4,4	4,7	2,7	2,7	1,7	2,2	2,0
Sermaye	3,5	19,4	10,0	10,0	4,4	4,6	1,7	2,6	1,5	1,7	-
Göre zararı	1,6	3,8	0,4	1,4	0,01	0,1	0,4	0,1	0,2	0,5	-
Sosyal güvenlik	4,9	3,0	5,1	4,8	8,2	11,1	13,9	16,4	14,9	16,0	11,7
Emekli sandığı	4,9	3,0	5,1	4,8	4,2	4,2	4,9	6,5	5,5	6,4	4,5
SSK	0	0	0	0	3,0	3,0	6,0	7,3	4,8	6,3	2,6
Bağkur	0	0	0	0	1,0	0,8	3,0	2,6	4,6	3,3	4,6

* Ekim sonu kesin harcama tutarı

** Bütçe teklifi

1990 yılında Sosyal Güvenlik Kurumuna devletin katkısı %4,9 iken 2000 yılında %11,7 civarındadır. Bu olaya devletin katkısı demek yanlış olur. Çünkü, yasal olarak sosyal güvenliğe devletin katkısı belirlenmemiştir. Sadece var olan açığın karşılanması sözkonusu olmuştur. Yıllarca tersine durum yaşanmıştır. Sosyal Güvenlik Kurumu hazineye katkı sağlamıştır. Devletin kendi bütçesinden ödemesi gereken sosyal transferler bu kurumlar üzerinden yapılmış, bunlar da devlet katkısı olarak gösterilmeye çalışılmıştır.

Avrupa Sosyal şartında Sosyal Güvenlik sisteminin daha yüksek düzeye çıkartılması ilkesi benimsenirken, Türkiye'de süreç tersine işletilmektedir.

8 Eylül 1999 tarihinde çıkartılan 4447 sayılı yasayla, hem emeklilik yaşı artırılmış, hem de prim ödeme gün sayısı 5000 günden 6000'e çıkartılmıştır.

Sosyal güvenlik harcamalarına bir de gayri safi milli hasıla içindeki payı olarak bakalım:

Ülke	1980	1994
Belçika	28	27
Danimarka	28,7	33,7
İngiltere	20,5	28,1
Fransa	25,4	30,5
Hollanda	30,1	32,3
Yunanistan	9,7	16,0
Portekiz	12,9	19,5
Türkiye	0,35*	2,8*

Kaynak: Eurostat 1996

* 2000 yılı Bütçe Gerekçesi (1992-2000)

ile bu ödemenin yapılmasını gerektiren halin devamı süresince verilecek aile yardımlarının toplamı kendi-

Görüldüğü gibi Türkiye'deki Sosyal Güvenlik Sisteminin GSMH içindeki payı AB ülkelerinden en az olan ülkenin 1/8'i en yüksek olanın 1/17'si civarındadır.

6. İşsizlik Sigortası

■ Sosyal Güvenliğin Asgari Kuralları üzerine 102 sayılı ILO sözleşmesinin 20.,65.maddeleri çalışanların işlerini kaybetmeleri durumunda güvencelerini belirler.

"Sözleşmenin bu bölümünü tatbik eden her üye korunan kimselere, bu bölümün aşağıdaki maddelerine uygun olarak işsizlik yardımları yapılmasını teminat altına alır."

"Yardım yapılacak hal, çalışmaya muktedir ve iş almaya hazır bulunan bir kimsenin uygun bir iş bulma imkansızlığı sebebiyle ve milli mevzuatta tarif olunduğu şekilde, kazancının muvakkaten durması halidir."

"Bu madde gereğince yapılacak periyodik ödeme miktarı

si veya hak sahibi kimselerine periyodik ödeme yapılan sigortalının eski kazancı ile örnek sigortalı veya hak sahibi kimseler gibi aynı aile mesuliyetini haiz korunan bir kimseye ödenen aile yardımı toplamının bu haline bağlı cetvelde gösterilen yüzdesinden az olamaz."

Örnek. Sigortalı veya hak sahibi kimselere ait periyodik yardımlar;

Yasaya baktığımızda işsizlik sigortası, gerçekten bir sosyal yardım olmaktan çok, bizde de işsizlik sigortası yok denmesin diye çıkartıldığını görürüz.

4447 sayılı yasanın 49, maddesinde işsizlik sigortası primi brüt kazanç üzerinden (SSK'lılar için) %2 sigortalı, %3 işveren, %2 devlet payı kesintileriyle. 4447 sayılı yasanın 50, maddesinde işsizlik ödeneğinden yararlanma koşulu şöyle belirlenmiştir.

Bölüm	Yardım gerektiren hal	Örnek-Sigorta veya hak sahibi kimsilir	% Nisbeti
III	Hastalık	Evli ve iki çocuklu erkek	45
IV	İşsizlik	Evli ve iki çocuklu erkek	45
V	İhtiyarlık	İhtiyarlık aylığı bağlanacak yaşta bir karısı olan erkek	40
VI	İş kazaları ve meslek hastalıkları Geçici İş görmezlik Maluliyet Ölüm	Evli ve iki çocuklu erkek	50
		Evli ve iki çocuklu erkek	50
		İki çocuklu dul kadın	40
VIII	Analık	Kadın	45
IX	Maluliyet	Evli ve iki çocuklu erkek	40
X	Ölüm	İki çocuklu dul kadın	40

Aynı maddede işsizlik ödeneği miktarı

Günlük işsizlik ödeneği, sigortalının son dört aylık prime esas kazançları dikkate alınarak hesaplaması günlük ortalama kazancın %50'sidir. Bu suretle hesaplanan işsizlik ödeneği miktarı 25/8/1997 ve 1475 sayılı iş kanununun 33'üncü maddesine göre aylık asgari ücretin netini geçemez.

1 milyar ücret alan bir kişi işten çıkartıldığında ücretinin %50'si 500 milyon olduğu halde asgari ücretin neti (83 milyon) kadar işsizlik sigortası alabilecektir.

Bu ödenek ILO sözleşmelerinde belirtilen ilke ve yöntemlere tamamen aykırıdır.

AB ülkelerinde işsizlik sigortasından yararlanma koşullarında oldukça farklılıklar var. Portekiz'de işsizlik sigortasından yararlanmak için son 2 yılda 540 gün çalışmak olmak koşulu varken, Danimarka'da son üç yılda 17 hafta çalışmışlık koşulu yeterli görülmektedir.

Türkiye'de ise şu ana kadar işsizlik sigortasından yararlanma söz konusu değildir. Ancak 8 Eylül 1999 tarihinde çıkartılan 4447 sayılı yasayla işsizlik sigortasından yararlanmak söz konusu olacak.

Hizmet akdinin sona ermesinden önceki son 120 gün prim ödeyerek sürekli çalışmış olanlardan, son üç yıl içinde;

- 600 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 180 gün,
- 900 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 240 gün,
- 1080 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 300 gün süre ile işsizlik ödeneği verilir.

İşsizlik ödeneği göstermelik bir ödenek olduğu halde hükümet yetkililerin işsizlik sigortası ilk biz çıkardığımız cakasını satmaları trajedi-komik bir olgudur.

Bugün tüm çalışanlara verilen ücretler bile AB ülkelerindeki işsizlik ödeneğinin oldukça altındadır.

C- Diğer Göstergeler

2- Vergiler

■ Kopenhag Toplumsal Kalkınma Deklarasyonu 9, Taahhüdün e fıkrası "Ulusal önceliklere ve politikalara uygun olarak vergi sisteminin adil, artan oranlı ve ekonomik bakımdan etkin olmasını

sağlayacağız. Vergi sisteminin sürdürülebilir kalkınması ilgilendiren konularına gereken ilgiyi göstereceğiz ve vergilerin etkili bir biçimde toplanmasını sağlayacağız."

OECD ülkeleri ve AB ülkelerinin GSYİH'ye oranla toplam vergi gelirlerine bakıldığında OECD istatistiklerine göre; OECD Avrupa ortalamasının 1965 yılında yüzde 21,7, 1985 yılında yüzde 28,4, nihayet 1992 yılında yüzde 29,4 olduğu görülür.

AB ortalamasına bakıldığında; 1965 yılında yüzde 20,4; 1985 yılında yüzde 28,2; 1992 yılında da yüzde 29,4 olduğu gözlenir.

Bu rakamlar bize 30 yıllık süreçte toplanan vergi gelirlerinin milli gelire oranının yüzde 30'lara kadar uzandığını göstermektedir.

Türkiye'ye bakılacak olursa 1965 yılında vergi gelirlerinin milli gelire oranının yüzde 10,1; 1985 yılında yüzde 13,1; nihayet 1992 yılında yüzde 18,4 olduğu görülür.

Bu tablonun anlattığı şudur: Avrupa'da sosyal güvenlik primleri hariç toplanan vergi gelirleri milli gelirin yüzde 30'u civarında iken Türkiye'de %20'yi dahi bulmamaktadır. Buradan hareketle Türkiye'nin bir vergi cenneti olduğu söylenebilir.

Toplanan vergilerin tamamının borç faizlerine gittiği ülkemizde verginin önemli bir bölümünün ücretliler tarafından karşılandığı hesaba katılırsa, Türkiye'nin AB'ye girmesinin birinci anlamı vatandaşı canına okuyan ve mark up piyasalarıyla istediği fiyatı uygulayan, ama buna karşılık vergi vermeyen ser-

maye kesiminin bu alışkanlığından vazgeçmek zorunda kalması olacaktır.

1988-96 yılları arasında ücretliler milli gelirden yüzde 21,5 ile yüzde 24 arasında pay alırken; toplam gelir vergilerinin yüzde 45 ile yüzde 51,4'ünü ödemiştir. Aynı dönem için sermaye; milli gelirden yüzde 63,2 ile yüzde 60,7 pay almış, buna karşılık toplam gelir vergilerinin 1988 yılında yüzde 54,8'ini ve 1996 yılında da yüzde 48,6'sını ödemiştir. Rakamların dili bizlere şunu söylemektedir; birincisi, emek kesimi milli gelirden daha az pay almasına karşılık daha çok vergi yükü altındadır; sermaye ise milli gelirden daha çok pay almasına karşılık daha az vergi yükü taşımaktadır. İkinci nokta da yıllar itibariyle ücretlinin vergi yükü artarken, sermayenin vergi yükünün hafiflemesidir.

3- Kadın ve Çocuk Hakları ve Çevre

Başka bir yazıda ayrıntılı olarak ele alınması gereken bu konuyla ilgili yalnızca Kopenhag Toplumsal Kalkınma Deklarasyonundaki taahhütleri anımsatmakla yetineceğim.

■ **Kopenhag Toplumsal Kalkınma Deklarasyonu 7. maddesi** "Kadının tam katılımının gerçekleştirilmediği bir ortamda, toplumsal ve ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir bir biçimde hayata geçirilemeyeceğine, uluslararası topluluk için kadın ve erkek arasında eşitlik ve adaletin birinci derecede önemli yer tuttuğunu ve bunların ekonomik ve toplumsal kalkınmanın merkezinde yer alması gerektiğine inanıyoruz."

■ **Deklarasyonun 26. maddesi 'o' şıkkı** "Bütün insanların, özellikle kadınların, bireysel niteliklerinin güçlendirilmesinin kalkınmanın temel hedeflerinden biri ve kalkınmanın temel kaynağı olduğunu kabul etmek insanlara bireysel niteliklerinin güçlendirilmesi, insanın, toplumlarımızın işleyişini ve refahın belirleyecek kuralların formülasyonu, uygulanma ve değerlendirilmesine tam katılımını gerekli kılar.

■ **Deklarasyonun 3. taahhüdün ... fıkrası** "Kadınların çalışma alanlarına daha fazla girmelerine, emek pazarındaki konumlarının korunmasına, özellikle ücretler alanında erkeklerle kadınlar arasında eşitliğin geliştirilmesine önem vereceğiz."

■ **Deklarasyonun 6. taahhüdün c fıkrası** "Çocuk hakları sözleşmesinin (13) hükümlerine bağlı kalarak, çocukların, özellikle kız çocuklarının haklarını kullanabilmeleri ve bu hakların geliştirilmesini, eğitimi- yeterli beslenmeyi ve temel sağlık hizmetlerinden yararlanması herkes için olanaklı kılarak ve ebeveynlerin ve çocuklarından yasal bakımdan sorumlu başka kişilerin hak, görev ve sorumluluklarını kabul ederek sağlayacağız.

■ **Deklarasyonun 16. maddesinin d fıkrası** "Bütün dünyada çevrenin sürekli olarak kirlenmesinin en önemli nedeni sürdürülemez tüketim ve üretim biçimlerinin benimsenmesidir. Bu özellikle sanayileşmemiş ülkeler için geçerlidir. Çok ciddi endişeler doğuran bu sorun bu ülkelerde yoksulluğun ve gelir dengesizliğinin artmasına neden olmaktadır."

■ **Deklarasyonun 26. maddesinin b fıkrası** "nesiller arasında eşitliği ağılayarak ve doğal çevrenin bütünlüğünü ve sürdürülebilirliğini koruyarak bugünkü ve gelecekteki nesillere karşı sorumluluklarımızın gereklerini yerine getirmek."

1- Ekonomik Politikalar

Kopenhag kriterleri ve Meastrieah anlatmalarında uygulanacak ekonomik politikaların ve ekonomik göstergelerin genel ilkeleri belirlenmiştir. Bunlara göre;

■ **Kopenhag Toplumsal Kalkınma Deklarasyonu 26. maddesinin e fıkrası** "Sürdürülebilir toplumsal kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için, ekonomi politikalara sağlam ve geniş bir temel üzerine oturtulmasına özen göstermek.

■ **Deklarasyonun 1. taahhüdünün e fıkrası** "Dinamik, açık, serbest piyasayı teşvik ederken gereken ölçülerde pazara müdahale etme gerekliliğini kabul edeceğiz. Piyasa işleyişindeki kusurları engelleyip gereken önlemleri mi alacağız, kararlılığı ve uzun dönemli yatırımları teşvik edeceğiz, ekonomik ve toplumsal kalkınmayı uyumlaştıracacağız."

■ **Deklarasyonun 2. taahhüdünün e fıkrası** "Ulusal bütçe ve politikalara, temel gereksinimleri karşılayabilecek biçimde ve eşitsizlikleri azaltıp yoksulluğu stratejik bir hedef olarak belirleyecek özellikler vereceğiz.

■ **Deklarasyonun 21. maddesi** "Aşırı askeri harcamaların, silah ticaretinin, silah üreterek kâr elde etmeye yönelik yatırımların kalkınma üzerindeki olumsuz etkileri açıklamalardır."

■ **Deklarasyonun 9. taahhüdünün f fıkrası** "Yeni kamu ve özel mali kaynak yaratma konusunda yeni yöntemler bulmayı üstleniyoruz. Bunun için ulusal güvenlik gereksinimlerine dikkat edilerek aşırı askeri harcamalarına uygun oranlarda azaltılmasına, bütün dünyadaki askeri harcamalar ve silah ticaret ve buna dahil ve böylece toplumsal ve ekonomik kalkınma için ek fonların tahsisinin mümkün kılınmasına özen göstereceğiz."

■ **Maestriceh andlaşmasında** belirtilen ekonomik göstergeler;

- Yapısal değişimler
- Enflasyon oranı en fazla %1,5

- Faiz oranı yılda %2
- Bütçe açığının ve borçlanmanın GSMH'ye oranı %3

Türkiye'de bu ekonomik göstergelere baktığımızda;

- Enflasyon yıllık yaklaşık %70

- Faiz oranı yıllık %60-100
- Bütçe açığının GSMH oranı %7

- İç borcun GSMH oranı yaklaşık %18

- Dış borcun GSMH oranı yaklaşık %40

Ayrıca milyonlarca dolarlık silahın akibetinin belli olmadığı ve yaklaşık 7 milyar dolarlık tank ihalesinin yapıldığı bugünlerde deklarasyondaki ilkelere nasıl yaklaşıldığının önemli ipuçları yakalanabilir.

4. Demokratikleşme

■ **İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 3. maddesi** "yaşanacak özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır."

19. madde "Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak ve düşüncelerin-

den dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar."

■ **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 3. maddesi** "Hiç kimseye işkence veya insanlık dışı veya onur kırıcı bir davranış ya da ceza uygulanamaz."

■ **Kopenhag Toplumsal Kalkınma Deklarasyonunun 26. maddesinin (f) fıkrası** "ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde demokrasi, insan onuru, toplumsal adalet ve dayanışmanın geliştirilmesi, toplumlar arasındaki teşviklerinin tüm saygı göstererek, hoşgörü, şiddeti çoğulculuk ve ayrımcılık yapmama eğilimlerini güçlendirmek."

■ **Deklarasyonun 1. taahhüdünün (a) fıkrası** "Anayasalarımıza, yasalarımıza ve usullerimize uygun olarak ve uluslararası hukuk kurallarına ve yükümlülüklerimize bağlı kalarak kararlı bir yasal çerçeve sağlayacağız. Bağlı kalacağımız uluslararası anlaşma ve yükümlülüklerimiz içinde kadın ile erkek arasında eşitlik ve adaleti destekleyen maddeler, bütün insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne tam saygıyı, adaletin herkes için uygulanmasını, her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını, şeffaf ve güvenilir yönetim ve uygulamayı ve özgür ve temsili sivil toplum örgütleriyle işbirliğini teşvik eden maddeler yeracaktır.

■ **Deklarasyonun 4. taahhüdünün (ı) fıkrası** "Kültürel etnik ve dinsel faktörleri kabul edeceğiz ve bunlara saygı göstereceğiz, ulusal, etnik, dinsel ya da dinsel azınlıklar içinde yer

alan kişilerin haklarını geliştireceğiz ve bu hakları koruyacak, bu insanların içinde yaşadıkları toplumların politik, ekonomik, toplumsal, dinsel ve kültürel yaşamın her alanına tam katılımlarını kolaylaştıracak önlemler alacağız."

Türkiye'de demokratikleşme nasıl sağlanacak konusunda hiçbir yorum yapmadan, atılması gereken adımlar ve değiştirilmesi gereken yasaları sıralayarak Türkiye'nin demokratikleşmenin neresinde olduğu sorusunun yanıtını okuyucuya bırakıyorum.

a) 1982 Anayasasında ayıklanması gereken anti-demokratik madde sayısı 23'tür.

b) Türk Ceza Kanununda idam cezası maddesi dahil bir çok maddesi değiştirilmelidir.

Diğer değiştirilmesi gereken kanunlar;

c) Ceza Muhakemeleri Kanunu

d) Avukatlık Kanunu

e) Noterlik Kanunu

f) Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun

g) Siyasi Partiler Kanunu

h) Milletvekili Seçimi Kanunu

i) Türk Medeni Kanunu

j) Terörle Mücadele Kanunu

k) Dernekler Kanunu

l) Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu

m) Sendikalar ve Toplu Sözleşme Grev Kanunu

n) Belediye Kanunu

o) Yüksek Öğrenim Kanunu

p) Anayasa Mahkemesinin Kuruluş ve Yargılama usulleri Hakkında Kanun

q) Kooperatifler Kanunu

r) Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması hakkında Kanun

s) Cezaların İnfazı Hakkında Kanun

t) Devlet Memurları Kanunu

u) Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin tanzimi Hakkında Kanun

v) Matbaalar Kanunu

w) Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun

x) Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu

y) Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu

z) Sıkıyönetim Kanunu

(Görüldüğü gibi alfabenin harfleri yetersiz kaldı)

aa) Tevhit-i Tedrisat Kanunu

bb) Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Odaları, Sanayi Odaları, Deniz Ticaret Odaları, Ticaret Borsaları ve Türkiye Ticaret

Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsalar Birliği Kanunu

cc) Meslek Odalarıyla İlgili Kanun

dd) RTÜK Yasası

ee) Radyo ve Televizyon kanunu

ff) Olağanüstü Hal Bölge Valiliği ve Olağanüstü Halin Devamı Süresince Alınacak İlave Tedbirler Hakkında Kanun Hükümünde Kararname

gg) Askeri Ceza Kanunu

hh) Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu

ii) İl İdaresi kanunu

jj) İş Kanunu

kk) Devlet İhale Kanunu

ll) Olağanüstü Hal Kanunu

Ve daha sayamadığımız 37 kanunun değiştirilmesi gerekmektedir.

■ **Sonuç**

Türkiye ekonomik, politik, demokratik açıdan gelişmiş ülkelerle mukayese eden bu değer-

lendirmede alınacak yolun çok uzun olduğu görülmektedir.

Kaldı ki Avrupa Konseyi bugünkü işleyiş ve yönetime katılma ilkelerini koruduğu sürece Türkiye'nin AB'ye kabul edileceği oldukça uzak bir hedef olarak görülebilir.

Atılması gereken adımlar bu ülkede yaşayan insanların bir talebi, bir özlemi olarak ele alınmalıdır. Salt henüz fikir birliği oluşmamış bir birliğe girme koşulları olarak algılanmamak gerekiyor.

Emek cephesinde AB süreci ile ilgili yapılacak tartışmalar, bu süreçte emeğe yansıtacak olumsuz gelişmelere nasıl müdahale edeceği çerçevesinde yol açıcı olacaktır.

Sermayenin ve medyanın toplum üzerinde yarattığı sanal beklentilerin etkilerini de gözetecek, gerçekçi adımların atılmasından yanayım. Ve emeğin Avrupa'sı ile buluşacak politikaların belirlenmesi hayati önem taşımaktadır.

Emek cephesi argümanlarını kendi portföyünde bulunan değerler üzerinden şekillendirmelidir.

Kaynakçalar

1. *Avrupa'da sosyal korum, değişim ve sorunlar 1996 (Harb-İş Yayınları)*

2. '95-'96 *Petrol-İş Yıllığı*

3. *Avrupa Sendikal Hareketin: Dünü, Bugünü ve Geleceği (Harb-İş Yayınları)*

4. *İnsan Hakları ve Çalışma Yaşamının Uluslararası Belgeleeri (Harb-İş Yayınları)*

5. *Devlet Denetleme Kurulunun Demokratikleşmeye İlişkin Araştırma ve İnceleme Raporu*

6. *Çeşitli Makaleler*

Dersim tarihi mi, resmi tarih mi?-2

Şeyh Sait hareketiyle ilişki bakımından Dersimliler arasında farklılıklar mevcut. Dersim'in doğu yörelerinde, özellikle de Peri nehri kıyısında olanların bir bölümü, çeşitli vaadlerle aldatılarak ve kendilerine çıkarlar sağlanarak devletin yanında harekete karşı savaştırıldılar. Merkezi Dersim genellikle sessiz kalırken, Batı Dersim'deki kimi aşiretler ise harekete destek olma yönündeki çaba sarfediyorlardı.

Yazar, "Kurtuluş Savaşı'nda Dersim" başlıklı bölümün hemen altında, Mustafa Kemal'in Erzurum'dan Sivas'a giderken pusuya düşürüldüğüne ilişkin bir senaryo aktarmaktan da geri kalmıyor.

"...Gerçekten de Erzin-
can'dan Sivas'a giderken pusuya düşürülür. Olay şöyle gerçekleşir, bir kişi 'Paşa' diye bağırır.
Mustafa Kemal hağırın kişiye 'Ne istiyorsun?' diye seslenir.
Kolbaşı Alişer Efendi 'Sizi yakatayıp İngilizlere teslim etmek üzere Elazığ Valisi Ali Galip'ten emir aldık' diye paşaya seslenir.
Mustafa Kemal: 'O halde ne duruyorsunuz?' der. Alişer karşılık verir. 'Biz Ali Galip'in emrini dinlemeyeceğiz! 'Çünkü biz vatanın kurtarılması için çalışıyoruz, biz size yardım edeceğiz'

der. Alişer, Diyar Ağa'nın kardeşi Haydar Ağa ve 250 kişilik Dersimliler Mustafa Kemal'in güvenliğini sağlayarak 4-11 Eylül 1919 da Sivas'ta yapılacak kongre için Sivas'a giderler."
(180)

Bundan yıllarca önce, resmi tarihçilerin bu yalanı Cemal Şener tarafından kaleme alınan "AtaTürk ve Aleviler" isimli kitapta da yer almıştı ve o zaman eleştirmiştim. (Bkz. M. Çem, Alevilik Sorunu ve Dersim Ayaklanması üzerine, Stockholm 1995, s. 124)

Bir kere hem Cemal Şener gibi A. Kaya da verdikleri bu bilginin kaynağını belirtmemişler. İkincisi, o dönemde bahsedilen tarzda Mustafa Kemal'e yönelik bir pusuya yok, pusuya teşebbüsüne ilişkin haberler var ki o

da ne ölçüde doğrudur bilinmiyor. Büyük ihtimalle, bu da resmi tarihin üfürüklerinden biridir. Onu da geçelim, Mustafa Kemal'in Sivas'a gittiği sözkonusu dönemde, Alişer harıl harıl Kürdistan davası için çalışıyordu. Yani Mustafa Kemal ile tam zıt amaçlar uğruna mücadele veriyordu. Alişer'in, aynı günlerde Mustafa Kemal'in Kürt aşiret ve dini liderlerini yanına çekme çabalarını boşa çıkartmak için verdiği uğraşmayı o dönemin olaylarını izleyebilmiş Dersimliler iyi bilirler. Onun, Mustafa Kemal'den uzak tutmaya çalıştığı kişilerin başında ise bizzat Diyar Ağa geliyordu. Hem M. Kemal'e pusu kurmaya gidenler, neden son anda bundan vazgeçsinler, neden damdan düşer gibi çocuksu bir tavırla "Ali Galip'ten emir aldık" desinler? Alişer kim; Ali Galip kim? Yalan olur da böylesi de az olur doğrusu.

Hiç kuşkusuz bu sadece Mustafa Kemal'in yaptıklarını abartmaya yönelik bir balon değil, Alişer gibi yaşamını halkının özgürlüğü davasına adanmış, yüz yılımızın en önde gelen Kürt yurtsever aydınlarından birini yanlış tanıtmaya, ona ve davasına leke sürme çabasıdır.

Hem Kaya gibileri merak etmesinler, birilerinin Mustafa Kemal'i İngilizlere teslim etmesine gerek yoktu. O, zaten İngilizlerin müttefikiydi ve ünlü! Samsun seferine de onlardan izin alarak çıkmıştı. Ankara'ya ulaşmış da politika sahnesinde yerini sağlamlaştırmıştı sağlamlaştırmaz ise İngilizler Yunanlıları ortada bırakarak ona destek oldular. Yani, Anti-empyrialist diye yutturulmaya çalışılan o savaş sonuçta İngiliz desteğiyle kazanıldı. Ka-

zanıldıktan sonra Lozan'dan itibaren yaşananlar da zaten ortada. Her ne kadar o dönemin bazı gizli belgeleri bugüne kadar yayınlanmamış ve bizler de M. Kemal ile İngilizler arasındaki ilişkileri tüm yönleriyle bilemiyor sak da, resmi tarihin yalanlarını aşarak olaylara bakan biri, Mustafa Kemal ile İngilizler arasındaki ilişkileri anlamakta zorluk çekmez. Öyle bir durumda Alişer kimin adamını yakalayıp ki-me teslim edecekti?

Yazar, 1925 Şeyh Sait ayaklanması sırasında Dersim'in tutumu üzerinde dururken, ".. Dersimlilerin Şeyh Sait hiç bir ilişkisi olmadığı gibi, hükümete bağlılıklarını da ihmal etmemişlerdi.." (s.186) diyor.

Acaba durum gerçekten öyle mi? Dersim'in tutumunu bir bütün olarak bu şekilde açıklamak mümkün mü? Tabii ki değil.

Şeyh Sait hareketiyle ilişki bakımından Dersimliler arasında farklılıklar mevcut. Dersim'in doğu yörelerinde, özellikle de Peri nehri kıyısı şerinde olanların bir bölümü, çeşitli vaatlerle aldatılarak ve kendilerine çıkarlar sağlanarak devletin yanında harekete karşı savaştırıldılar. Merkezi Dersim genellikle sessiz kalırken, Batı Dersim'deki kimi aşiretler ise harekete destek olma yönündeki çaba sarfediyorlardı.

Bu konuda daha geniş bilgi için Sêy Rıza'nın kayınbiraderi, aynı zamanda hem elçisi hem de silahşörlerinden olan Hemê Boxi'nin görgü tanığı olarak anlatıkları için Mehmet Gülmez'in "Dêrsim ra ve Darestene Seyit Rıza" kitabının 157. sayfasındaki "Sare wederdene Şix Saidi de Dersim," bölümüne bakılabilir.

Hemê Boxi bu anlatısında

özetle, "*Mart ayında Sêy Rıza'ya Hasan Hayri'den mektup geldi. Hasan Hayri, Şey Sait kuvvetlerini Elazığ'ı aldıklarını, Diyarbakır üzerine yürümekte olduklarını belirtiyordu. Sêy Rıza mektubu okudu, altına bir şeyler yazıp Kalan aşiret reisi Ali Ağa'ya yolladı. Ali Ağa'dan yakın aşiretleri toplayıp Erzincan üzerine yürümesini, böylece oradan çatışma alanlarına yeni birlikler kaydırılmasının önüne geçilmesini istedi. Arkasından da Sêy Rıza'yı kızığa bindirip Xaçeliye (Haçeliye)'ye götürdü. Sêy Rıza haber saldı, silahlı olanlar toplandı. Sonra Hozat yakınındaki Dewres Cemal mezarına gittik. Sêy Rıza Hozat'taki birliklerin durumunu öğrenmek üzere bilgi toplarken, Hasan Hayri'den gelen yeni haber, Elazığ'ın yeniden hükümet kuvvetlerinin eline geçtiğini bildiriyordu. Bunun üzerine saldırıdan vazgeçildi.*"

Dikkat çekici olan bu bilgilerin resmi belgelerde yer alan kimi bilgilerle çakışmasıdır. Örneğin, 3. Ordu Müfettişliğinin 28/2/341 (1925) tarih ve 347 numaralı şifresinde konuya ilişkin olarak şöyle denilmektedir:

"*Dersim Ekradi'nin (1) bilhassa Karaballı, Feratuşağı, Abbasuşağı aşiretlerinin Bitlis (2), Hozat veya Pertek'i hasmak konusunda yaptıkları müzakerelelerinde, evvela Hozat'ı hasarak mahpusları tahliye ettikten sonra Pertek'i hasmaya karar verdikleri pek mevsuk olarak haber alınmıştır.*" (M. Bayrak, Kürtler ve Ulusal-Demokratik Mücadeleleri, s.280)

Aynı Müfettişliğin 1.3.341 (1925) tarih ve 358 numaralı şifrede ise şu satırlar var:

"*Elaziz'in sukûtu üzerine*

Dersim'de galeyana olup Kürtlerin vilayet merkezinde toplanmaya başladıkları, bazı memurinin irticayı andırır sözler söyledikleri, Şeyh Şerif ve Dersim Mebus-u sabıki Hasan Hayri imzasıyla Elaziz'de rüesaya gelen telgrafta Elaziz'de asayişin ihlal edilmemesinin bildirildiği, garbi Dersimlilerin iş bu taşkınlıklarına karşı şarki Dersim ve bilhassa Mazgirt aşairinin lehinde samimi tezahürat gösterdikleri...

Çemişkezek kazasının dün Eklat tarafından ihata olduğunu kısmen kaza içinde müsademe başladığı tarafeynden dört beş telef olduğu, Dersim Kürtlerinin bilhassa Karaballı, Fratusağı, Abbasusağı aşiretlerinin evvela Hozat'ı hasmak müzakeresinde buldukları öğrenilmiştir." (M. Bayrak, age, s. 280)

İğnçtir, Hasan Hayri ve öteki milletvekillerinin Türk-Yunan Savaşı sırasında Ankara Yönetimine destek olmalarını "Cumhuriyete sağlanan destek" olarak kabul ediyor. Ama aynı Hasan Hayri'nin Elazığ Cephe Komutan Şeyh Şerif ile görüşmesi, ikisi arasında sağlanan uzlaşma ve Dersim'e ortaklaşa telgraf çekmelerini gözönüne almadan, Dersimlilerin Şeyh Sait ile hiç bir ilişkisi olmadığını söylüyor.

Kaya, 1925-38 döneminde Dersim'i anlatırken resmi çevrelerce kullanılan dili kullanmaktan ve onlara paralel görüşler ileri sürmekten kurtulamıyor.

"... 19 Eylül 1926 tarihinde hükümet batı Dersim'de bulunan Koçusağı aşiretlerini uslandırma kararı alır..." (s. 193)

"Böylelikle hükümetin Dersim sorunuyla ilgili kararı bellidir. Dersim'de huzuru sağlamanın ve toplumsal yaşama kazandırılmalarının çalışmaları yapı-

lacaktır..." (s. 213)

"... Yürütülen imar ve iskan çalışmalarının önüne geçilmek istendiği görülünce 1937 Dersim hareketinin artık gerekli olduğu kanısına hükümetçe varılır." (s.220)

Yazar, olayları sıralarken de ciddi maddi hatalar yapıyor ve yanlış bilgiler veriyor. Buna ilişkin bazı örnekler almakta yarar var:

a) 2510 Sayılı Mecburi İskan yasasının kabul tarihi, 212. sayfa da 21 Haziran 1932 olarak veriliyor. Doğrusu 1934'tür.

b) Sây Rıza'nın oğlu Bıra İbrahim'in 1937 yılında Hozat'da Abdullah Alpdoğan ile yaptığı görüşmeden dönerken Deşt köyünde öldürüldüğü yazılıyor. Oysa Bava İbrahim'in öldürülüş tarihi 1933'tür. Dolayısıyla onun Alpdoğan'la görüşmesi de söz konusu değil. Ayrıca Bıra İbrahim Deşte'de değil, Sine köyünde öldürüldü. Sây Rıza'nın Sine başta olmak üzere Qırxañ (Kırğan) köylerini kuşatması ise ondan bir sonraki yıldır.

c) Yazar, Sây Rıza'nın "Kozluca Muharebesi" diye bir muharebeden bahsediyor ve "Seyit Rıza'nın yanında harbe iştirak eden karısı Bese, büyük oğlu Şey Hasan, üç torunu ve bin kişiye yakın taraftarı hurada, Laçin köyü yakınındaki Çalçemuriye mevkinde öldürülür..." diyor. (S. 231)

Gerçekte ise böyle bir muharebe yok. Yazar'ın da 234. sayfada değindiği gibi Derê Bırđû denilen yerde, aralarında Sây Rıza'nın karısı Bese, oğlu Şıx Hêsen, öteki aile bireyleri ile yanlarında bulunan başka ailelerden oluşan grup kuşatılıp katlediliyor. Öldürülenlerin sayısı 30'dur ki hamile olan Şıx Hes-

nen'in karısının kurşunla parçalanmış karnından eli dışarı çıkmış olan bebek de bu sayıya dahildir. (Daha geniş bilgi için bkz. Mehmet Gülmez, Dersim ra ve Darestene Seyit Rıza, s. 79-80)

Ali Kaya'nın kitabı dahil, çeşitli kaynaklarda Sây Rıza'nın karısı Bese, silah kullanan bir silahşör olarak gösteriliyor. Bu bilgi doğru değil. Bese ne öldürüldüğü sırada silah kullanıyordu, ne de daha önceleri özel olarak bu tür bir faaliyeti olmuş. Silahşör olan Bese Demenanlı Mirzaliye Hemedê Silemani'nin karısı olan Besa Siya'dır (Kara Bese'dir).

d) Kaya, "Olaylar üzerine Seyid Rıza'nın kardeşinin oğlu olan Rehber tarafsızlığını ilan eder. Ancak buna rağmen akrabalık bağları nedeniyle Seyid Rıza'nın ve Dersim aşiret önderliğini sürdüren diğer reislerden Alişar'ın yanına gider gelir," (s. 231) diyor. Bunun da gerçekle bir ilgisi yok. Rehber, Sey Rıza'nın oğlu Bava İbrahim'in 1933'te katledilişini planlayan kişidir. Devletle ilişkileri de taa 6 zamandan beri var. Nitekim Bava'nın öldürülmesi için imzalanmış senette, (bu işi yapacak olanlara verdiği senet) Rayber, "İstediğim an hükümet arkamdadır," diye garanti veriyor. (M. Gülmez, age, s. 189) O tarihten sonra da araları bozuktur. Rayber, Dersim hareketinin ilk gününden öldürüldüğü ana kadar devletle işbirliği içersindedir. östelik bu işi gizli de yapmıyor.

Alişar ise ne "Dersim aşiret önderliği"ni sürdürüyor, ne de aşiret reisi. O aslen Koçirili olup 1921 direnişinden sonra Dersim'e gelmiş bir aydın, sair ve politikacıdır. Yaşadığı sürece Dersimliler arasında birliği sağ-

lamaya, halkı aydınlatmaya çalıştı. 1920-37 döneminde, Dersim'de en önde gelen düşünce adamıdır.

Alişer'in öldürülüşüne ilişkin kimi bilgiler de Kaya'nın kitabında yanlış veriliyor. Kitapta belirtildiği gibi Alişer'i öldürmeye giden grubun başında Rayber Qop değil, Zeynel' Top (Zeynelê Aliyê Topî) bulunuyordu. Rayber kendisi Alişer'in yanına gidemediğinden Zeynel'le konuşuyor ve onu bu işi yapmaya ikna ediyor. Gerçi Zeynel de tıpkı Rayber gibi amcasına yüz çevirmiş, devlete çalışıyordu ama Alişer ile arasında kirvelik bağı bulunduğu için yanına gidebileceğini düşünmüştü ve nitekim öyle de oldu.

Ayrıca Alişer'in karargahı Ağdat değil, Ağdat'ın doğusundaki Tüjîk Dağı yamaçlarında bulunan "Mıxara Palaxîne"dir.

Sêy Rıza'nın Alişer'den yurtdışına çıkmasını istemesi ile onun öldürülüşü arasında sadece bir gün var. Dolayısıyla da yazarın kitabının 232. sayfasında belirttiği gibi, Abdullah Alpdoğan'ın bunu haber alması ve Rayber'i görevlendirmesi gibi bir durum sözkonusu olamaz. Devlet o gün değil, ötedenberi Alişer'i öldürtmek için çaba harcıyordu.

e) Yazar "Seyyit Rıza Sirpot'ta uçaktan atılan bombalar esnasında omuzundan yaralanır," diyor. (s. 233). Bunu ilk kez duyuyorum, bana doğru gibi gelmiyor, araştırılması gerekir.

f) 1937-38 Dersim direnişi ve katliamının nedenlerini anlatırken yazar çelişki içerisindedir. Örneğin 291. sayfada, onca insanın öldürülmesi, "... Dersim'in etnik yapısı siyasal düşünceleri ve inançları (mezhepsel) neden-

leriyle öldürüldü.." şeklinde açıklanıyor. Ondan hemen bir önceki sayfada ise Dersim'in "geriliğinden" bahsettikten sonra "... Doğanın göreneğın ve tarihin asi olduğu Dersim'de devlet Dersim'e girerken asi doğa, asi tarih ve asi geleneklerle çarpışarak bir daha kıvıldamamak üzere asiliği yeniyordu.." diyor.

Sözkonusu kavramların uygun kullanılıp kullanılmadıkları konusu bir yana, yazarın Dersim'i devletin ağızıyla asi diye nitelendirmesi ve yapılanları da asılığa karşı savaş şeklinde göstermesi ilginçtir.

Yine 1937 yılındaki hareket değerlendirilirken, "... Yürütülen imar ve iskan çalışmalarının önüne geçilmek istendiği görülünce 1937 Dersim hareketinin artık gerekli olduğu kanısına hükümetçe varılır," şeklinde bir değerlendirme var.

Her şeyden önce Dersim'de imar ve iskan çalışmaları vardı da Dersimliler bu çalışmalara karşı mı çıkıyorlardı? Ebette değil. Türk hükümetinin imar dediği şey, karakol ve kışla inşaatı ile akseri amaçlı yollar; iskan dediği ise sürgündü. İşte Dersimliler bu durumdan haklı olarak rahatsızlık duydular, karşı çıktılar. Türk hükümetine gelince, o, hareketin gerekliliğine o dönemde karar vermedi. İktidar, yıllardır böyle bir hareket için hazırlık yapmaktaydı. Kuşku yok ki Dersimliler herhangi bir tepki göstermeselerdi, hükümet yine aynı şeyleri yapacaktı. Çünkü ona göre genel olarak Kürt halkı ve bu arada tabii ki Dersim potansiyel bir tehlikeydi.

Türk hükümetinin, Dersim'e karşı yıllarca hazırlığı süren planı resmi belgelere de yeterince yansıyor.

Mülkiye Müfettişi Hamdi Bey, daha 1926'da hazırladığı raporda, "Yaptığım temasların bende hasıl ettiği izlenime göre, Dersim gittikçe Kürtleşiyor, ül-küleşiyor ve dolayısıyla tehlike büyüyor.."

"Geçen yıl kararlaştırılan ıslahat bazı siyasi sebeplerle ertelenmiş ve uygun bir zamana ertelenmişti. Bu siyasi düşüncelerin esası Musul meselesi idi ki, ..." diyor. (Genel Kurmay Başk. ayını yayın s. 375)

Aynı kaynağın bir yerinde ise, "Keza Genelkurmay Başkanlığı da mesele üzerinde büyük bir ilgi ile durmuş ve muhtelif teşekküllerden aldığı raporları değerlendirmek suretile Dersim ıslahatının zaruri olduğu kanısına varmıştı. "Neticede; Dersim'in ıslahı esasları tesbit edildi ve bu keyfiyet uzun vadeli bir programa bağlandı," denilmektedir.

1936 yılında Dersim'in, bizzat Mustafa Kemal tarafından, kökünden temizlenip atılması gereken bir çıban olarak değerlendirildiğini de ayrıca unutmamak gerekir.

1) 267, sayfada yazar "Yukarı Taner" de geçtiğini söylediği bir olayı, görgü tanığı Mehmet Savaşçı'nın ağızından veriyor. Savaşçı olayı anlatırken, "Ben 8 yaşındaydım. 1938 yılının ağustos ayının sonuna doğruduydu. Daha önce sürgün edilen Karabahlı aşiret reislerinde Kopo ağasının tekrar kaçıp yöreye geldiğini duymuştum..." diyor ki bu belirlemede önemli bazı yanlışlıklar var.

Birincisi, Qopo Usê 1938'de hala sürgün edilmemişti. Onun sürgün edildiği yıl 1939'dur. İkincisi, Qopo Sivas'a değil, Kayseri'ye sürüldü. Kaçıp geri

gelişi ise ondan bir kaç yıl sonradır. Dördüncüsü Dersim'de Karabalı diye bir aşiret yok, Qerebalıyan var ki Qopo bu aşiretten değil. O, Kocan (Qozan) aşiretinin ileri gelenlerindedir. Onun geri gelişi ve çoluk-çocuğuyla birlikte öldürülüşü hakkında daha geniş bilgi edinmek isteyenler Peri Yayınları arasında çıkan "Tanıkların Diliyle Dersim' 38" isimli kitapta yeralan "Son Yüzyılda Köyümüz Amutçe Yedi Kez yakıldı," ve "Dersim'in Belini Büken Birlik Olmamaktı" başlıklı röportajlara bakabilirler. Dördüncüsü, 1938 katliamı sırasında Tanerê Lolan'da insanlar büyükçe bir eve doldurulup ateşe verilmişlerdi. Burada ismi geçen Yukarı Taner ile "Tanerê Lolan"ın aynı köy olay olup olmadığı konusunda bilgim yok. Yazar'ın 344. sayfada verdiği Hozat köylerine ait listede Yukarı Taner diye bir köy isim yeralmıyor.

■ Sonuç

Yazının girişinde de değinildiği gibi A. Kaya, kitabını titiz bir çalışmanın ürünü olarak lanse ediyor ve amacının Dersimlilerin kendi tarihlerini öğrenmelerine yardımcı olduğunu belirtiyor. özülerek belirtmeliyim ki bir bütün olarak değerlendirildiğinde kitap böyle bir nitelikten yoksundur.

Her şeyden önce Kaya'nın kitabı, kabul edilebilir ölçüde aşacak tarzda imla hataları, çelişkiler ve cümle bozukluklarıyla doludur ki yeri geldiğinde bunların örneklerini vermeye çalıştım. Ya, yazar böyle bir çalışmayı yazabilecek ölçüde Türkçeye hakim değil, ya da "Ben yazırım olur biter" anlayışıyla hareket etmiş ve yazdıklarını yeniden oku-

ma veya bir başkasına okutma gereği duymamış.

Ancak kitapla ilgili değerlendirme yapılırken üzerinde asıl durulması gereken nokta bu değil tabii. Yazarın asıl zaafı, Dersim'e, Dersimlilerin yakın geçmişlerine, temelde devlete ait resmi tezin kalıpları içerisinde kalarak bakmasıdır.

Bir kere yazarın yararlandığı kaynakların tamamına yakın bölümü, özellikle de legal planda propaganda ve asimilasyon amacıyla hazırlanmış olanlardır. Bununla, sözkonusu kaynakların hepten gözardı edilmesi gerektiğini söylemek istemiyorum. Elbet gerektiğinde bunlardan da yararlanılır. Ancak bunu yaparken, T.C.nin red ve inkar politikasını, sistematik asimilasyon çabalarını gözardı etmemek gerekir. 75 yıldır, bu devletin toprakları üzerinde Kürtlerle ve tabi bu arada Dersim'le ilgili hergün yalan şeyler yazılıyor. Bu dönemde Kürt dili, kültürü, tarihi ve mücadeleleriyle ilgili olarak o kadar gerçek dışı, uydurma şeyler yazıldı ki bunlar bir araya getirilse depolara sığmaz. Ali Kaya ise düşüncelerini esas olarak bu malzeme üzerine inşa ediyor, onları gerçekleştirmiş gibi okuyucuya sunuyor. Böyle olunca da ister istemez kendisini başkalarına ait çarpıtma ve yanlışların aktarıcısı durumuna düşürüyor.

Bir kaç örnek vererek bu konuyu biraz daha açmak istiyorum:

1) Kitabın 92. sayfasında yazar Erzincan Valisi Ali Kemal'in Erzincan Tarihi çalışmasından Dersim Seyitleri ile ilgili bir liste yayınlıyor ve bunu yaparken de Türk valisinin isimleri Türkçeleştirme ya da Türkçeye yakınlaştırma yönündeki zorlamaları-

na en küçük bir itirazda bulunma gereği duymuyor. Oysa Dersimli yazar istese, bunların Dersim'deki orijinallerini tesbit edip yazabilir ve böylece okuyucu hem gerçek isimleri öğrenmiş olur hem de Türk valisinin çarpıtmalarını görme olanağına kavuşur.

Vali'nin, hiç bir belge ve kanıt yokken, Dersim'li evliyaların önemlice bir kesimini Hacı Bektaş'a bağlı, kökenlerinin ise Türk ya da Arap göstermesine, aynı şekilde yazarın hiç bir itirazı, farklı değerlendirmesi yok. İnsan merak ediyor: Eğer Dersim'de bu kadar çok Hacı Bektaş halifesi var idiyse, Dersimliler neden Bektaşî olmadılar ve bugün de öyle değiller? östelik dinsel örgütlenme bakımından Bektaşîlikle farklı bir yapıya sahipler. "Hacı Bektaş Halifeleri" ona karşı mı çalıştılar acaba?

2) Bilindiği gibi Türk araştırmacılar ya da yöneticiler, Kürt aşiretlerinden bahsederken de çoğunlukla onların isimlerinin sonuna ya **lı** ekini getirir, ya da **uşağı** sözcüğünü eklerler. Koç Uşağı, Bahtiyar Uşağı, Ferhat Uşağı, Demenanlı, Alanlı, Haydaranlı gibi. Oysa Kürtlerde aşiret isimleri, bir çoğul eki olan **an**'la biter. Dersim-Êrzincan yöresinde an yerine **û (ûn)** veya **o (on)** formu da kullanılır. Demenan (Demenû), Bextiyaran (Bextiyarû), Alan (Alo), Şıxhesenan (Şıxheseno) vs.

İşte Kaya bunları aktarırken hiç bir açıklayıcı bilgi vermeden, orijinallerine değinmeden, gerçekleştirmiş gibi aynen alıyor.

3) Yerleşim birimleri ile coğrafi yerlerin isimlerinin verilmesi bakımından da durum farklı değil. Bu gibi yerlerin ya Türkçeleştirilmişlerini ya da Kürtçelerinin Türkçeye uyarlanmış

formlarını kullanıyor. Bunların asıllarını bulup yazmak gibi bir derdi ve çabası yok yazarın. Öyle olunca da okuyucuya, kendi çevresindeki köylerin isimlerini dahi yanlış aktarıyor.

Kısmen daha yakından tanıdığım ve 354-355. sayfalarda yer alan Nazımiye ilçesine bağlı köy isimlerini örnek olarak vermek suretiyle aradaki farkı okuyucuya sunmakta yarar görüyorum.

Kitapta yer alan isim	Doğrusu (orijinali)
Çevrecik (Sayrik)	Sayreke (Soyreke)
Demirci (Dizi)	Dize
Güneycik (Azgılar)	Azgılêre
Geriş	Gêrise
Günlüce (Kalma)	Kalmem
Güzelpınar (Hosun)	Xosim
Hanköy (Kervan)	Karwan
Turnayolu (Holik)	Xolk
Yiğitler (Kirik)	King
Derova	Deruye
Ayrılanı (Keşkuvar)	Keskeware
Beytaş (Delay)	Delav
Büyük yurt (Hakis)	Hakis
Doğantaş (Deşt)	Deste
Eğribelen (Köser)	Koyê Seri
Oğullar (Hılbaş)	Xılvés/Xılbês
Ramazan	Remedan
Sarıyayla (Civarık)	Cıvrak
Yaykağıl	
Yaylacık (Mesken)	Maskan/Moskû
Dallıbahçe (İresi)	Yêresk (Êresk)
Aşağıdoluca (Harik)	Xariga Bınêne
Balıca	Balciye/ Bolciye
Bostanlı (Panal)	Panan/Ponû
İlızsu (Çamurek)	Çamurek
Yazgeldi (Hodik)	Xodik
Yedoluca (Yukarıharik)	Xariga Serêne

Sanıyorum bu örnek, resmîyette kullanılan isimlerle, gerçek isimler arasındaki farkı yeterince ortaya koyacak niteliktedir.

“Tunceli’de Nüfusun Ana Dile Göre Dağılımı” başlığı altında, 394 ve 395. sayfalarda yer alan ve Kaya’nın resmi verileri kullanarak hazırladığı tablolardan yapılacak bir kaç alıntı ise Kürtlerle ilgili resmi bilgilerin ne ölçüde “güvenilir!” olduğunun çok çarpıcı bir örneğini oluşturmaktadır.

Tablo 7’den:

Anadiller	yıllar		
	1927	1945	1965
Türkçe	11.778	16.598	28.289

Kürtçe	1.184	1.476	2.370
Tablo 8’den:			
Türkçe	-	42.485	120.553
Kürtçe	-	47.895	33.438

Görüldüğü gibi Tablo 7’de 1927 yılında Dersim’de (tabloda Tunceli diye geçiyor M.Ç.) anadili Türkçe olanların sayısı 11.778 iken, Kürtçe olanlarınki sadece 1.184’dır. Yani Dersim’de Türkçe bilenlerin sayısının parmakla sayılacak kadar az olduğu bir dönemde, anadili Türkçe olanların adedi, Kürtçe olanlarınkinin 10 katı kadardır. 1945’de aynı rakamlar sırasıyla 16.598’e karşılık 1. 476, 1965’te ise 28.298’e karşılık 2.370’tir.

Hemen yan sayfada bu kez 8 No.lu tablo var. Buna göre 1945’sayımında anadili Türkçe olanların sayısı 42.485, Kürtçe olanlarınki ise 47. 895’tir. Yani tablolardan birinde (aynı yıl için) anadili Türkçe olanların miktarı, Kürtçe olanlarınkinden yaklaşık 14 kat daha fazla iken, ötekisinde, anadili Kürtçe olanlar Türkçe olanlardan 2500 kişi kadar daha fazladırlar. 1965’te bu kez anadili Türkçe olanlar 120.553’e çıkarken, anadili Kürtçe olanların sayısı 33.438’e düşüyor. Diğer bir ifade ile 1945’ten 1965’e kadarki 20 yıllık sürede Kürt nüfusu mutlak sayı olarak geriliyor, buna karşılık Türk nüfus diye gösterilen hayali rakamlar 3 kat kadar bir artış kaydediyor.

Yine tabloların birinde, 1945 yılı itibariyle anadili Kürtçe olanların miktarı 1184 iken diğerinde bu miktarı 47.895’tir. Bir diğer deyişle, iki ayrı tabloda aynı yıla ait olarak verilen rakamlar arasında 40 kattan daha fazla bir fark mevcuttur.

Her iki tablonun verileri hem kendi içlerinde hem de karşılaştırmalı olarak ele alındıklarında birbirini yalanlayan bir dizi çelişki gözüküyor. Bu da elbette nedensiz değil. Devlet her adım attığında, Kürtlerle ilgili yeni bir yalan uydurmuş ve bunu yaparken de geriye dönerek “Acaba daha önce söylediğim yalanlar nasıldı?” diye sorup biraz olsun işi kitabına uydurma gereği duymamış. Öyle olunca da bu ucube sonuçlar ortaya çıkmış.

Ali Kaya da oturmuş, ciddi ciddi bunları istatistik diye okuyucuya aktarıyor. Bir kere Kaya en başta şuna dikkat etmeliydi, 1937’ye kadar devletin Dersim’de hakimiyeti, denetimi var mıydı ki nüfus sayımını da yapmış olsun? Açıktr ki yoktu ve orada nüfus sayımı yapılmadı. Sayım sonuçları diye sunulan rakamlar, masa başında uydurulmuş şeylerdir. İkincisi Kaya, Dersim’lidir, gerçeği bilmesi

gerekir: üç-beş Çemişgezek köyü ile devlet memurları dışında Dersim'de anadili Türkçe olan var mı ki bu kategoriye giren nüfus miktarı, anadili Kürtçe olanlarınkinden fazla olsun? östelik te 10 katından daha fazla. Yazar, nasıl olur da bilgi diye sunduğu rakamların ortaya koyduğu bu mantık dışı sonuçları görmezlikten gelebiliyor?

İnsan elbet bu istatistikleri irdeler. İrdeler ama onu yapanların yalanlarını, ortaya koydukları gü-lünç durumu açığa çıkarmak için yapar, ciddiye almak için değil.

Ne var ki Kaya'nın dikkatsizlikleri bununla da sınırlı kalmıyor, dahası var:

Örneğin. 7 No.lu tablonun başlığına bakıyorsunuz; "Nüfusun cinsiyet yapısı," diye yazıyor. Altındaki tabloda ise cinsiyete ilişkin herhangi bir veri mevcut değil. Yukarıda da değinildiği gibi yıllar itibariyle konuşulan anadiller verilmektedir.

Yazar'ın bir diğer önemli zaafı, başkalarına ait bir çok bilgiyi aktarırken çoğunlukla kaynak belirtmemesidir. Tabi bu da ciddi sakıncalar doğuruyor. Başka yerden alınan bir bilginin kaynağını göstermek, herşeyden önce bir prensip sorunudur. Öte yandan bu yapılmadığı zaman, okuyucu sözkonusu bilgi ve belgele-ri ana kaynağından izleme, onları karşılaştırma ve daha geniş bilgi edinme olanağından yoksun bırakılmış olur. Bunları yazmakla kendisine haksızlık ettiğim kanısına varmasın diye onlarca arasında bir örnek vermek istiyorum. Örneğin, 187. sayfada yer alan aşiret resilerine ilişkin bir liste var, bu liste Baytar Nuri'den aktarılmasına rağmen kaynak verilmemiş.

Yazar, Dersimlilerin mücadelesini ya da Dersim-devlet ilişkisini aktarırken, olayın kültürel, demokratik ve siyasal özünü yeterince önemsememekte, çoğunlukla da onu bir asayiş sorunu boyutuna indirgemektedir.

Açıktır ki Dersim- Koçgiri bölgesi yüzyılımızın başında, Kürt yurtseverliğinin en güçlü olduğu birkaç merkezden biriydi. O günün yurtseverleri, Kürt örgütlerinin kuruluşunda yer aldılar, faaliyetlerine aktif biçimde katıldılar, kendi yörelerinde şubelerini açtılar. Bunu yaparken de kendi ulusal (Kürt) kimliklerini ve amaçlarını gizleme gereği duymadılar. Gün geldi bağımsız Kürdistan'ın kurulmasını, gün geldi kültürel, demokratik ve siyasal haklarının verilmesini talep ettiler. Hareketin ideolojik, politik ve örgütsel yönden değerlendirilmesi elbet yapılabilir, eksiklikleri, yanlışlıkları vurgulanabilir. Bu yönden söylenecek pek çok şey olduğu açıktır. Ama o örgütlerin ve tek tek kişilerin kendi halkının hakları için mücadeleye verdikleri, kimliklerini inkar etmek gibi bir davranış içerisine girmedikleri biliniyor. Karşı tarafta yer alanlar, yani Türk sömürgecileri de yine bu düşünce ve amaçlara karşı çıktılar, katliam ve sürgünleri bu nedenle yaptılar. Devletin tıpkı bugün olduğu gibi gerçeği çarpıtmaya dönük propaganda çabaları bu gerçeği değiştirmez.

Zaten günümüzde ortaya çıkan o kadar bilgi ve belge var ki isteyen onları rahatlıkla inceleyip gerçeği görebilir. Bakın, Türkiye'de en üst düzeyde yöneticilik yapmış olan Celal Bayar Kürt direnişlerinin nedenlerini ne kadar açık bir dille dile getiri-

Zaten günümüzde ortaya çıkan o kadar bilgi ve belge var ki isteyen onları rahatlıkla inceleyip gerçeği görebilir. Bakın, Türkiye'de en üst düzeyde yöneticilik yapmış olan Celal Bayar Kürt direnişlerinin nedenlerini ne kadar açık bir dille dile getiriyor:

"Şeyh Sait, Bir Kürt Cumhuriyeti kurmak istiyordu. (...) Dersim İsyanı, tamamen Kürtlerin siyasi düşünceleridir. Bunlar ne anarşisttir, ne şudur, ne budur. Bunlar doğrudan doğruya müstakil bir Kürt hükümetini kurmak istiyorlardı..."

*(Bayar, a.g.y.)
İşte Dersim 1937-38 olaylarının temel nedeni de budur. O halde sözkonusu direnişlerin ulusal-kurtuluşçu özlerini görmezlikten gelmeye olanak var mı?*

yor:

"Şeyh Sait, Bir Kürt Cumhuriyeti kurmak istiyordu. (...) Dersim İsyanı, tamamen Kürtlerin siyasi düşünceleridir. Bunlar ne anarşisttir, ne şudur, ne budur. Bunlar doğrudan doğruya müstakil bir Kürt hükümetini kurmak istiyorlardı..." (Bayar, a.g.y.)

İşte Dersim 1937-38 olaylarının temel nedeni de budur. O halde sözkonusu direnişlerin ulusal-kurtuluşçu özlerini görmezlikten gelmeye olanak var mı?

Yani bir başka deyişle Dersimliler, dillerini, kültürlerini, dinsel inançlarını ve ulusal kimliklerini kaybetmek istemedikleri, bütün bu değerlerine dış güç tarafından yöneltilen saldırıları bertaraf etmek için direndiler. Türk yönetimlerinin politikaları hakkında gerekli bilgi ve deneye sahip oldukları için de onlara hiç bir zaman güven duymadılar. Elbet herkes, her zaman politik bir program etrafında biraraya gelmedi, mücadeleyi bu çerçevede yürütmedi.

Hareket, aşiretsel yapının, feodal ilişkilerin etkisi ve ağır tahriabı altında yürüdü ama Dersim halkı kendi kültürel doğasına ve varlığına yönelmiş tehditlere karşı da doğal olan tepkiyi ortaya koyarak direndi.

Günümüzde kimi insanlarımızın bu gerçeği anlamakta güçlük çektiklerini biliyoruz. Özellikle de son 30-40 yılda asimilasyonun aldığı mesafenin bu işte büyük payı var. Geçmişte, Dersim'de geniş taban tutan sol hareketin, çok yanlış bir enternasyonalist anlayışla kendi halkının diline, kültürüne, tarihine ve mücadelesine; özcesi kendi ülkesine yabancılaşması, Kürt

direnişlerini, çoğunlukla da kemalizmin etkisiyle şekillenmiş sloganlara sarılarak gericilik diye damgalayıp bir kenara atması da böyle bir sonucun ortaya çıkmasında büyük pay sahibidir.

Oysa bu konularda çalışma yapılırken şu veya bu çevrenin düşünce ve tepkilerini bir kenara bırakmak, haklıyla haksızı hiç bir tereddüde meydan vermeyecek tarzda açık-seçik ortaya koymak gerekir.

Bilimsel çalışmanın, topluma ve tarihe karşı duyulan sorumluluğun gereği budur. Kitlelere yanlış sunmak, bir şey sunmaktan daha kötüdür. Bir yerde insanlar üzerinde baskı ve zulüm varsa, ırkçı ve şöven bir politika izleniyorsa ona karşı çıkmak meşru ve doğaldır. Dersim'de ya da öteki yerlerde Kürtlerin yaptığı da budur.

Türk milliyetçiliği ırkçı ve şövendir, zulümkardır; Osmanlı düzenini fersah fersah geride bırakan kapkara bir gericiliktir. Bu bakımdan kıtaba önsöz yazan İşmet Kemal Karadayı, Dersim hatkı için "O, insandan, ve Cumhuriyet ilkelerinden, aydınlanmadan yanadır" derken doğru ile yanlış birarada söylüyor. Dersimlilerin genelde insandan ve aydınlanmadan yana oldukları doğrudur. Ama "Cumhuriyet ilkeleri" denilen ilkeler için öyle değil.

Dersimliler, gerici ve karanlık bir tabloyu oluşturan bu ilkelere karşı oldular. Türk yönetimlerinin ülkemizin bu yöresinin halkına duydukları sınırsız kin ve düşmanlığın temelinde de bu yatmıyor mu?

Sonuç olarak A. Kaya'ya önereceğimiz şudur. Önünde halkına hizmet edebileceği, ken-

disine gerçekleri iletebileceği uzun yıllar var onun. Dileriz ki yapılan eleştirileri soğukkanlıca değerlendirmeyi başarır; çabalarını, halkına resmi tarihi değil, onun gerçek tarihini ve kültürünü aktarma yönünde harcamayı esas alır.

(1) Arapçada Kürt demektir.

(2) Bitlis isminin geçmesi dikkat çekicidir. Normal olarak Dersimlilerin Bitlis gibi kendilerinden yüzlerce km. uzaktaki bir yeri basmaları düşünülemez. Ancak o dönemde Bitlis'te bulunan politik Kürt tutukluların, bizzat kendi elleriyle olmasa da serbest bırakılmaları konusunun konuşularda geçtiği düşünülebilir.

(1) Burada yazılan e (eril) d ise dişili ifade eder. Mı zamiri, ikinci grup şahıs zamirlerinin 1. Tekil şahısdır ve bütün geçişli fiillerin geçmiş zaman hallerinin çekimi bu grupta yapılır. Cümle içerisinde kullanıldığı zaman sufiks, fiil ya da edatla birlikte bana, beni, benim, benden gibi anlamlar verir Örneğin: mı rê: bana, benim için, mı ra: bana, benden. Kıtâbê mın/ benim kitabım. To qeleme dê mın?/Kalemi bana verdin mi?. (Bana'nın karşılığı bazı yörelerde mı rê, bazı yörelerde ise mı ra'dır.

(2) Nereye'nin Kırmancı karşılığı: 1) kata'dır. 2) Koti kelimesinin önüne ilgili fiilin gelmesi suretiyle yapılır. (Bena koti?: Nereye götürüyorsun? şona koti: Nereye gidiyorsun)

(3) Kırmankide kam beno'nun kim götürdü ve kimmiş olmak üzere iki anlamı daha var.

(4) Itara'nın doğru yazılışı ita ra/tiya ra şeklinde olup buradan anlamına gelir. Ayrıca dişilde buradadır anlamını verir.